

DOM in SVET

☀

List

s podobami
za leposlovje in znanstvo.

Leto XIV. * *

Štev. 3. * * *

V Ljubljani 1901.

Vsebina.

	Stran
Henrik Sienkiewicz. K petindvajsetletnici njegovega pisateljevanja spisal <i>Janez Godec</i>	129
Gazelice. 12., 13., 14., 15., 16., 17. Zložil <i>Anton Medved</i>	135
Na vojvodskem prestolu. Povest iz slovenske starodavnosti. — Spisal <i>I. Selàn</i> . (Dalje.)	136
Sestanek na grobu. † Ivanki. I., II. Zložila <i>Ljudmila</i>	145
Neljubi gostje pred tisoč leti. Spisal <i>prof. dr. Fr. Kos</i>	146
Zvečer. Zložil <i>Leo Levič</i>	150
Križ v gozdu. Zložila <i>Mira</i>	150
Na tihem in na skrivnem. Sličica. — Spisal <i>Kancijan</i>	151
Bršljan in bodičje. 1., 2. Zložil <i>Anton Medved</i>	157
Izlet v Ostijo. Potopisna in kulturnozgodovinska črtica. — Spisal <i>dr. Frančišek Kovačič</i>	158
Kadar vince duše vnema. Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	164
Moj gozd molči . . . Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	164
Do zmage! Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben</i> . (Dalje.)	165
Iver. Zložila <i>Mira</i>	171
Oče je . . . Akt iz tragike življenja. — Spisal <i>F. S. Finšgar</i> . (Dalje.)	172
Nova pesem. Zložil <i>Leo Levič</i>	176
Drobnogled in drobni svet. Spisal kanonik <i>Ivan Sušnik</i> (Dalje.)	177
Svetovaclavska krona. Spisal <i>dr. Ivan Ev. Krek</i>	182
Književnost	185
<i>Slovenska književnost</i> . Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1900.: Slovenska Pesmarica. — — Razni koledarji za l. 1901.: Slovensko-amerikanski koledar. Ilustrovani narodni koledar. — Ročni kažipot. — Narodni koledar. — Družinska Pratika. — — Janka Krsnika zbrani spisi. — Poezije doktorja Franceta Prešerna. — Umno kletarstvo. — — Naša znanstvena lista. — „Jug.“	
<i>Hrvaška književnost</i> . Knjige društva sv. Jeronima za l. 1901.: 1. Danica. — 2. Život sv. Josipa. — 3. Slike i uspomene sa sela. — 4. Josip Juraj Strossmayer. — — Zadnje poglavlje. — Izgubljen biser.	
Glasba	190
„Možiček.“	
To in ono	190
Naše slike. — Giuseppe Verdi. — Julij Zeyer. — † Angleška kraljica Viktorija.	

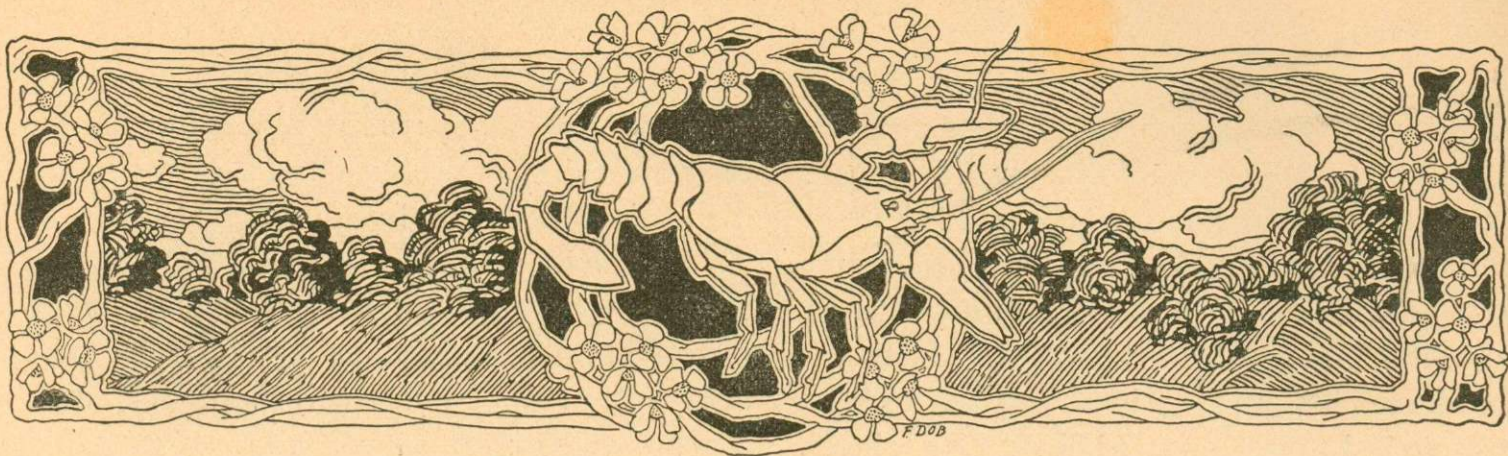
Slike.

	Stran
Henrik Sienkiewicz	131
Sienkiewicz in njegova otroka	133
Kronanje bl. Device Marije. Slikal <i>Giulio Romano</i>	137
Porta s. Paolo s Cestijevo piramido v Rimu	152
Prizor iz rimske Kampanje. Apijeva cesta pred Klavdijevim vodovodom z razgledom na lacijske griče	158
Glavni oltar v baziliki sv. Pavla v Rimu iz 13. stoletja z mozaikom iz 5. stol.	160
Krokodilji lov	169
Slike k spisu „Drobnogled in drobni svet“ 10, 11, 12	177, 179, 181
Svetovaclavska krona	183
Dedova pipa	184
† Viktorija, angleška kraljica	192

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: *dr. Mihael Opeka* za leposlovje, *dr. Evgen Lampe* za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik *Marijanišče*. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 8 K 40 h, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2 dol., Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark. Sprejemlje *lastništvo in upravištvo v Marijanišču*.

Henrik Sienkiewicz.

K petindvajsetletnici njegovega pisateljevanja spisal *Janez Godec*.

I.

Malokateri pesnik je prejemal od domovine tako pristrčno zahvalo, kakor veliki poljski romanopisec Henrik Sienkiewicz. Dne 22. decembra min. leta so v Varšavi kar najslovesneje praznovali petindvajsetletnico Sienkiewiczzevega pisateljevanja. Slavnost se je vršila tako-le: Ob 11. dopoldne je daroval škof Ruszkiewicz v cerkvi Sv. Križa slovesno sv. mašo, pri kateri je bil slavljenec navzoč s celo rodino. Nato se je vršila glavna slavnost v dvorani varšavske mestne hiše. V imenu odbora za Sienkiewiczzevo petindvajsetletnico je nagovoril pisatelja škof Ruszkiewicz. Potem so izročili Sienkiewiczzu lastninsko listino posestva „Oblęgórek“, katero je kupil in pisatelju podaril hvaležni poljski narod. Prišle so deputacije iz raznih krajev poljske domovine in so izročale slavljenemu pisatelju spomenice. Prvo deputacijo je vodil predsednik krakovske vednostne akademije, Stanislaw grof Tarnowski. Za deputacijami so pozdravljali slavljenca odposlanci levovskega in krakovskega vseučilišča, zastopniki narodnih društev iz Poznanja, Petrograda, Moskve, Prage, z Dunaja itd. Navzoči so burno pozdravljali slavljenca; z galerij so mu sipali cvetlice. Slednjič je izpregovoril Sienkiewicz sam:

„Teško izražam z besedami, kako zelo me je ginil današnji dan in vse, kar sem danes doživel. Vsled svojih del sem prišel mnogo v dotiko z našo preteklostjo in globoko ginjen se spominjam, da so nekdej pri nas tako plačevali hrabre viteze, ki so si priborili slavo na bojnem polju. Danes je naša naloga drugačna: Neprestanega, dolgega, vztrajnega dela zahteva domovina od svojih zvestih sinov. In ravno to moje delo mi plačuje domovina na najlepši, najplemenitejši, našim starim izročilom najprimernejši način s tem, da mi poklanja kos zemlje. Za vsako delo je treba truda, in tako sem moral tudi jaz večkrat v potu svojega obraza izvrševati svoje delo. Toda priznati moram, da je Bog poplačal moje delo. Pridobil sem si ljubezen rojakov in spoštovanje tujcev, priboril sem si celo relativno blagostanje. Nečesa mi je še manjkalo: kosa zemlje nisem imel, te zemlje, ki nas vse redi in ki je vedno neomajljiva podlaga vsake družbe, in za katero se bodo borili vsi prihodnji rodovi. Pri delu, v času utrujenosti, sem dvomil večkrat, ali je moje delo koristno, ali je duševna hrana, katero nudim, zdrava in krepilna.“ Obrnjen k škofu Ruszkiewiczzu je pisatelj nadaljeval: „In sedaj me je pomiril Vaš dar. Cerkev mi govori po Tvojih ustih, častitljivi služabnik božji: ‚Dober in pravičen je bil tvoj boj.‘ Narod mi govori po Tebi: ‚Prav si

delal; zdrav in redilen je bil kruh, ki si nam ga podajal. Ta kos zemlje, ki ti ga poklanjamo, ti bodi izpričevalo za tvoje zasluge. Kakšna sreča, kakšno pomirjenje! Kakšen spomin bo zapustil ta dan meni in mojim otrokom za celo življenje! Kje bi našel besed, pristrčnih in krepkih zadosti, da bi mogle popolnoma izraziti mojo hvaležnost za tolikšno dobroto? Iz dna srca kličem: Bog plačaj! Hvala Vam, gospodje v odboru, ki se niste ustrašili nobenega truda, da ste mi zvali ta venec. Naj živi in prospeva to velikodušno, vsesplošno srce, ki zna v toliki meri poplačevati!“

Glasno je odobraval občinstvo te besede, in dolgo je odmeval gromki klic: „Niech żyje!“ (Živio!) Varšavsko pevsko društvo „Lutnia“ je še zapelo himno, in s tem je bil glavni del slavnosti završen.

Zvečer je bila v gledišču slavnostna predstava Sienkiewiczzu v čast. Predstavljali so igro „Gospod Zagłoba se ženi“, katero je Sienkiewicz spisal nalašč za to priliko; potem je sledilo mnogo zanimivih prizorov iz Sienkiewiczjevih spisov.

Tako je minul slavnostni dan, kateri je bil gotovo najlepši dan v življenju velikega pisatelja.

Slavivcem Sienkiewiczevim se pridružimo ob njegovi petindvajsetletnici tudi mi s tem, da se ozremo nekoliko na njegovo življenje in na njegova dela.

II.

Henrik Sienkiewicz je Litvin, kakor je bil Litvin tudi prvi poljski pesnik Adam Mickiewicz. Litvo, svojo ožjo domovino, ljubi in jo proslavlja v svojih spisih prav tako, kakor jo je rajni Mickiewicz, ki je celo svoj slavni epos „Pan Tadeusz“ začel z vzklikom: „Litwo, ojczyzna moja!“ (Litva, domovina moja!)

Sienkiewicz je bil rojen v Woli Okrzejski ob Niemenu l. 1846. Akademično izobrazbo si je pridobil na vseučilišču v Varšavi. Največ pa se je naučil na premnogih potovanjih, kjer je nabiral gradivo za krasne značaje, katere je začrtal v svojih spisih. Bil je na

vzhodu, v Afriki, v Španiji in v Ameriki. Zelo dolgo se je mudil v Kaliforniji. Po ondotnem divjem prebivalstvu je posnel slike svojih kozaških „molojcev“.

Pred letom 1884., v katerem se je oženil, je bil malo v domovini. Ker ni imel stalnega bivališča, v tej dobi ni spisal nobenega daljšega dela. Priobčil je sicer že pred l. 1884. mnogo spisov; to so pa bile večinoma le novele, razprave in potopisi. Pred petindvajsetimi leti je Sienkiewicz prvič zbudil splošno pozornost s svojimi listi iz Amerike, katere je priobčeval v varšavskem časopisu „Gazeta Polska“. Ta ameriška pisma so bila nenavadno zanimiva, in po njih je postal pisatelj splošno znan.

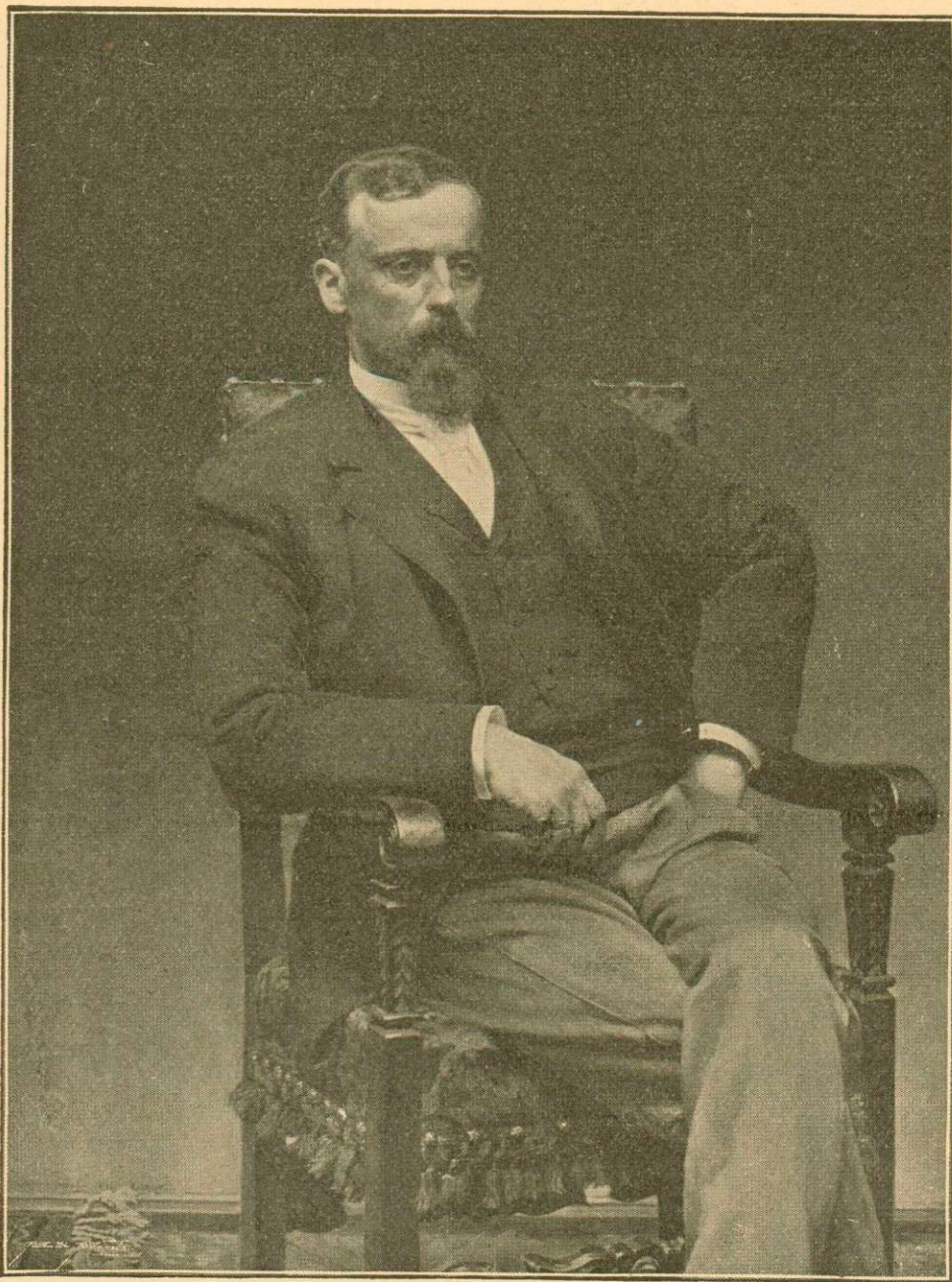
Tako se je Sienkiewicz pripravljaj in nabiral gradivo za svoje velike romane, za katere je imel gotovo že takrat osnovane načrte.¹⁾ Ko se je Sienkiewicz prvič lotil zgodovinskih snovi, n. pr. v spisih „Przez stepy“, „Selim Mirza“, so poljski kritiki enoglasno izrekli, da nima nikake zmožnosti za zgodovinske pripovedne spise. Toda kako se je izpremenila sodba o Sienkiewiczzu, ko je v dobi od l. 1884.—1888. spisal velikansko trilogijo „Ogniem i mieczem“ (Z ognjem in mečem), „Potop“ in „Pan Wołodyjowski“! Vsled teh treh knjig je postal Sienkiewicz hipoma pravi ljubljenec poljskega naroda. V kratkih presledkih je zatem izdal celo vrsto samih velikih romanov: „Bez dogmatu“ (Brez dogme), „Rodzina Połanieckich“ (Rodbina Poł.), „Quo vadis?“ in „Kriżarji“.

Prvi del imenovane trilogije, „Z ognjem in mečem“, je že znan Slovencem, ker ga

¹⁾ Krajša Sienkiewiczjeva dela so: Stary sługa, Selim Mirza, Szkice węglem (Črtice), Hania, Janko muzykant, Listy z podróży (Listi s potovanja), Komedia z pomyłek (Komediya iz zmot), Przez stepy (Črez stepe), Orso, Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela (Iz dnevnika poznanskega učitelja), Lux in tenebris lucet (Luč v temi sveti), Czyja wina (Čigava krivda), Za chlebem (Za kruhom), Latarnik (Svetilničar), Niewola tatarska (Tatarsko robstvo), Jamioł, Na jedną kartę, Bartek zwycięzca (B. zmagalec). Zbrana Sienkiewiczjeva dela izhajajo v Varšavi v Gebethnerjevem založništvu. Izšlo je že nad 30 knjig po 1 rub. Ameriška pisma so priobčena pod zaglavjem „Listy z podróży.“

je izdala „Slovenska Matica“. Ta del opisuje vojne Poljske s Kozaki in z njihovim vodjem Chmielnickim, ki so se vršile od l. 1647. dalje. Ostala dva dela slikata divje boje Poljakov z raznimi sovražniki, zlasti s Švedi in Turki. Ideja, ki je vodila pisatelja v tej trilogiji, je bila: opisati neizcrpljivo moč poljskega naroda. Chmielnicki je

izdajalsko prestopili na stran švedskega kralja Karola Gustava samo zaradi lepih obljub! V kratkem je bila v švedskih rokah vsa Poljska, kolikor je niso ugrabili že drugi sovražniki. Poljske ni bilo več! Jan Kazimir, kralj poljski, je bil pobegnil v Šlezijo; obupal je, da bi se mogel vrniti še kdaj v domovino. Bil je kralj brez kraljestva . . .

Henrik Sienkiewicz.

ugrabil velik kos Poljske, oslabil ji je moč v bitvah pri Korsunu, Piłavicach, Konstantinovem, ob Zbaražu itd. Dasi je bil pobit, je še vedno napadal Poljsko na jugu. Na vzhodu so grozili Rusi, katerim sta velevala Chovansky in Trubecky. Na jugozahodu so silili v deželo Ogri. Od severa in zahoda so pridri Švedi. Skoro vsi poljski plemiči so

Toda nenadoma se je zbudil patrijotizem v srcih Poljakov. Vzdrabili so ga menihi romarske cerkve na Jasni góri pri Częstochowi, ker so cerkev in ob njej stoječi samostan tako hrabro branili proti Švedom, da so ti naposled morali opustiti obleganje. Po krvavih bojih, kakršnih je bilo malo v zgodovini, se je Poljska zopet otresla vseh sovražnikov. V neskaljenem sijaju je zableščala krona poljska.

Pa kmalu je grozila Poljski nova velika nevarnost. Lubomirski, „prekletega spomina“ — s tem groznim epitetom ga nazivlje Sienkiewicz — je naščuval veliko vstajo. Zopet so bile moči domovine oslabiljene. In prav v tem času se ji je bližala največja nevihta. Celi Islam je vstal l. 1672., da bi zdrobil Lechistan (Poljsko), ki je „s krvavečimi prsi zaslanjal Evropo pred Turki in Tatari.“ Kako krasno popisuje ¹⁾ Sienkiewicz zbiranje turških čet! O trumah,

ki so prišle iz Egipta, pravi: „Tudi pokorni egiptovski bojovníki niso ostali v svojih roparskih gnezdih. Kateri so sedeli v rojni Kairi, kateri so vsak večer zrlí plameneče stene piramid, kateri so blodili po tebanskih razvalinah, kateri so bivali v onih skritih krajih,

¹⁾ Pan Wołodyjowski. Tom III. Rozd. IX.

od koder priteka sveti Nil, katerim je solnce ožgalo kožo, da je črna — vsi ti so stali oboroženi na poljanah adrijanopolskih, proseč Allaha vsak večer, naj dodeli zmago Islamu, naj pokonča deželo, ki je od davnih stoletij edina zaslanjala pred verniki prerokovimi ostanek sveta.“

A tudi ta naval je Poljska slavno odbila. Da, v malo letih se je povzpela do tolike moči, da je mogla l. 1683. rešiti Dunaj in Avstrijo turškega napada.

To je zgodovinsko ozadje v Sienkiewiczovi trilogiji. Med te pretresljive dogodke so vpletene zgodbe posameznih junakov, njih teženj, skrbi in bojov.

„Bez dogmatu“ je moderen dušesloven roman, v katerem glavni junak bije v duši težek boj za vero in resnico, pa umrje, preden dospe do miru. Tu podaja pisatelj sliko našega časa, ki se je pogreznil v splošni dvom.

„Rodzina Połanieckich“ šiba nezdrave razmere, ki vladajo dandanes v poljskih omikanih krogih.

Roman „Quo vadis?“ popisuje boj med poganstvom in krščanstvom za časa Nerona. Do najpodrobnejših malenkosti opisuje gnjilobo tedanje rimske družbe in mladeniško, vseosrečujočo moč krščanstva.

V „Kriżarjih“ razvija Sienkiewicz pred bravcem sliko iz poljske zgodovine koncem 14. in začetkom 15. stoletja, ko so se Poljaki in Litvini slavno borili z nemškimi križarji.

III.

Premnogo nenavadnih prednosti krasi dela Sienkiewiczova.

Njegovi spisi imajo zato tak vpliv na bravca, ker je v njih harmonija med posameznimi deli izvedena do skrajnosti. Tvarini romana primerni so značaji, podobe, primere, slog, da, celo sestava stavkov se ravna po jeziku, ki so ga govorili v dobi, iz katere je vzeta snov romana. Koliko zgodovinskih in dušeslovnih študij, koliko vaje v pisateljevanju je pač treba romanopiscu, če hoče ugoditi vsem tem zahtevam!

Pri romanopiscih opažamo, da se oprijemajo le ene vrste romanov. Ta piše samo zgodovinske romane, drugi le dušeslovne itd. Ko je Sienkiewicz izdal trilogijo „Ogniem i mieczem“, „Potop“ in „Pan Wołodyjowski“, so mislili, da se bo tudi on poprijel samo zgodovinskega romana. Toda v romanih „Bez dogmatu“ in „Rodzina Połanieckich“ je Sienkiewicz dokazal nasprotno, namreč da je v dušeslovnem in družabnem romanu prav tako doma, kakor v zgodovinskem!

Značaji v Sienkiewiczovih spisih so nenavadno markantni. Lahko se merijo s Shakespearejevimi. Najtežje dušeslovne uganjke rešuje Sienkiewicz, ko slika razvoj svojih junakov. Ako beremo zgodovino, nam je neumevno, kako je mogel Neron počenjati tolike budalosti. Če pa čitamo Sienkiewiczev „Quo vadis?“, se nam utrdi prepričanje, da je Neron moral priti tako daleč, ker so dan za dnem vplivali na njegovega duha brezvestni lizuni.

Od novodobnih romanopiscev se Sienkiewicz popolnoma razlikuje v slikanju ženskih značajev. V tem oziru je Sienkiewicz naravnost idealist. Značaji vseh njegovih junakinj so čisti, nekateri nedosegljivi. Začetkom „Potopa“ n. pr. opisuje Sienkiewicz četo, s katero je Kmicic prav tako nagajal Rusom, kakor Dewet Angležem v Južni Afriki. Kmicicevo krdelo je bilo sestavljeno iz samih upornikov, ubijavcev in roparjev. Divja energija Andreja Kmicica jih je komaj ohranila v redu. Aleksandra Billewiczówna pa je ustraževala te tolovaje in še Kmicica povrhu edino s tem, ker jim je imponirala s čednostnim življenjem.

Najzanimivejši so značaji v Sienkiewiczovi trilogiji; v njih so zastopani vsi stanovni nekdanje Poljske od kralja do kmeta. Mnogi izmed njih so postali popularni, zlasti Zagłoba. Poljaki so celo enemu svojih šaljevih listov dali ime Zagłoba in na glavo listovo so dali naslikati zabuhli obraz enookega šlahčiča z brazgotino na čelu.

Težko bi bilo odgovoriti na vprašanje, je-li Sienkiewicz idealist, realist, naturalist ali dekadent? Njegovo načelo je: Piši tako,

kakor upaš več koristiti bravcem. Toliko je gotovo, da naturalist Sienkiewicz ni. Proti naturalizmu je tudi odločno nastopil v „Listih o Emilu Zoli“. Sicer so pota njegovega pegaza različna; v velikih romanih mu pisatelj ne pusti stopiti iz mej zmerne realizma, v novelah ga pa požene tudi v dekadentične skoke. (Prim.: „Lux in tenebris lucet“ v „Hauschatz“-u 1901. števil. 5.) Iz tega vidimo, da je Sienkiewicz mojster vseh mojstrov in

stavki so; le kjer že mora biti odvisen stavek, tam ga je pisatelj zapisal. V drugih Sienkiewiczjevih spisih tega ne opažamo. Celi roman „Quo vadis?“ je pisan v Tacitovem slogu od začetka do konca.

„Rodzina Połanieckich“ ima popolnoma moderen jezik. Slog v povesti „Ogniem i mieczem“ napravlja na bravca tak vtis, kakor bi poslušal globoko zamišljenega, melanholičnega človeka, ki govori lakonično, včasih

Sienkiewicz in njegova otroka.

da piše res, kakor hoče. Njegovega peresa ne vlada domišljija, ampak trezno misleči um.

Prav zato je njemu lahko marsikaj, česar se večina pisateljev še lotiti ne upa. Redkokdaj vidimo namreč, da bi romanopisec izkušal posnemati tudi jezik, ki se je govoril v času, iz katerega je vzeta snov dotičnega spisa. Sienkiewicz pa na to skrbno pazi, ker hoče v svojih delih doseči vsestransko harmonijo. „Quo vadis?“ je pisan prav tako, kakor bi bil preveden iz knjig kakega latinškega zgodovinarja. Skoraj sami glavni

skoraj brez zveze, ki rad modruje ter rabi podobe in primere. Tako je hotel pisatelj celó v slogu označiti duha na Ukrajini bivajočega maloruskega ljudstva, s čigar zgodbo se peča ta knjiga. Priznati se mora, da je Sienkiewicz to nalogo mojstrsko rešil. V celi knjigi „Ogniem i mieczem“ veje nekaj sanjavega, skrivnostnega, kakor bi bila cela knjiga ena sama maloruska narodna pesem.

Poleg tega je trilogija „Ogniem i mieczem“, „Potop“ in „Pan Wołodyjowski“ pisana v poljščini, katero so govorili v 17. stoletju!

Koliko proučavanja je bilo treba samo za to, da se je Sienkiewicz tako privadil jeziku 17. stoletja, da je mogel v njem pisati romane! Tuja jezikovna oblika pa je napravila trilogijo še zanimivejšo, dala ji je starinsko, skrivnostno barvo; zato ni čuda, da so se Poljaki kar trgali za te knjige.

Ko je izdala „Matica Slovenska“ prevod „Z ognjem in mečem“, so nekateri kritiki grajali prevajavca, ker mnogo poljskih izrazov ni poslovenil, ampak jih pustil v prevodu kot tujke. Oni kritiki se niso ozirali na izvornik in zato niso slutili, da so bile tujke potrebne. Prevajavec g. M. je namreč uprav s poljskimi tujkami hotel dati slovenskemu prevodu tisti kolorit, ki ga daje originalu starinski jezik. In to se mu je izvrstno posrečilo.

Iz vsega tega lahko razvidimo, zakaj Sienkiewicz včasih ne ugaja bravcem, ki so navajeni čitati hlastno in površno. Ti čitatelji beró brez premisleka. Kdor pa veliko ne misli, nikakor ne more zaslediti vseh prednosti Sienkiewiczzeve umetnosti, katera tudi najpodrobnejšim malenkostim vtiska svoje krasne barve. Priznati moramo tudi, da različne jezikovne posebnosti vsaj tuintam nekoliko kalijo jasnost. To pa površnemu bravcu zadoščuje, da mu spis manj ugaja.

Sicer se pa težko najde kdo, ki bi Sienkiewicza ne maral, marveč odrasli dandanes nobenega pisatelja ne beró tako radi, kakor njega. Seveda mladina bolj ceni Karola Maya, a to le zaradi površnosti in naglice, ki sta lastni mladim letom. Tudi tu se kaže resnica izreka: Povej mi, kaj čitaš, in povedal ti bom, kaj si!

So pa tudi vzroki, zaradi katerih lahko rečemo: P r a v j e, da mladina splošno nima

prevelikega navdušenja za Sienkiewicza. Zakaj vkljub vsem prednostim ima Sienkiewicz to slabost, da govoreč o spolni ljubezni pove marsikaj prav preveč na debelo. Piše pač za odrasle. Zaradi tega sta prevajavki Sienkiewiczzevih del v „Alte und Neue Welt“, E. in R. Ettliger, tuintam kaj izpustili. Veliko izpuščati pa nista mogli zavoljo celote.

Nasprotno je velikanska zasluga Sienkiewiczzeva, da kaže v vseh spisih trdno versko prepričanje. Kako malo vrstnikov ima Sienkiewicz med modernimi romanopisci v tem oziru! Na to njegovo prednost smemo biti tembolj ponosni, čimbolj Sienkiewicz nadkriljuje pisatelje naše dobe. Zaradi tega je tudi škof Ruszkiewicz sodeloval pri njegovi petindvajsetletnici. In vendar Sienkiewiczzevi spisi nikakor niso tendenciozni. „Quo vadis?“, ki podaja tako idealno sliko krščanske vere, ne zgreši prav nikjer epične objektivnosti. Sienkiewicz povzdiguje katoliško cerkev samo s tem, da jo slika kot tolažnico nesrečnih in dobrotnico človeštva. To je pa že samo ob sebi apologija.

Sienkiewiczzevi romani so torej tudi v нравnem oziru velike vrednosti.

Da so Sienkiewiczzeva dela res nenavadni umotvori, spoznamo lahko že iz tega, ker so jih povsod tako navdušeno sprejeli. Preveli so jih skoraj v vse omikane jezike. Sienkiewiczzevo ime pozna vsak omikanec bodisi v Evropi ali izven Evrope. Samo v Ameriki je izšlo mnogo izdaj njegovih knjig, in nekatere izdaje so bile razprodane v malo tednih.

Zato ni čuda, da je domovina tako ponosna na Sienkiewicza in da je tako prisrčno slavila petindvajsetletnico njegovega pisateljevanja.

Gazelice.

12.

O Bog, korake moje vodi!
 Tvoj skrbni angel z mano hodi!
 Nikdar ne zdrsnj mi stopinja,
 osato trnje me ne zbôdi!
 Pokoja išči moja duša
 le v Tebi in nikar ne blôdi
 za veščami brezboge véde.
 V bridkosti vselej se mi rôdi
 iz srca vzdih: Ne moja, Oče,
 le Tvoja volja se mi zgôdi!

13.

Nekdanjih lepih dni pozábiti ne morem
 spominove moči oslábiti ne morem . . .
 V samotni, temni svoji sobi
 veselih knjig v tolažbo rábiti ne morem.
 Zakópan v morje silne toge
 nikjer čerí rešilne zgrábiti ne morem.
 V brezupnem svojem hrepenenju
 iz srca niti solz izvábiti ne morem!

14.

V senci mirnih grajskih lip
 prêšel mi je kakor hip
 mnogi dan v prijazni družbi.
 Mil razgovor, zdrav dovtip,
 lep popev je slul med nami
 često, ko že nočni hlip
 vršal je v cvetóčih vejah,
 ko sta v sanjah dol in hrib
 čarala mladostna srca. — —
 Zdaj stojim, kot mrzel kip
 pod oblaki sam — le včasih
 čutim silneji utrip:
 V duhu gledam daljnjo družbo,
 cvetja smrt, gradu posip . . .

15.

Sape vršé skozi line na stolpu,
 mrzle molčijo zidine na stolpu.

Lástovke sedajo, da bi odšlê
 zjutraj iz domovine — na stolpu;
 družno sedé, nepokojno cvrčé,
 kot bi budile spomine na stolpu.
 Zvon udari zdaj in zdaj,
 ura za uro gine na stolpu.
 Zadnji večer, ločitve čas
 hitro, prehitro jim mine na stolpu.
 Kádar naš svet ugledajo spet,
 zbrane iz daljnje tujine na stolpu,
 morda tedaj o meni že kàj
 bronasti zvonec jim zine na stolpu.

16.

Ko v žalosti pekoči
 prijatelj tvoj se loči,
 kakó je prazen dom!
 Ko nadeji cvetoči
 usoda stare sad,
 nikar, nikar ne joči!
 Kaj ti pomaga jok,
 in kaj spomini vroči!
 Vse človek preboli.
 V palači, v gradu, v koči
 srcé premnogim poka,
 a malokomu — poči.

17.

Ko prvokrat vidiš človeka, ne sodi!
 kaj lice njegovo izreka, ne sodi.
 Srce je globoko zakrito;
 ne čuješ njegovega jeka, ne sodi!
 Prenagljena glasna beseda
 globoko mu rano zaseka, ne sodi!
 In ko izrečena je sodba,
 za rano ne najdeš več leka, ne sodi!
 Poznaš li ti samega sebe?
 Čas hitro na zemlji poteka. Ne sodi,
 da onikraj grôba preostro
 vladar te človeškega veka ne sodi!

Anton Medved.

Na vojvodskem prestolu.

Povešt iz slovenske starodavnosti. — Spisal *I. Selàn*

(Dalje.)

V. Frankovske spletke.

Grof Erik je ostal po knežji gostiji, katera se je tako nesrečno završila, še nekaj časa v Gorotanu. Z vojno zoper Obre je bil namen svojega poslanstva dosegel. A hotel je nekoliko spoznati splošne razmere v deželi, da bi mogel o njih poročati kralju.

Karolov oče, Pipin, je bil, osvojivši si Gorotan, Slovincem pustil ono stopinjo neodvisnosti in samouprave, katero so imeli pod bavarskim gospodstvom. Zato kraljevi poslanci v Gorotanu niso izvrševali svoje oblasti v tolikem obsegu, kakor po drugih frankovskih pokrajinah. Vendar je bila že njihova prisotnost pri najvažnejših podjetjih slovenskim vojvodom trpko znamenje izgubljenе svobode.

Ingo je bil sprejel grofa Erika z vso častjo, ki gre kraljevemu poslancu. Tembolj ga je bolelo, da se je pripetil na njegovem dvoru opisani, neljubi dogodek.

Veljava knezova in treznost krščanskih županov sta tisti večer zabranili krvavo klanje. A kakor goreča iskra je razvnela vest o drznem nastopu frankovskega grofa vse duhove po Gorotanu. Bati se je bilo upora.

Erik se je izprva prestrašil, ko je spoznal opasni položaj, katerega je bil sam zakrivil. Videl je, da gre njemu in vsem drugim Frankom za življenje, ako bi se Sloveni združeni uprli. Niti Ingov ugled niti njegova oblast bi ga ne mogla obvarovati pred divjo jezo razljučenega naroda. Prve dni se celo ni upal izza varnega grajskega ozidja. Nagoval je kneza, naj pošlje na Bavarsko po nemške čete, naj v gradu pripravi vse potrebno, da odbije napad; zvrčal je nanj odgovornost za varstvo svoje osebe, prosil je in rotil . . .

Toda ko nekaj tednov ni bilo oboroženih trum pred knežji grad, se je povrnila Franku

zopet prejšnja samozavest. Nastopal je oblastno in prezirljivo, kakor prej; tožil, da se v tej poganski deželi ne spoštuje kraljeva oblast, zahteval zadoščenja za žaljeno dostojanstvo in žugal s krvavo vojsko.

Ingo je moral molčé prenašati očitanja ošabnega grofa, če je hotel odvrniti hujšo nesrečo. Drugi dvorniki pa so glasno obsojali Erikovo obnašanje in so izgovarjali mlađega Stojmira. Erik je kmalu zapazil, da se razen njegovih rojakov vsi mrzlo in nezaupno vedejo do njega. Dasi je to žalilo njegov ponos, je vendar v svesti si svoje veljave zaničljivo preziral takovo nasprotstvo.

Z Geroldom in nekaterimi hlapci je hodil na lov po okolici ali pa je obiskaval bližnje nemške grajščake

„Dolgočasno je postalo v tem gnezdú“, reče nekega večera svojemu spremljevalcu, ko sta se vračala z lova proti knežjemu gradu. „Zato sem se pripravil za odhod. Ingo že komaj čaka, da se poslovim. Jutri mu storim to uslugo. Hahaha! A prej izpregovorim ž njim še resno besedo!“

„Tako, ti misliš oditi? — A povrneš se menda vendar dotlej, ko postavimo onega poganskega predrzneža, ki te je pri gostiji napadel, pred sodbo?“ odgovori Gerold. „Ingo mora po zakonu napovedati javen sodni zbor. Vem, da bode izkušal zadevo zavleči iz strahu in prijenljivosti do poganske svojati.“

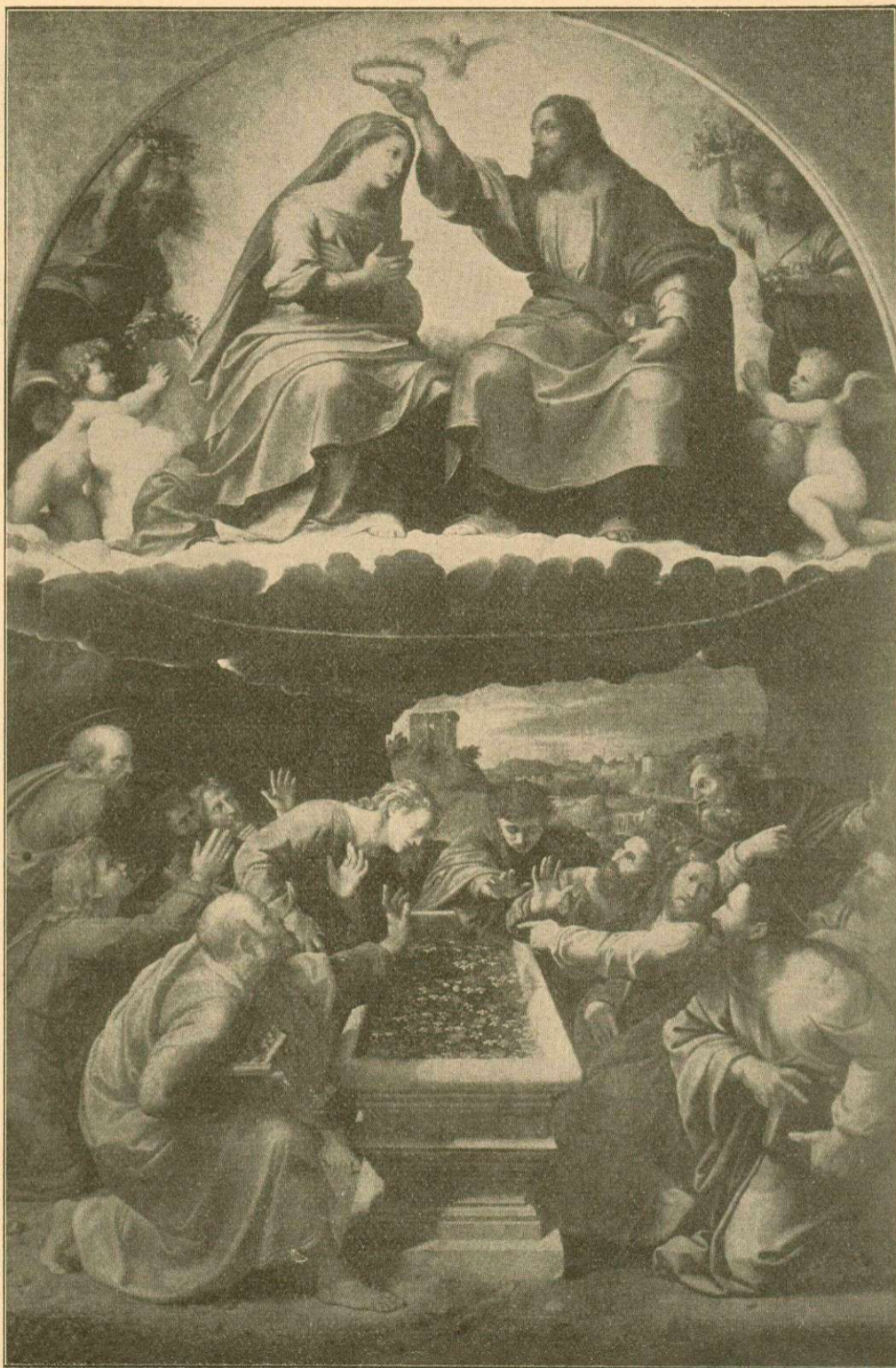
„Ingo je naš vazal“, reče Erik zaničljivo. „Kraljevega ukaza se ne bode upal prezirati. Zato pohitim takoj v Režno, kjer se mudi kralj Karol, in mu tako črno opišem upornost teh slovenskih robov, da jih bode brez dvoma ostro kaznoval.“

„Priložnost se ti ponuja, da si prisvojiš lepo posestvo. Osoje so diven kraj. Ker po zakonu vse premoženje zločinca pripade kralju,

lahko dobiš ti od njega posestvo v fevd. Karol ti prošnje gotovo ne bode odbil.“

„Ne tajim, da se ne bi rad naselil v tej lepi deželi, ki bi bila še lepša, da ni v njej toliko po-

sicer zaničujem slovensko sodrgo, a priznati moram, da slovenske devojke tekmujejo z najlepšimi nemškimi krasoticami. In Milena je cvet slovenskih deklet.“

Slikal *Giulio Romano*.

Kronanje bl. Device Marije.

ganske golazni. In da ti odkrito govorim, še nekaj drugega me vleče v Gorotan. Ingova hči je krasno dekle, to si brez dvoma tudi ti opazil; mene je njena lepota tako očarala, da je ne bodem tako skoraj pozabil. Na kraljevem dvoru ji ne dobiš vrstnice. Iz dna svoje duše

„Čestitam, čestitam že naprej“, dé Gerold smeje se. „Ti si prebrisana glava! Pridobiti si hočeš kar namah lepo posestvo, povrhu pa še imenitno in ljubko ženo. Pri moji vitežki časti, lepi uspehi v tako kratkem času!“

„O uspehih še ne smemo govoriti“, odvrne Erik. „Zadnji čas se vede knežna hladno do mene. Prej je rada poslušala moje dvorljive besede, in zdelo se mi je, da sem ji že popolnoma omečil srce. Odkar sem se pa pri zmagoslavni gostiji sprl s tistim mlečnozobim fantičem, se me plaho ogiblje.“

„Ej, ženska boječnost! . . . Dobro znamenje záte! A ne obotavljaj se preveč in ne hodi okoli knežne, kakor maček okoli vrele kaše. Le pogumno naprej! Poznam nekoliko žensko naravo. Z bojzljivostjo ne opraviš pri njih ničesar, a vitežka odločnost napravi nanje velik vtis. Tako me je učila izkušnja.“ Grof Gerold si je podjetno sukal dolge brke in začel praviti o svojih nekdanjih zmagah, ki jih je pridobil na dvoru pri raznih gospeh in gospicah . . .

Slednjič pristavi odvažno:

„Knez bode vesel, da dobi tebe za svojega zeta. Velika čast je za slovenskega vazala, ako dá svojo hčer plemenitemu Franku za ženo.“

„Vem, da mi Ingo izpolni sleherno željo. Tudi te se mi ne bode upal odreči. Tega kmečkega kneza imam popolnoma v rokah. Sicer je pa prevelika veledušnost našega kralja Karola, da pusti podjarmljenim Slovenom lastne vojvode. Zato je to ljudstvo tako uporno in neubogljivo. Trebalo bi jih ukrotiti z železno pestjo, kakor Saksonce. — Upam, da jim Ingo zadnji knežuje. Karolu popišem živo njegovo neodločnost in nebrižnost za razširjanje krščanske vere. S tem ga najprej spravim v nemilost. Ali ni sramota, da še vedno trpi malikovanje v deželi in ne upogne trdovratnosti poganskih županov?“

„Škof Teodorik je na Ingovi strani“, poseže vmes Gerold. „Ta je s knezom istega mnenja, in nam vedno pridiguje, da moramo pridobivati nevernike s prizanesljivostjo in z ljubeznijo, ne pa jim z mečem vsiljevati krščanstva.“

„Hm! Prazne besede! To sirovo ljudstvo naj je sprejemljivo za plemenito ravnanje in prepričevalni pouk! Treba je, da okusi bič, potem bode krotko. Ali ne bi dosegli prej svojega namena, ako bi namesto slo-

venskega kneza kak frankovski plemič gospodoval v teh pokrajinah?“

„Recimo ti“, smeje se Gerold.

„Morda. Zakaj ne? Jaz bi gotovo namah zlomil upornost teh kmečkih županov in odpravil zadnje sledove poganstva iz dežele. Tudi škof bi se menda ne protivil mojemu načinu pokrščevanja, ker bi se mu hitreje množila bogata desetina, in bi lep del zemljišč, ki so sedaj v posesti nevernikov, prišel v cerkveno last. Takih uspehov bi se gotovo veselil. Ha, ha!“

„Velike naklepe imaš. Želim ti, da jih srečno izvršiš“, reče Gerold. „Sedaj je prilika, da zadamo slovenskim plemičem smrtni udarec. Bodi ti sreča mila!“

Franka izpodbodeta konja, ki se spustita v naglem diru proti knežjemu dvorcu.

Drugi dan se je poslavljal grof Erik.

Pred odhodom je hotel še na samem govoriti s knežno Mileno, da bi ji razodel svoja srčna čuvstva zanjo. Gerold, ki je pritrjeval njegovim visokoletečim načrtom, mu je še zlasti dal novega poguma. Že si je naslikal v domišljiji, kako bode on kot frankovski mejni grof poveljeval v Gorotanu, kako bode stoloval tu v Gorotanskem gradu, in ob njegovi strani lepa Milena, hči zadnjega slovenskega kneza . . . Toda naklonjenost mlade knežne si je bilo treba šele pridobiti. Erik si je bil svest zmage in baš ob slovesu se mu je zdela najugodnejša prilika, da izpregovori z deklico odkrito besedo.

Milena je hodila navadno zjutraj v cerkev k maši. V prejšnjih dneh se ji je rad pridružil Erik in jo z vitežko dvorljivostjo spremljal k svetemu opravilu. A zadnji čas se je znala knežna ogniti njegovemu spremstvu. Tudi danes je bila odšla sama po navadni poti. Grof jo je opazil; sklenil je počakati jo na povratku.

Kakor bi se hotel izprehajati v svežem jutru, je šel Erik preko grajskega dvorišča po neki stranski stezi, ki je vodila čez travnike. Ko zagleda v daljavi vitko postavo Milenino, krene po ovinku proti glavni poti in stopi nakrat izza grmičevja prednjo.

Knežna se stresne, ko zagleda viteza pred seboj.

„Dobro jutro, visokorodna knežna!“ reče Erik sladko. „Sem li tako oduren, da sem s svojim prihodom prestrašil gospico Mileno?“

„O ne . . . to ne“, odgovori Milena v zadregi, katere je bil grof Erik vidno vesel. „Toda prišel si — takó nenadoma, gospod. In prav nič nisem mislila . . .“

„Torej sem tako tuj gospici Mileni, da nikdar ne misli name“, reče grof očitajoče. „A moje misli so često pri njej. Zato se tudi danes, pred svojim odhodom, nisem mogel zdržati, da te ne bi, žlahtna knežna, poslednjikrat spremljal na potu, po katerem sva tolikrat skupaj hodila.“

Erik se je ozrl na deklico, da bi videl, kako bode sprejela njegove besede. Toda Milena je povescila oči in vrtela mali molitvenik, katerega je držala v rokah.

„Težka mi bode ločitev od tega kraja“, nadaljuje potem grof Erik, „a najtežja zato, ker moram zapustiti tebe, žlahtna gospica.“

„Gospod, mene bodeš lahko pogrešal v sijajni družbi, ki te čaka na kraljevem dvoru“, odvrne smehljaje se Milena.

„Nikdar te ne pozabim, visokorodna knežna! Tvoja lepota zatemni vse frankovske dvorne gospodične. Neizbrisna mi ostane v srcu tvoja zorna podoba. Spremljala me bode po vseh potih mojega življenja. V spominu nate bodem iskal tolažbe in veselja v bridkih urah . . .“

Mileno je oblila rdečica ob teh njegovih besedah. Gledala je okoli sebe, ali ne prihaja kdo, da jo reši iz mučnega položaja; toda nikogar ni bilo v tem trenutku blizu; hotela je zavrtniti zoprno laskanje, a beseda ji je zastala v grlu . . .

Erik je smatral njeno zadrego za ugodno znamenje in je govoril še z večjo vnemo.

Prišla sta medtem v pogovoru pred knežji grad.

Milena je hotela nekaj izpregovoriti v slovo, da ne razžali gosta in se hkrati reši nadležne družbe. Toda grof ji ni pustil v besedo.

„Šel bodem od tod“, je jecljal, „a moje srce ostane — ostane — pri tebi, žlahtna knežna. Vsak njegov utrip bode odslej posvečen tebi! Ti bodeš v njem kraljevala. Edino, kar me pri tej ločitvi tolaži, je upanje, da bode trajala le nekaj časa. Kmalu se zopet vrnem, in potem mi bode v tvoji bližini vedno sijalo solnce neskaljene sreče.“

Razburjen prime Erik knežno za roko in ji začne poljubljati drobne, bele prste . . .

Mileno pa navdá nepopisen srd in stud nad vsiljivim Frankom. Iztrga se mu iz rok, zakrije si obraz in brez slovesa, vsa iz sebe, odhiti po hodniku . . .

Začuden je gledal grof nekaj časa za njo. Potem pa se zlobno nasmehne in obrnivši se po vojaško sikne med zobmi: „Le potrpi, golobica, kmalu te ukrotim!“

Ingo je sprejel Erika resno in dostojno.

Prosil je poslanca, da sporoči kralju Karolu neomejeno spoštovanje in vdanost vsega naroda v Gorotanu, ki bode tudi v bodočnosti ostala neomahljiva.

Grof se je zavedal, da ima v tem trenutku kneza v oblasti. Razsrjen, ker je pri knežni tako slabo opravil, je hotel izrabiti položaj, da pokaže Ingu svojo moč.

Mirno in ponosno posluša knezovo izjavo, potem pa odgovori:

„Veseli me, da bodem mogel poročati svojemu najmilostnejšemu gospodu in kralju o zmagonosni bitki, katero so nemški vitezi zaeno s pomožnimi slovenskimi četami izvojevali proti Obrom. Vesela vest bode vzradostila njegovo srce. Toda globoko ga mora užaliti, da se njegov poslanec v tej deželi tako malo spoštuje . . .“

Ingo je opazil, da grof peščici Nemcev prisvaja glavno zaslugo pri dobljeni zmagi, a molčé je prezrl to predrznost. Tembolj pa ga je bolelo, ker je Frank odkrito izjavil, da bode ves narod pri kralju očrnil.

„Zavedam se, da je bila žaljena v tvoji osebi čast kraljevega poslanca, plemeniti grof. Toda razpor je bil zgolj oseben. V hipni strasti in vsled hude žalitve se je izvršil nepremišljeni čin. Najmanj je pa hotel nesrečni

mladenič sramotiti tvoje dostojanstvo, plemeniti grof.“

Erik se zlobno nasmehne in odgovori: „Tvoja knežja milost torej zagovarja upornost in sramotenje kraljevega poslanca?!“

„Bog vsegavedni, ki biva v nebesih, mi bodi priča, da je ne zagovarjam! Toda, kar se je zgodilo deloma iz nevednosti, deloma iz prenagljenosti, tega ne gre smatrati za premišljen upor. Nevešči so še nekateri naših ljudi v zakonih, kateri vežejo druge narode.“

„Kaj ni mar Gorotan krščanska dežela?“ povzame trdo grof Erik. „Ali vlada tu še vedno poganska sirovost? Ali tako malo veljajo zakoni omike in krščanstva, da se sme brez kazni v blato teptati kraljeva oblast?“

Kneza je Erikovo očitiranje zadelo v živo. Najbolj ga je bolelo, če je kdo dvomil o njegovem krščanskem mišljenju.

„Moj Bog, moj Bog!“ je klical užaljen. „Ali ne storim vsega, da bi privedel svoj narod v Kristusovo cerkev? Ali se ne razširja krščanstvo vedno bolj po deželi? In če jih je še nekaj, ki se upirajo zveličanskemu nauku sv. evangelja, ali jih bodem mar s silo mogel pridobiti?“

Erik v nemarno zmaje z ramami in odgovori:

„Kako upaš doseči boljših uspehov, milostni knez, o tem meni ne gre sodba. A toliko vem, da s potuho ne bodeš zatrl upornosti poganov.“

„Kaj naj torej storim?“

„V imenu kralja Karola zahtevam zadoščenja za svojo žaljeno čast“, reče Erik z povzdignjenim glasom. „Ako bi bil tu navzoč kot navaden vitez, in bi bil moj nasprotnik plemiškega rodu, pozval bi ga z mečem v roki na dvoboj. Ker pa sem prišel kot kraljevi poslanec, zahtevam, da se hudodelec po zakonu kaznuje v javni sodbi z vso strogostjo!“

Nekaj trenutkov je nastala globoka tišina, potem pa zakliče Ingo razvnet:

„Storil bodem, kar zahtevaš od mene! Toda, ako pride do bratomornega boja in prelivanja krvi, pade naj krivda na tvojo

vest! Bog v nebesih bode sodil tvoje ravnanje!“

„Ozir na vzvišeno osebo kralja, katerega zastopam, zahteva, da se potegnem za svojo čast“, reče hladno grof Erik. „Žal mi je, da moram žaliti tvoje srce, ko izvršujem svojo dolžnost. Upam, da se zopet snideva v prijetnejšem položaju.“

Ko je poslanec odšel, zgrudil se je Ingo na stol in si zakril obraz z rokami...

Na dvorišču je grof glasno dajal povelja.

Čuli so se pozdravi odhajajočih Frankov in ropot konjskih kopit. Knez pa je nepremakljivo sedel. Mučne skrbi so mu težile srce...

Kar se odpró duri, in v sobo stopi knežna Milena. Plašno se ozre okoli sebe, hiti k očetu, ga prime za roko in sočutno vpraša: „Kaj ti je, oče moj?“

„Ne vprašuj me, otrok, ker mi ne moreš pomagati“, reče Ingo zamišljen.

„Ali te je razžalil oni nesramni Frank?“ začne zopet Milena z drhtečim glasom.

„Grof Erik je prišel k meni po slovo in je ravnokar odjezdil s svojim spremstvom. — A videti je, da tebi vitez ni pri srcu“, pristavi Ingo s trpkim nasmehom.

„Ne morem ga trpeti, tega sladkoustneža! Zoprni mi je v dno srca. Jaz... jaz ga sovražim...“

Knežna se je tresla od razburjenosti in oči so se ji iskrile od nevolje. Ingo potegne deklico k sebi in reče prijazno:

„Pomiri se, dete moje! Upam, da ti grof ne bode več prišel na pot. Tudi jaz nimam vzroka žalovati za njim. A bojim se, da utegne njegov odhod biti usoden za nas. Frank se bode maščeval nad Stojmirom in nad nami.“

Milena prebledi od strahu. Plašno pogleda očeta.

„A kaj hoče storiti?“, jekne zamolklo.

„Stojmir bode ostro sojen. Tej kazni ne uide. A morda pride še kaj hujšega nad nas vse. Posledice utegnejo biti strašne, in ne vem, kako bi jih odvrnil. — Šel bodem k škofu Teodoriku, ki je razsvetljen mož in vpliven pri kralju. Ta mi bode najbolje sve-

toval, kaj naj storim v tem mučnem položaju.“

Nemo je poslušala deklica očeta. Ko je pa izgovoril, se ga oklene okoli vratu, nasloni glavo na prsi, in solze se ji uderó po belem licu . . .

VI. Na kresni večer.

Kresni mesec!

Bajni in skrivnosti polni čas, ko se tajne sile gibljejo v naravi in se čuda stvarstva razkrivajo strmečim očem! Dih božji veje preko pomlajene zemlje, ki je odeta v bujno zelenje in cvetje . . .

V tem času so obhajali poganski Sloveni svoj kresni praznik.

Ko je vseoživljajoče solnce doseglo vrhunec svojega teka, in je bila narava najbujnejše razvita, praznovali so zmago solčnega junaka nad zimskim zmajem. V proslavo zmagonosnega Svetovita so plapolali kresovi po gorah in hribih, drevila se goreča kolesa po gorskih rebrih in brežinah, in mlado ljudstvo je radostno vriskaje z gorečimi plamenicami v rokah tekalo po zelenih travnikih. S petjem, zelenim nakitjem in veselim rajanjem so častili radodarno božanstvo, ki je obsipalo zemljo s tolikim čarom.

Bilo je popoldne pred kresnim večerom. — Na Osojah se je staro in mlado pripravljalo na praznik. Vendar letos ni bilo slišati tistega veselega petja in vriskanja, ki se je druga leta razlegalo preko jezera in odmevalo v gorskih robih. Tiho je šel vsakdo za svojimi opravili. In čeprav je tuintam brezskrbna mladina dala odduška svoji radosti z glasnimi klici, vendar je bilo poznati, da vlada na tem kraju tiha žalost.

Samoten je stal županji dvorec koncem vasi. Kjer se je sicer ob tem prazniku gnetlo ljudi, tam sta danes le zvesta hišna služabnika vršila svoj posel, da ohranita čestito navado očetov. Stari Volkonja, ki je služil prostovoljno že dolgo vrst pri hiši, in mlada Ljutica, katero je bila mati Branka po smrti starišev vzela v rodbino, sta kitila dom s cveticami in svežim zelenjem.

„Šopek praproti mi podaj“, reče Volkonja na lestvi stojé deklici; „zataktni jo moram na vogale pri strehi in na vrh slemena, da nas obvaruje pogubonosne strele . . . Praprot je Perunovo zelišče. Kadar prihaja razljučeni bog v poletni nevihti, sipajoč iz črnih oblakov grozo in razdejanje, prizanese hiši, na kateri ugleda sebi posvečeni cvet.“

„Je li res, da se praprot razcvete samo v kresni noči, oče Volkonja?“ vpraša deklica.

„Razcvete se in dozori hkrati. Tako mi je pravila babica. Blagor človeku, komur se posreči, da je tisti trenutek v gozdu. Ako dobi le nekaj zrn praprotnega semena, se mu odpró vsa čuda kresne noči. Ded Marin, ki je pred več leti umrl v vasi, je baje slišal v ti noči govoriti živino v hlevu, ker mu je ponevedoma nekaj praprotnega semena ostalo za jopičem, ko je ležal v gozdu.“

„Ali pojdete iskat nocoj zakladov, oče Volkonja?“ reče Ljutica šaljivo. „O kresu pridejo baje iz zemlje solnčit se, in po noči plešejo nad njimi modrikaste luči.“

„Ej, ne norčuj se z menoj, deklina! Preokorne so moje kosti za taka nevarna podjetja. A svojo glavo zastavim, da bodeš ti še danes zvečer čepela v vrbovju na bregu in gledala v jezero, da uzreš v njem obraz svojega prihodnjega ženina! Le glej, da ti ne izpodleti in da ne štrbunkneš v vodo, kakor se je lani pripetilo stari devici Radonji!“

Deklica je zardela, starec pa se je dobrovoljno zasmel in hitel z lestvo okoli hiše.

„Nad vrata moram še pribiti oni veliki venec iz rumenih kresnic, ki so posvečene Svetovitu, da brani vhod čarovnicam in zlim duhovom. — Ne pozabi tudi v hlevu postlati živini s kresnimi cveticami, da se bode rajši debelila, in da nam krave dadó več mleka.“

„A treba je zelišča nabirati še le po noči, ko pade rosa nanje. Tedaj imajo več zdravilne moči“, zavrne Ljutica.

„Zdravilna je danes vsaka zel“, odgovori starec, „ker ji kresno solnce daje čudotvorno moč, da odvrča bese in hudobne čare od hiše. — Ej, to je bilo življenje o kresu v prejšnjih letih, ko je Stojmirov otec županoval na

Osojah!“ vzdihne potlej Volkonja po kratkem premolku. „Tedad sem bil še mlad. In žgali smo kresove, rajali okoli njih in vriskali, da se je razlegalo v dol in goro. Mladost je pač razposajena norost. A danes je tu v županovem dvorcu kakor da bi imeli mrliča v hiši.“

„Kako naj se veselimo, ko je zadela gospodarja tolika nesreča?“ pripomni deklica.

„Kaj? — Dovolj je nemega žalovanja!“ razhudil se je Volkonja. „Ali bi ne bilo boljše, da se zbere vse ljudstvo, ki časti še stare bogove, in s silo oprosti ujetnika Stojmira? Ali ne bode mati Branka že skoraj od same žalosti izhiralala? — Toda upam, da kmalu napoči dan plačila za Franke in njihove privržence! Svetovit, čigar praznik danes obhajamo, nas bode združil.“

„Čula sem o velikem kresu in o daritvah, ki se imajo danes po noči vršiti na Trebišču onkraj jezera.“

„Pst! — Tiho govori, dekle!“ reče starec zamolklo. „O tem kresovanju ne sme nihče vedeti, kdor ni povabljen. Zato brzdaj svoj jezik, da ne izve skrivnosti kak krščan. Važne stvari se bodo odločevale nocojšnjo noč. Le moli k Perunu, da nam pomaga pri delu in skoraj vrne našega gospodarja. A glej, solnce je že zašlo za gore, in goste sence legajo po jezeru. Pripraviti moram še lipovega lubja in brinovega lesa za grmado.“

Volkonja je odšel s sekiro v les, deklica pa je hitela nastiljat hišo in hlev s kresnim cvetjem.

— — — — —

Na jugozapadni strani jezera, kjer sprejema njegov odtok od severne strani nekaj gorskih hudournikov, se je dvigal nizek, deloma obrastel grič z malo ravnico na vrhu. Ker se je raz njega videlo preko vsega jezera, globoko doli po dravski dolini in po stranskih gorskih soteskah, so si izvolili Slovenci ta kraj za svoje bogoslužje. Na njem so se vršile skupne daritve in svečani shodi. Zato okolica še sedaj nosi ime Trebnje (t. j. kraj za darovanje).

Na kresni večer so se na Malem Strmcu zbirali ljudje od vseh strani. Urno so drčali

čolni, polni mož in mladeničev, po gladki jezerski površini; drugi udeležniki so prihajali z Gorenjega in Dolenjega Podravja, s Krke in iz Ziljske doline. Skrivnostnotiho, le tuintam v zamolklem, polglasnem pogovoru so se pomikale trume ljudi proti hribu, kjer je — kakor velik kažipot — plapolal orjaški kres proti nebu.

Na ravnici vrhu hriba je rastla košata lipa, Slovenom sveto drevo. Pod njo je bil postavljen velik lesen kip boga Svetovita, z žarnim vencem na glavi opleten z zelenjem in cvetjem. Blizu lipe je bil iz kamnja zgrajen žrtvenik, na katerem je gorelo nekaj polen.

Mlada, rejena junica, privezana za drevo z dolgim konopcem, je poleg njega brezskrbno mulila travo in se zvedavo ozirala po prišelcih. V gostih vrstah so obdajale množice daritveni prostor in s spoštljivim molčanjem pričakovale začetek svetega dejanja. V svitu ognja si videl krepke mladeniče in može oborožene s kijem in ščitom ter sive starce, ki so ob palici prišli k svetkovanju na goro. Tik žrtvenika je stala visoka ženska, zagrnjena v temen plašč, ki je nemo zrla v ogenj pred seboj. Bila je Stojmirova mati, Branka, za sinove odsotnosti načelnica osojske zadruga. Plamen ji je razžarjal blede, upali obraz, na katerem sta tuga in skrb začrtala marsikatero brazdo. Stari Volkonja je netil ogenj, nalagal suhega lipovega lubja in brinjevih vej in mrmral skrivnostne besede. Več županov, starejšin in drugih odličnih mož je stalo v notranjem krogu in se šepetaje pogovarjalo med seboj. Vso ravnico so napolnjevale trume udeležnikov. Za njimi pa so stale, kot neme priče nočne daritve, vitke temne smreke in nad vsem prizorom se je razpenjal zvezdnati nebesni obok, na katerem je še trepetal oni tajni polusvit, ki označuje jasne kresne noči.

Iz množice stopi stari Braslav in se približa žrtveniku. Ker je bil izmed županov najstarejši in najuglednejši, je imel opravljati pri daritvi službo svečenika.

„Je li ugoden čas in prostor, da se izvrši sveta daritev?“ vpraša okoli stoječe.

„Kraj in čas je določil Svetovit“, odgovoré navzoči.

Starec se obrne proti množici in reče slovesno:

„K svetemu dejanju ste se zbrali na posvečenem prostoru. Zato stopite čistih rok in pobožnega srca pred žrtvenik nesmrtnih bogov!

Kdor pa je sovražen veri naših očetov, kdor snuje izdajstvo in lokavost v svojem srcu, naj se loči iz tega kroga!“

Globoka tišina je zavladala med množico. Braslav je nadaljeval:

„Svetovitovo slavje obhajamo danes. Svarogov velmožni sin, ki se sleherni dan v zlatem vozu prepeljava po nebesnem oboku, praznuje svojo zmago nad zimskim zmajem. Zato naj kipi njemu v čast hvalna molitev, naša pesem mu ôri, in dim svete daritve se dvigaj do njega! Čeprav nam je Svetovit v tem trenutku zakril bliščeči svoj obraz, pa nam je vpričo brat njegov, blede Mesec, in vpričo so nam njegove sestre, srebrne Zvezde.“

Nato vzame Braslav velik, dvorezen nož, katerega mu je podal Volkonja, in pristopi k junici.

Dva moža primeta žival za roge in ji skloneta glavo nazaj. V hipu zasadi svečenik brušeni nož v napeti vrat, curek krvi se vlije po zemlji, žival se zvija, bije z nogami in se slednjič mrtva zgrudi na tla. Dočim sta moža trebila iz nje drobovje, začne navzoče ljudstvo z obrazom obrnjeno proti ovenčanemu kipu moliti obredne molitve in prepevati svete pesmi.

Ko je bila žrtev pripravljena, dvigne jo stari svečenik, in položi na ogenj. Potem razpne roke in moli:

„Svetovit četveroobrazni, ki baješ po vsem svetu, ki vse vidiš in vse čuješ, ki nam dovajaš beli dan in ustvarjaš mladoletje: sprejmi daritev svojih vernih častivcev! Razlij obilnost svojih dobrot nad naše dvore in vso domovino Slovenov! Reši nas, bedne siromake, iz rok sovragov naših!“

Kakor okamenela je stala množica med svečenikovo molitvijo. Slovesno so donele besede skozi nočno tišino...

Le ogenj je prasketal in lizal tolsto žrtev...

Ostro se je črtala vitka postava starega Braslava v njegovem rdečem svitu. Stoječ kraj žrtvenika s kvišku povzdignjenimi in razprostrtimi rokami se je zdel nadnaravne velikosti. S svetim strahom je ljudstvo gledalo nanj in ko je utihnil on, začuje se kakor polglasen odmev med ljudstvom:

„Svetovit četveroobrazni, reši nas, bedne siromake, iz rok sovragov naših!“

Po molitvi gre Braslav počasi, s sklonjeno glavo okoli žrtvenika in vrže pest posušenega cvetja v ogenj, tiho govoreč neznane besede. Za njim se razvrsté velmožje in drugo ljudstvo, vsak nesoč nekaj rumenih cvetic, da jih žrtvuje Svetovitovemu spominu. Med petjem in molitvami se je vil sprevod okoli žrtvenika, in često je bilo slišati odpevko: „Reši nas, bedne siromake, iz rok sovragov naših!“

Po končanem sv. opraviu stopi Braslav zopet k žrtveniku. Počasi in s stresočim glasom začne govoriti:

„Po navadi očetov smo opravili kresno daritev, da si naklonimo pomoč nesmrtnih bogov; zakaj hudo leži nad nami njihova jeza. Kakor so bili nekdanj mili našim pradedom in jim dali zmago nad sovražniki, tako so sedaj razsrjeni odvrnili od nas svoj obraz in nas prepustili oblasti sovragov...“

Vzdihni in bolestni klici se začujejo iz množice. Starčki in žene stegajo roke proti nebu, kakor bi hoteli potolažiti nemile bogove.

„V rokah bogov je naša usoda“, nadaljuje Braslav, „in kakšno nam podelé v bodočnosti, je smrtnim ljudem neznano. A vendar smemo upati, da nam bodo naklonjeni, kajti bojujemo se za njihova prava in za vero, ki smo jo podedovali od pradedov. Zadosti dolgo že teptajo oholi tujci v prah naše svetinje, zadosti dolgo kratijo čast in veljavo nesmrtnim bogovom in izzivajo njihovo jezo. Napočiti mora kmalu dan plačila! In tisti, ki prihajajo v strašnem viharju, ki pošiljajo grom in blisk, jih bodo zmleli v svojem srdu!“

Strastno je govoril starec. Oči so se mu iskriale maščevanja, divje je stiskal pest in

pretil z dvignjeno roko. Od razburjenosti preneha nekaj trenutkov; potem povzame znova:

„Sila je priklopela do vrha. Tujci nas stiskajo od vseh strani in skoraj nas bodo pregnali iz rodne zemlje. Zopet so nam prizadeli hud udarec. Mladi Stojmir, ki je v zadnji vojski zoper Obre pokazal svoje junaštvo, je v oblasti Frankov. Drže ga ujetega in tožiti ga hočejo na življenje in smrt.“

Pri teh besedah izbruhne vihar jeze in nevolje. Sliši se vpitje in rotnje. Možje bijejo ob ščite in rožljajo z meči, drugi kličejo: „Smrt Frankom!“ — „Vzdignimo se nadnje!“ Še le čez nekaj časa je postalo toliko tiho, da je mogel Braslav zopet govoriti:

„Udarec, ki ga Franki namerjajo, ne bode zadel le mladega junaka in njegove matere, ki žaluje za sinom, temuč nas vse. Enaka usoda čaka vse častivce starih bogov, vse zveste Slovene. Zato je treba krepkega odpora zoper tuje nasilstvo. Obsodba Stojmirova bodi nam znamenje za splošen upor. Tedaj naj se dvignejo v Gorotanu vsi, ki goré za vero očetov in svobodo domovine. Kakor blisk iz jasnega bode zadela sovrage naše maščevalna roka, in dobri bogovi, ki so sedaj milostno zrlji na našo daritev, bodo z nami.“

Burni klici so sledili ognjenim besedam starega bojevnika. Možje so dvignili ščite in kopja in prisegali maščevanje. Župani so stiskali Braslavu roko in obljubljali svojo pomoč. Drugi so se gnetli okoli Branke, jo milovali, klicali vse bese in črte nad Franke in krščane. Iskra je bila vržena med ljudstvo. Divjega srda in maščevanja so gorela srca vseh, in zopet je imela vihrati bratomorna vojska po Gorotanu.

Vršil se je posvet, kako zasnovati zaroto po vseh krajih dežele. Tajno so se imele vršiti vse priprave. Zanesljivi možje naj bi raznesli vest od sela do sela, od hrama do hrama in pripravili privržence starih bogov na usodni dan. **Z a v e r o i n p r a v d o o č e t o v!** Kakor v dnevih Valjhunovih se je imelo glasiti bojno geslo. Ob

določenem dnevu naj bi se nenadoma izvršil napad na frankovske gradove in krščanske cerkve. Vsem Frankom so zaprisegli smrt, krščanskim Slovenom pa, ki bi hoteli zopet se povrniti k veri očetov in se udeležiti maščevalne vojske, so sklenili prizanesti. Knez Ingo, razširjevavec nove vere in prijatelj Frankov, bodi odstavljen. Na čelo slovenski vojski pa naj bi stopil junak, katerega je hotela vničiti frankovska zavist — mladi **S t o j m i r**.

Pozno v noč so še taborili pogani na malem hribu in snovali krvave naklepe. Mlado jutro se je že svitalo na vzhodu, ko so se začele razhajati množice, nesoč s seboj ogorke svetega ognja, da z njim podnetijo plamen na domačem ognjišču.

Braslav je ostal sam z Branko na pozorišču.

„S teboj pojdem na Osoje“, reče sestri, „da tam praznujem kresni dan in ti delam družbo v samoti.“

„Kakor hladilna kaplja mi je bil današnji večer“, vzdihne Branka. „Morda po stiski, ki so jo nam poslali bogovi, napočijo za nas lepši dnevi. Toda kakor nož mi reže v srce zavest, da je Stojmir v rokah tistih krščanskih meniňov, ki so že preslepili toliko naših ljudi.“

Braslav vnemarno zmaje z ramo.

„In nisi li pravil, da je bila vzrok razporu na kneževem gostovanju Ingova hči?“

Starka stopi pri teh besedah k Braslavu, ga prime trdo za roko in mu prestrašena zre v obraz.

„Nisi li pravil, da se je zaradi nje sprl s Frankom?“ ponavlja s tresočim glasom.

„Ne muči se z nepotrebnimi skrbmi“, pogovarja jo Braslav. „Hipno navdušenje — družega nič. Saj veš, da vino in ženske celo starcu včasih zmedejo glavo. Toda Stojmira poznam dovolj in vem, da se ne bode vdal mamljivi vabi, naj se mu že približuje v meniški halji ali pa v ženskem krilu. Kriivična obsodba ga bode vnela za vojsko. Dnevi krvave osvete napočijo kmalu v Gorotanu.“

„Znamenja so slaba“, zamrmra Branka odhajaje.

„Povodnik se je baje sinoči oglašal v tolmunu pred našim dvorom, in sova je skovikala na lipi.“

Prazno in zapuščeno je ostalo žrtvišče. Le jutranji vetrovi so pihljali preko goli-

čave in šumeli med vejevjem košate lipe. Solnce je izšlo izza gore in obsijalo kameniti žrtvenik, s krvjo oškropljena tla in črne ogorke kresne grmade ...

(Dalje.)

Sestanek na grobu.

† Ivanki.

I.

Kam sem zášla, kam sem zášla ...
Tu sem našla Te med grôbi?
Ah, med grobi tu, predraga,
in po tako kratki dôbi ...!

Tužna jesen! Svoje dáre
vse si vzela, vse pobrála —
kakor vdova osaméla
je narava nam ostála ...

Flora spava! — Radost ž njo je
v srcu mojem pokopána:
ko z jesenskim zadnjim cvetom
Ti si meni v grob dejána!

II.

Videla nocoj sem Tebe! —
Bilo ni to v davnih dneh,
da so tihi dom Ti dali
tam na zábljenih grobéh.

Došla si... Kako? — Spozdravom —
Kákšen bil je ta pozdrav?
Tak, kot sredi mrtvih grôbov
diha zvesta ga ljubav!

Ti odšla si brez slovesa,
brez slovesa šla sem jaz ...
A kakó sta naju pôti
se ločili od tačas?

Ti odšla si z nado v srcu,
s polnim srcem jaz nadej ...
Ktera naju bolj je srečna —
Ti li jaz? Povej, povej!

V sanjah videla sem Tebe
in na ustnih Tvojih sméh —
a povej, kaj Ti si zrla
v teh zasôlzenih očéh ...?

Ljudmila.

Neljubi gostje pred tisoč leti.

Spisal profesor dr. Fr. Kos.

I.

V tem času, v katerem živimo, bi lahko obhajali žalostno tisočletnico ter se spominjali, kako so Madjari naredili široko steno med severnimi in južnimi Slovani, ko so skoraj popolnoma iztrebili panonske Slovence. Mnogokrat so pridrli v Italijo, in vselej jih je pot peljala skozi slovenske pokrajine. Ne bo odveč, ako se ozremo za tisoč let v zgodovino nazaj, da vidimo, kako se je takrat godilo našim prednikom.

Ogri, ali kakor se sami zovejo Madjari, spadajo k finsko-uralskim ljudstvom, kar je razvidno iz njih jezika. Kaže se, da so jim najbližji sorodniki Voguli, Ostjaki in Sirjani, ki prebivajo po Ruskem na obeh straneh srednjega Urala. Po teh krajih so prvotno živeli tudi Ogri ali Madjari. Vzhodna stran srednjega Urala se je do 16. stoletja zvala Ugrija ali Jugorija.

Odtod so se Madjari napotili proti jugozahodu ter se naselili med Dneprom in Donom. Ni nam znano, iz katerega vzroka so to storili. Mogoče je, da so jih prisilila k temu druga ljudstva, ki so bivala za njih hrbtom.¹⁾ Ko so se Madjari tako pomeknili naprej, prišli so v dotiko s Kazarji, kateri so si bili okoli srede sedmega stoletja ustanovili mogočno državo med doljenjo Volgo in med Dneprom. Nekoliko časa so morali Madjari priznavati nadoblast kazarskih kakanov. Izprva so bili razdeljeni na sedem plemen. Kazarski kakan pa jih je pozval, da so najhrabrejšega moža izbrali za svojega kneza ter ga po kazarski navadi vzdignili na ščitu. Tako je postal Arpad, Almušov sin, njih vrhovni poveljnik.²⁾

Nato so se Madjari ločili od Kazarjev ter se pomaknili proti zahodu. Pri tej pri-

¹⁾ Konstantinos Porphyrogenitos, De administr. imperii, c. 38. — ²⁾ Ravno tam.

ložnosti se jim je pridružil del Kazarjev, in sicer rod Kabarov. Verjetno je, da so ti Kabari, ki so se pomešali z Madjari, zanesli v njih jezik razne turške besede in oblike, katerih je kaj veliko v madjarščini. Madjari so sedaj posedli severozahodno obrežje Črnega morja nekako med Donavo in Dneprom. Živelii so nekoliko časa ob dolenjem Bugu, Dnestru, Prutu in Seretu.¹⁾ Na tej zemlji so se mudili okoli leta 861., ko je takrat slovanski apostol Konstantin (Ciril) potoval h Kazarjem. Legenda nam pripoveduje, da so ga Madjari tuleč kakor volkovi napadli. A njegova molitev je potolažila njih divjost ter jih ukrotila.²⁾ V tisti dobi so Madjari tudi z Rusi prišli v dotiko. Približali so se s svojimi vozovi mestu Kijevu, ne da bi se bili tu vojskovali.³⁾ Leta 862. so se nenadoma prikazali na mejah vzhodne Francije, kateri je takrat vladal kralj Ludovik. Bili so za ondotne prebivalce popolnoma novi ljudje. Ko so zemljo do dobrega opustošili, so se vrnili zopet v svoja bivališča.⁴⁾

Ko je slovanski apostol Metod postal nadškof panonski in moravski, so bivali Madjari še vedno po prej omenjeni zemlji. Legenda nam pripoveduje, da je hotel ogrski kralj (!), ko je prišel do donavske strani, videti Metoda. Temu so sicer nekateri rekli, da bi ne bilo varno iti tja. A Metod se ni dal oplašiti ter je šel k njemu. Ogrski vladar ga je sprejel tako, kakor se spodobi takemu možu, namreč častno, slavno in z veseljem. Ko se je ž njim pogovarjal tako, kakor pristoja takima osebama, mu je dal poljub ter veliko darov. Pred odhodom mu

¹⁾ Ravno tam, c. 38 in 42.

²⁾ Vita S. Constantini, c. 8. (Denkschriften der kais. Akademie in Wien, XIX.)

³⁾ Chronica Nestoris, ed. Miklosich, c. 19.

⁴⁾ Hincmari Ann. ad a. 862 (MG. SS., I, 458). — Ann. Alamann. ad a. 863 (MG. SS., I, 50). — Ann. Weingartenses ad a. 863 (MG. SS., I, 66.)

je rekel, da naj se ga vedno spominja v svojih molitvah.¹⁾ Čeprav je ogrski poveljnik tako lepo ravnal z Metodom, vendar se Madjari takrat še niso pokristjanili.

Arabski pisatelj Ibn Dasta, ki je živel okoli leta 912., je na podlagi starejših virov opisal Madjare za tisti čas, ko so živeli ob Črnem morju. On pravi, da prebivajo med Bolgari in Pečenegi. Namesto hiš imajo šatore, v katerih stanujejo. Potujejo iz kraja v kraj, išoč si dobrih pašnikov. Njih domovina je jako obsežna ter se razprostira do Črnega morja. Kadar nastane zima, gredo k rekam, da tu love ribe. Njih dežela ima mnogo gozdov in tekočih voda; tla so močvirnata, vendar je tudi dosti rodovitne zemlje. Po veri so malikovavci. Njih knez ima pod seboj 20.000 konjikov, ki mu vsi morajo biti pokorni. Madjari gospodujejo sosednjim Slovanom, nalagajo jim davke ter ravnajo ž njimi kakor z ujetniki. Napadajo jih, lové ter potem tirajo v Karch,²⁾ pristanišče ob Črnem morju, kjer jih zamenjavajo grškim trgovcem za žamet, pisane preproge in drugo blago.³⁾

II.

Ko so Madjari živeli ob Črnem morju med Donavo in Dneprom, je stopil ž njimi v dotiko takratni vzhodnofrankovski vladar Arnulf, da bi mu pomagali v njegovih bojih z moravskimi Slovani. Že leta 892., ko se je Arnulf vojskoval z moravskim knezom Svetopolkom, so se združili ž njim Madjari ter z ognjem in mečem pomagali pustošiti po Moravskem.⁴⁾

¹⁾ Vita S. Methodii, ed. Miklosich, c. 16.

²⁾ Ta Karch je najbrže nekdanje mesto Karkina, katero je stalo ob Črnem morju blizu tam, kjer se na severu pričinja Krimski polotok.

³⁾ Hunfalvy, Die Ungern oder Magyaren, str. 15, 16.

⁴⁾ Ann. Fuld., V, a. 892 (MG. SS., I, 408): „... Ibi per quatuor ebdomas cum tanta multitudine, Ungaris etiam ibidem ad se cum expeditione venientibus, omnem illam regionem incendio devastandam versabatur...“ — Ann. Sangall. mai. a. 892 (MG. SS. I, 77): „Arnolfus contra Maravenses pergebat, et Agarenos ubi reclusi erant, dimisit.“

Nekateri novejši nemški zgodovinarji si prizadevajo, da bi pred svetom oprali Arnulfa, ko trdijo, da ni on poklical Madjarov zoper Slovane, pač pa je na koncu devetega stoletja nastala le taka govorica med ljudstvom. Temu nasproti je treba opomniti, da jako zanesljivi viri imenujejo kar naravnost Arnulfa, da je zoper svoje nasprotnike pozval Madjare na pomoč. — Kremonski škof Liutprand, ki je živel in pisal v 10. stoletju († 972), pripoveduje, da Arnulf ni mogel premagati moravskega kneza Svetopolka, ker je ta hrabro odbijal njegove napade; zato je poklical na pomoč ogrsko ljudstvo, katero je bilo (takrat) bojaželjno, predrzno, ni poznalo pravega Boga, pač pa vse pregrehe, ter kaj rado morilo in ropalo.¹⁾ — Corveyski menih Widukind, ki je leta 967. popisal zgodovino saškega ljudstva, nam pripoveduje o Ogrih, katere pa zove Hune, da so bili onostran Donave ločeni po visokem nasipu. Cesar Arnulf je ta nasip razdril ter rečenemu narodu odprl pot, da je lahko delal škodo. To je cesar storil zato, ker je bil jezen na moravskega „kralja“ Svetopolka.²⁾ — V rezenskih letopisih čitamo, da je Arnulf izpeljal Ogre³⁾, v šentgalenskih pa, da jih je izpustil od tam, kjer so bili zajeti.⁴⁾ — Isto bi se dalo sklepati iz besed, katere čitamo v pismu bavarskih škofov do rimskega papeža Ivana IX., spisanem v letu 900, torej le nekoliko let po prihodu Madjarov. Iz tega pisma je razvidno, da so Slovani dolžili Nemce, da so se ti zvezali z Madjari („sacra-

¹⁾ Liutprandi Antapodosis, I, c. 13 (MG. SS., III): „Arnulfus . . . cum Centebaldum Maravanorum ducem, quem supra memoravimus, sibi viriliter repugnantem debellare nequiret, . . . Hungariorum gentem, cupidam, audacem, omnipotentis Dei ignaram, scelerum omnium non insciam, caedis et rapinarum solummodo avidam, in auxilium convocat.“

²⁾ Widukind, Res gestae Saxonicae, I, c. 18 (MG. SS. III : „... imperante autem Arnulfo destructum est opus (sc. vallum) et via eis nocendi patefacta, eo quod iratus esset imperator Centupulcho regi Marorum.“

³⁾ Ann. Ratispon. a. 894 (MG. SS., XVII, 582): „Arnolfus Ungarios eduxit.“

⁴⁾ Ann. Sangall. mai. a. 892 (MG. SS., I, 77): „Arnolfus . . . Agarenos ubi reclusi erant, dimisit.“

menta et pacem egisse“¹⁾ ter jih še celo z denarjem podpirali. Bavarski škofje niso v svojem pismu do papeža izrekli, da jim Slovani podtikajo kaj neresničnega, temuč so se le izgovarjali, da niso Madjarom poslali darov v novcih, pač pa v blagu, kar jim je bilo brez dvoma ravno tako všeč. Razveselili so jih namreč z laneno obleko. Gotovo je bilo Arnulfu jako ljubo, da so ga Madjari tako hitro ubogali ter mu pomagali ukrotiti Moravce. Da bode ta mongolski narod kdaj nevaren nemškim vladarjem, tega Arnulf takrat še slutiti ni mogel. Sploh se je pa večkrat zgodilo, da se je kak vladar, ako je bil sam v zadregi, obrnil s prošnjo do tujega naroda. Tako se je obrnil nekako v tistem času bizantinski cesar Leon do Madjarov ter jih prosil, da bi mu pomagali proti Bolgarom. Tudi nam je znano, da se je kralj Arnulf sam parkrat zavezal z Bolgari zoper Svetopolka.¹⁾ Ako mu vest ni branila, da bi se ne bil družil z Bolgari, mu tudi ni, da ne bi bil poklical na pomoč Madjarov.

Leta 894. so Madjari prihrumeli čez Donavo ter popolnoma opustošili Panonijo. Pomorili so može in starikave žene, mlade device pa odpeljali s seboj, da bi služile njih pohotnosti. Izvršili so še mnogo drugih grozovitosti.²⁾

Najbrže naslednjega leta je nastala vojska med bolgarskim kraljem Simeonom in bizantinskim cesarjem Leonom. Bolgari so izprva premagali grško vojsko ter opustošili Tracijo. Nato se je carigrabski vladar obrnil do Madjarov ter jih prosil pomoči. Ti so bili takoj pripravljeni, da bi pomagali. Na bizantinskih ladjah so prišli po Donavi navzgor ter od zadaj prijeli Bolgare. Nato je kralj Simeon z Bizantinci sklenil mir, da bi se lažje znosil nad Madjari. Ob enem se je zavezal s Pečenegi, ki so bivali onostran Dnepra.

Ko je velik del madjarske vojske zapustil domača tla, da bi na tujem ropal in

¹⁾ Ann. Fuld. a. 884 (l. c. p. 400); a. 892 (p. 408).

²⁾ Ann. Fuld. a. 894 (p. 410).

pustošil, so napadli Bolgari na eni, Pečenegi pa na drugi strani doma ostale madjarske prebivalce, jih pobili ter se polastili njih dežele. Pečenegi so na ta način razširili svojo oblast do dolnje Donave.

Ko se je ostala madjarska vojska povrnila domov ter videla svojo zemljo tako opustošeno, je zapustila svojo takratno domovino ter se naselila po tisti zemlji, katero je poznala že od takrat, ko je bila šla kralju Arnulfu na pomoč zoper Svetopolka. Leta 895. ali pa 896. so se najbrže Madjari stalno naselili po veliki ogrski nižini ob Tisi in njenih dotokih.¹⁾ Odtod so napadali leto za letom sosednje pokrajine, v prvi vrsti Panonijo, Karantanijo, Moravsko in Bolgarsko.²⁾ Da bi kralj Arnulf lažje rešil svoj jugozahodni del Panonije pred madjarsko silo, dal ga je leta 896. slovanskemu vojvodu Braslavu v fevd.³⁾

Po zemljah, katere so si Madjari osvojili, so prebivali večinoma Slovani; le malo je bilo tu in tam obrskih ostankov. Slovani so bili pred prihodom Madjarov naseljeni po vsem Ogrskem in Erdeljskem.⁴⁾ To jasno dokazujejo slovanska krajevna imena, katerih je še dandanes vse polno po obeh rečnih deželah. Tudi imena mnogih rek so slovanska. Isto pričujejo slovanske besede v sedanjem madjarskem jeziku, ki jih je jako mnogo.⁵⁾ Ti slovanski izrazi se ne nahajajo samo po nekaterih krajih madjarske zemlje, temuč povsod, kjer se sliši madjarščina. Od štajerske meje pa do moldavske dežele, kjerkoli se govori Arpadov jezik, so take slovanske besede v rabi med Madjari. Znamenito je to, da je v madjarskem jeziku jako veliko slovanskih besed, rumunskih pa nič. To torej dokazuje, da so v devetem stoletju po Erdeljskem prebivali Slovani; ni pa bilo ondi takrat Rumunov, ki so se šele pozneje naselili po rečni deželi.

¹⁾ Konstantinos Porphyrogenitos, De administr. imp. cc. 3, 38, 40, 51 in drugod.

²⁾ Regin. Chron. a. 889 (MG. SS., I, 600).

³⁾ Ann. Fuld., V, a. 896 (MG. SS., I, 413).

⁴⁾ Hunfalvy, Die Ungern, str. 3, 107, 113 in drugod.

⁵⁾ Hunfalvy, str. 63 i. d.

Madjari so se vgnezdili skoraj v sredo med razna slovanska plemena ter tako naredili nekako steno med severno in južno slovansko zemljo. Ako bi se ne bilo to zgodilo, nastala bi bila najbrže ondi, kjer je sedaj Ogrsko, velika slovanska država, katera bi segala proti jugu med južne, proti severu pa med severne Slovence. Palacký trdi, da naselitev Madjarov na Ogrsko je največja nesreča, katera je v teku časa zadela slovanski svet. A na drugi strani se mora zopet reči, da se je vsled te naselitve število mongolskih prebivalcev na sedanji ruski zemlji kolikor toliko zmanjšalo, kar je bilo na korist slovanskim Rusom, da so lažje podjarmili in po nekaterih krajih tudi porušili ostale mongolske narode. Tudi naj omenim, da so madjarski napadi v desetem stoletju bolj ali manj ovirali Nemce, da niso mogli tako lahko pošiljati svojih kolonistov med Slovence in ne s takim uspehom germanizirati naših prednikov, kakor se je to godilo med polabskimi Slovani.

Morebiti bi kdo vprašal, kako je to, da ni prišlo do tega, da bi se bili Madjari poslovanili tako, kakor so se Bolgari? Na to bi se dalo odgovoriti, da je bilo slovansko prebivalstvo po nekaterih straneh jako redko. Tu in tam so bile prave samote.¹⁾ In tako se je zgodilo, da so se Slovani posebno po nižavju v teku časa izgubili med gospodujočimi Madjari.

III.

Madjari so bili takrat, ko so prišli na sedanje Ogrsko, še jako neomikani. Jedli so na pol sirovo meso, katerega niso rezali z noži, temuč kar z zobni trgali in potem požirali.²⁾ Pili so kri ubitih sovražnikov.³⁾

¹⁾ Regin. Chron. a. 889 (l. c.): „... Pannoniorum et Avarum solitudines...“

²⁾ Regin. Chron. a. 889: „... vivunt non hominum, sed beluarum more; carnibus siquidem, ut fama est, crudis vescuntur.“ — Ekkehardus, Casus S. Galli, c. 5: „... cum armos et caeteras victimarum portiones semicrudas absque cultellis dentibus laniando vorassent.“

³⁾ Liutprandi Antapodosis, II, c. 2 (MG. SS. III): „... et ut magis magisque timeantur, interfectorum sese sanguine potant.“

Uživali so konjsko in volčje meso ter konjsko mleko in kri. Morili so ujetnike, katerih srca so potem razsekali v male kose ter pojedli, ker so mislili, da je taka jed nekako zdravilo.¹⁾ Bili so nomadi ter imeli mnogo goved in konj. Tudi so se pečali z lovom in z ribstvom. Kar jim je še manjkalo za življenje, to so si naropali pri sosedih. Poljedelstvo jim sicer ni bilo popolnoma neznano, vendar se niso radi pečali ž njim. Še okoli dvanajstega stoletja so prebivali po leti in v jeseni po šatorih, po zimi pa v slabih kočah, narejenih iz trstja, redkokrat iz lesa.²⁾

Vojskovali so se drugače, kakor drugi narodi tistega časa. Oboroženi so bili z mečem, kopjem in roženim lokom. V bitki jim je meč le malo rabil, pač pa lok, s katerim so na svojih konjih sedeč streljali puščice na sovražnike. Svoje konje so z lahkoto sukali semtertja. Vojskovanje iz daljave jim je bilo ljubše, kakor pa od blizu tik pred sovražnikom. K zmagam so jim navadno bolj pripomogle njih zvižaje in pa njih hitro gibanje, kakor pa nepremagljiva sila kakega ogromnega napada.³⁾

Mnogokrat so Madjari nalašč bežali ter tako izvabili sovražnika iz njegovih dobro utrjenih pozicij. Ako jim je sledil, obrnili so se nanagloma, ga prijeli in pobili. Včasih so napadli svoje nasprotnike tako nepričakovano, da ti niso imeli časa, da bi se bili zbrali in postavili v bran. Dostikrat so z navideznimi napadi tako dolgo begali sovražnike, da so se ti utrudili ter potem napravili kak nepreviden korak. Zgodilo se je tudi, da so jim zaprli dovažanje hrane in drugih potrebščin ter jih tako spravili v veliko zadrego.⁴⁾

Da bi se Madjari lažje gibali, je bila vsa njih vojska razdeljena v več čet. Nekoliko

¹⁾ Regin. Chron. a. 899 (MG. SS. I, 599): „... gens Hungarorum ferocissima et omni belua crudelior... corda hominum, quos capiunt, particulatim dividentes veluti pro remedio devorant.“

²⁾ Huber, Gesch. Oesterr., I, 118.

³⁾ Dümmler, Gesch. des ostfränk. Reiches, III, 447, 448.

⁴⁾ Dümmler, Gesch. des ostfränk. Reiches, III, 448. — Huber, Gesch. Oesterr., I, 119.

takih oddelkov je bilo kot nekaka rezerva v zasedi, kar jim je včasih pripomoglo, da so nazadnje zmagali, akoravno so bili izprva vsaj navidezno užugani. Ko so premagali svoje sovražnike, pritiskali so za njimi tako dolgo, dokler jih niso popolnoma uničili. Usmiljenja do nasprotnikov niso poznali in zato so pobili vse tiste, kateri so sploh mogli nositi orožje. Med Madjari je vladala prazna vera, da jim bodo v nebesih služili kot sužniki vsi tisti, katere so na zemlji pobili s svojimi meči. V bojih so bili hrabri ter so voljno prenašali mraz, vročino in druge težave. V njih taboru je bila stroga disciplina, in kdor se je pregrešil zoper njo, je bil ostro kaznovan.

Madjari so znali mojstrsko poizvedovati, kje je sovražnik in kako je močan. Posebno previdno so razstavili mnogobrojne straže, da bi jih nasprotniki ne mogli nepričakovano napasti. Prikazali so se kakor nevihta nenadoma v kakem kraju ter so se ravno tako hitro tudi izgubili, ako jim je pretela nevarnost. A ne le prekanjeni, bili so tudi jako verolomni, in kar čisto nič jih ni oviralo, da so pozabili na svojo prisego, ako

so videli, da jim to donese kak dobiček. Niso pa bili vajeni oblegati utrjenih mest. Niso si znali drugače pomagati, kakor tako, da so izstradali prebivalstvo ter je prisilili z gladom, da se jim je podalo.¹⁾

Zunanost Madjarov ni bila prikupljiva kristjanom. Zato so ti mislili, da je Bog za pokoro poslal take človeške spake nad nje. Opazili so pri Madjarih njih grde in divje obraze, globoko udrte oči in nizko postavo. Na glavi so imeli Madjari po tri kite, ostali del glave je bil gladko ostrižen. Kristjanom se je zdel zvok njih nerazumljivega jezika zoprn; enako tudi njih bojni klic.

Kamor so Madjari prišli, tam so vse požgali; pobili so vse, kar se jim je moglo ustavljanje. S seboj so tirali plen, katerega so si nabrali na tujih tleh. Radi so si naropali živine in mladih žensk; živino so pojedli, ženske pa odvedli v sužnost. Ujete ženske so včasih za lase privezali eno k drugi ter jih potem napol nage z otroki vred gnali naprej kakor živino.²⁾ (Konec.)

¹⁾ Dümmler, str. 448, 449.

²⁾ Dümmler str. 449. — Ann. Palidens. a. 906. (MG. SS., XVI, 60.)

Zvečer.

Šepetajo v noč sanjavo
jagneti,
kakor ustnice cvetoče
poezije vroče,
ko v naročje glavo
nagne ti.

Trepetajo milijoni
vrh neba,
kakor biseri nešteti
in plameni sveti
v čisti kroni
nje srca ...

Leo Levič.

Križ v gozdu.

Zelena trata se razgrinja,
temní jo senčni gozdni rob;
nekdo je tu pred davnim časom
ob poti križ pripel na dob. —

Mladosti moje cvetna trata!
Kaj nánjo mi oko strmiš?
Kaj ne, tam tudi v temni senci
od solz rosnó ti gledaš — križ?...
Mira.

Na tihem in na skrivnem.

Sličica - Spisal *Kancijan*.

„Še en očenaš za neznano dobrotnico...“ Tako je sklepal Lovro Sirnik že par dni svojo večerno molitev. Bila je kratka, preprosta in otroškovdana. Za štirimi očenaši je sledila zaupna izročitev v Marijino varstvo...

Sedaj pa je molil vsak večer pet očenašev.

Da mu ne bi duša pri molitvi zašla na nepoklicane poti, jo je priklenil z vsemi mislimi in željami na kako sveto stvar, iznad katere so drhtele njegove prošnje pred obličje najvišje Dobrotljivosti...

Pri prvem očenašu, ki ga je molil za svoje drage, se je spomnil lahko izmed temnih, napol vlažnih kotov naprej nagnjenega svetega razpela. Tudi oljikove vejice ni smel prezreti.

Pod tem križem na nizki podnožnici je navadno klečala njegova mati pri vsakem rožnem vencu.

Nekdaj ji je med „Apostolsko vero“ priletel oljikov listič na srebrne lase. (Zastareli prah ga je odjedel od vejice.) Starica tega ni zapazila. Lovro pa je videl in po molitvi je pokazal listič materi.

„Morda je prišel povedat, da bo skoraj hladni mir objel mojo sivo glavo“, je brzo odgovorila in zadnjo besedo precej pomenljivo zategnila...

Pri drugem očenašu se je vestno zatopil v veliko, dragoceno sliko: „Kristusa pokladajo v grob...“ Ta slika je visela „Pri Botrovih“ na srednji steni prostorne in svetle sobe.

V ta božji grob je skrtil Lovro vso svojo dušo globoko, globoko...

Ustna so že šepetala „amen“, ali njegova duša še ni mogla, ni hotela iz groba... Siloma jo je moral dvigniti sam, a še potem se je par hipov mudila pri svetih, kraj groba stoječih osebah. Marijino obličje je bilo navdahnjeno s posebnim sijajem. Neizmerna žalost nad izgubo Sinovo, živa vera v nje-

govo veličastno vstajenje, veselje nad odrešenim in očiščenim človeštvom, nadzemeljska ljubezen — vse se je spajalo na obličju Gospodove ponižne dekle v izreden sijaj lepote in soglasja.

Tretji očenaš je veljal domačemu župniku „gospodu Šimnu...“

Sam spomin na župnišče in poleg njega sanjajoče cerkvice je porajal Lovru mnogo pobožno čuvstvo. Saj so mu odondod prisevali najlepši žarki one neprecenljive dobrote, ki vidi v našem življenju poleg zemeljskega tudi višji nadnaravni namen...

V četrtem očenašu se je spominjal svojih prijateljev in sovražnikov.

V duhu je gledal Kristusov kip v naravni velikosti, kakršen stoji v ljubljanski nunski cerkvi na listovi strani. Vsa Zveličarjeva žalostna zunanost kliče: „Ecce homo...!“

Prijatelj Lovro ni štel dosti. Ali kadar je stopal po ulici v ponošeni obleki mimo skrbno zlikane in potratno opravljene gospôde, tedaj je videl na nešteti obrazih ošabnost in prezirljivost, tedaj so ga skleli brezsrčni pogledi v mlado dušo...

To so bili sovražniki, katerim se je zameril zaradi svojega nedolžnega in pohlevnega siromaštva.

Dà! Lovro Sirnik je bil siromak in vrhu tega še dijak. Letos je že prebiral Homera, to se pravi, bil je petošolec. — Molitev in majhna ustanova, s katero je komaj plačeval stanovanje — sta bili brvici, ki sta ga vodili do brega boljšega življenja...

Ali ti dve brvici bi se že davno prelomili, da jih ni na tihem in na skrivnem podpirala druga večja moč...

Na tihem in na skrivnem, kakor oživlja stvarnica vse stvarstvo v mladem letu!

* * *

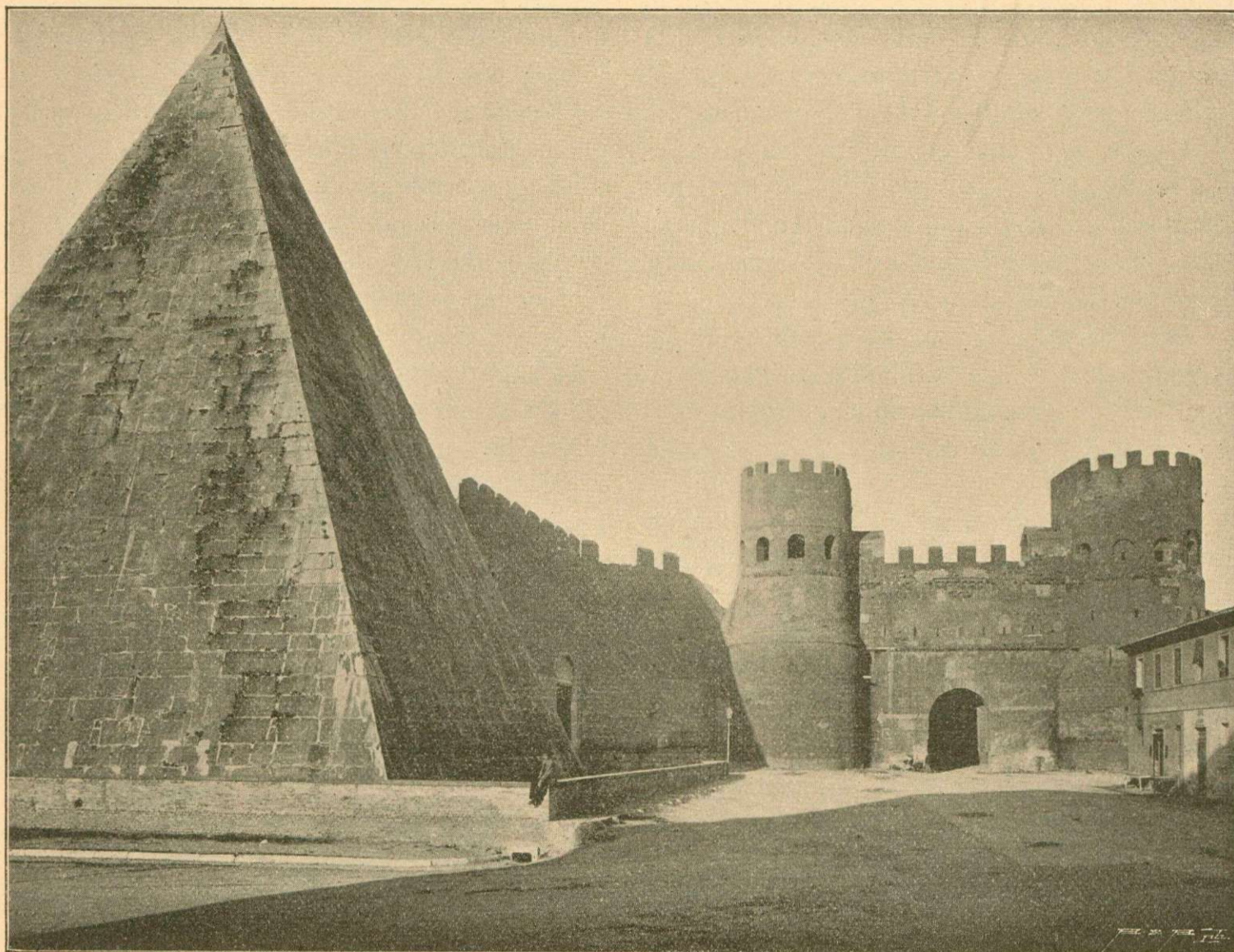
V torek popoldne je bilo.

Sirnik je hodil bosonog po sobi gori in doli... Na zapečku so se mu sušili črevlji, na železnem oklepu kraj peči pa so visele nogavice...

Zjutraj je bil v šoli. Po precej dolgem, plundrastem potu si je premočil že parkrat zakrpane črevlje...

pripet ozek čoln. Rada bi ga bila odnesla ali vsaj napolnila z vodo in potopila. Čolnič pa se je zibal in zibal, in čim silneje so divjali valovi, tem višje se je dvignil iznad reke... O, potopiti se ni pustil...

Lovro ga je nekaj trenutkov nepremično opazoval in z obraza mu je bilo brati, kako je nekaj premišljeval...

Porta s. Paolo s Cestijevo piramido v Rimu.

Včasih je postal ob oknu in gledal mimogredoče. Skrbno je vsakega pogledal zlasti pod noge...

„Vse močno... dobro...!“

Ali vmes je pricapljal tudi kako revše v raztrgani, z nerodnimi cunjami oviti obutvi, če je bila to sploh obutev...

„Solamen miseris...“ je pomislil dijak.

Onkraj pota pa se je valila umazano-zelenkasta Ljubljana. Od časa do časa je drzno zapljuskala proti bregu, kjer je bil

In planil je izpred okna z veselim skokom in polglasnim žvižgom. Navadno je zažvižgal takrat, kadar je našel srečno misel...

Nekdo je potrkal.

„Prosto!“

Potrkal je vdručič.

„Prosto!“ je zavpil Lovro bolj nakratko in se bližal k vratom, da bi jih odprl sam. Prišlec ga je prehitel.

V sobi se je pojavil napol gosposko oblečen mož srednje postave in srednje starosti.

Na suhem, rumenkastem licu so vzbujali največjo pozornost debeli, črni brki. Predstavil se je — da bi se priklonil, ni uvidel nobene potrebe . . .

„Prosim! Ali niste vi Lovro Sirnik, petošolec?“ V mislih pa si je pristavil: Hm, kaj treba vprašanja!

„Sem!“ je pritrdil dijak.

„Po naročilu neke gospe sem vam prišel pomerit nove črevlje . . .“

„Meni? Nove črevlje . . .? Kdo naj jih plača?“

„Nič ne skrbite! Jaz bom storil svojo dolžnost, in drugi bodo storili svojo . . .“

In že je potegnil iz žepa dolgo, ozko zavito papirnato merilo.

Lovro se je še vedno branil.

„Ne bodite tako nezaupni!“ mu je prigovarjal črevljar.

„Ko bi vedel, zakaj in kako . . .“

„Nogo na stol in stvar je pri kraju!“ Mož se je malce nasmehnil, a v tem smehljaju se je skrivala trohica nevolje.

Lovro je položil nogo na stol.

„Čakite! Skoraj bo bolje, da si oblečete nogavico, sicer se lahko umerim . . .“

Nogavico! Križ božji! One tam pri peči niso več nogavice . . .

Poklical je gospodinjo iz drvarnice, kamor je tekala neštetokrat na dan sedaj k puticam, sedaj po drva ali po peteršilček, ki je zelenel v majhni, leseni gredici . . .

Predno je gospodinja poiskala nogavico, je morala biti nje radovednost gledé novih črevljev popolnoma utešena.

In ko je črevljar po dovršenem opravilu že odhajal, mu je še vedno skrbno priporočala, kakor bi šlo za njene groške:

„Pa trpežni naj bodo, trpežni! Pa ne preveč gosposki!“

Črevljar ji je obljubljal in zatrjeval na vse mogoče načine.

Lovro pa je premišljal, odkod mu je poslalo nebo to nepričakovano dobrotnico . . . Naposled je opustil brezuspešno premišljanje in od veselja je skočil po razoranem podu. Stara skrinja je svarilno zahreščala nad njim, ko se je zaletel vanjo . . .

Lovro navadno ni sanjal ali vsaj zjutraj se ni vedel spominjati nobenih sanj. Tisto noč pa je šetal po asfaltne mestnem trgu v lepih, svetlih cipelah . . . Te sanje je gospodinji najmanj trikrat povedal.

Gospodinja je že odpirala usta. Mladenič je pričakoval razlagalnih besed — a bilo je le široko zehanje, le zehanje . . .

V četrtek zjutraj, ko Lovra ni bilo pri domu, mu je prinesel neki deček dvojno zimsko perilo, dva para nogavic in gorke, pavolnate rokavice.

Vse od tiste nepoznane dobrotnice.

* * *

V soboto popoldan je sedel Lovro sam v sobi in bral Erjavčeve „Živali v podobah“. Z zanimanjem je prebiral zlasti to, kar je imelo kaj zimskega značaja: opise belega medveda, sive vrane, ščinkovca in sinice.

Napol žvižgajoč, napol sikajoč je ponavljal pri zadnjem opisku živahno kitico:

Fuj, fuj, cicifj,
kljun umij,
ter dobiš,
več ko miš — —

Prirodoznanstvo je bilo Lovru najdražji šolski predmet, sinica pa menda zaradi prikupljive šegavosti najljubša . . .

Fuj, fuj, cicifj
kljun umij . . .

Petje je utihnilo. V sobo je vstopil črevljar. Dobro je vedel, da njegovo delo nima bolj potrebnega naročnika, nego je dijak Sirnik. Nemudoma mu je dogotovil črevlje in nemudoma mu jih je prinesel na dom.

Za njim je prihitela gospodinja. Bila je pri sosedih, kjer sta se menili in ugibali, katera številke bi utegnile danes zvečer „priti na Trst“.

Črevljar je odvil obutev iz črnikastega, debelega papirja.

Lovro si je obul en črevelj, drugega pa je vzela gospodinja v roke. Z nohtom je potegnila po usnju par značilnih potez. Hotela je s palcem upogniti podplat. Ali je bil palec preslab, ali podplat premočan — trud je bil brezuspešen.

Črevljar se ji je ironično nasmehnil.

Ženica je zapazila ter zavrnila nasmeh:

„Veste, moj rajni mož je vedno tako pre-
vidno preizkušal . . .“

Pri slednji, količkaj važni stvari se je
v potrdilo sklicevala na dragega rajnika . . .
Sevé, mrtvi ne morejo ničesar zanikati.

„Ne bojte se, mamka! Trpežni so, trpežni!“
ji je klical mojster, kakor bi se res bal, da
ne iztakne starica kakšnega nedostatka . . .

Lovro se je prestopil par korakov v novem
črevlju, ki je lahko zaškripal. In v dno srca
je segel po iskreno zahvalo ter obsipal ž njo
prijaznega mojstra. Prosil ga je, naj izroči
tudi neznani dobrotnici njegovo presrčno za-
hvalo; naj ji naznani, da je dijaku pri vsej
hvaležnosti najtežje to, da ji ne more sam
z živo besedo izraziti globokega spoštovanja.
In v svoje nekdanje prošnje bo vpletel tudi
njeno večno srečo, zakaj časne ji, kakor je
videti, nebesa niso odrekla.

* * *

Kadar je Lovro zjutraj vstal, je navadno
vstala ž njim tudi tiha nezadovoljnost. S tem-
nimi slikami mu je dražila srce, kakor bi to
srce ne smelo pozabiti puste vsakdanjosti dru-
gače kakor v sanjah. V nedeljo po tisti soboti
pa mu je vesela misel na nove črevlje prepo-
dila vso nezadovoljnost.

Po šolski maši je zahrepenel po domu.
Bil je eden izmed tistih, ki je rad delil ve-
selje z veselimi, pa se tudi žalostil z žalost-
nimi, če je bilo treba.

„Jaz grem domov!“ je naznanil gospodinji.

„Tako j?“

„Najbolje! Sedaj je pot še zmrzla, še
suha. In ko bo na večer vnovič zmrzla, se
vrnem nazaj.“

Poldrugo uro od mesta je ležala prijazna
vasica. Od neke strani, kjer ji ni branil hrib,
je gledala celó v mesto, pa ni videla drugega
nego par visokih zvonikov. In kadar je plaval
veter nad visokimi strehami, tedaj so klanjala
po vasi vsa drevesa svoje vrhove in vršičke,
kakor bi odgovarjala na pozdrav, ki je pri-
dihal z mestnih cerkvâ . . . Če pa je še pri-
trkavalo tukaj in tamkaj, o, potem je zve-
nela soglasna pesem in ni bilo težko uganiti,
komu so jo izročale sape . . .

V to vasico se je napotil Lovro . . . In
nalašč je krenil po daljši poti skozi gozd.
On je ljubil zimsko naravo.

Kolika krasota! Vsi milijoni vejic so se
oblekli v belo obleko. — Vrana je sedla v
vrh na samem stoječega drevesa in posipala
je Lovra z minljivimi biseri, ki so odleteli
s pripognjene veje. Po suhih bilkah je viselo
vse polno ledenih kristalov: sapa je po noči
vela le od ene strani, zato so se obesili vsi
le na eno stran . . . In omahljive, dolge bilke
so se izpremenile čez noč v biserne grebene.

Ne, zimski gozd ni mrtev. Povsod le spi
življenje, povsod brsti upanje in sicer upanje,
ki še nikdar ni prevarilo . . . Sanjaje o tem
se je bližal Lovro domu. — Še enkrat je
pogledal gori v vrhove, kjer je rahel veter
zibal milijone zibelk, v katerih so počivali
otročički cvetne pomladi.

* * *

Sicer je bila domača soba taka, kakršno
je bil zapustil ob novem letu, le nekaj se je
izpremenilo.

Na nizki postelji je ležala mati — —
Poleg nje na stolu je stala steklenica vode
in dvoje drobnih homeopatičnih stekleničic . . .

Lovru je nekaj stisnilo srce.

„Moj Bog! Bolni so!“

Ženico je ravno božal lahen sen. Drobnó
nagubane, stisnjene obrvi so mirovale v za-
temnelih, uglobljenih očesnih jamicah. Da so
bile te drobnó nagubane, zaprte oči kakor
pepelnati kupci, pod katerimi ne tli nobena
živa iskra več, Lovro bi se izjokal do zadnje
solze.

Ali bile so le kakor oblački, za katerimi
se je skrivalo gorko solnce materine ljubezni.

Od zunaj se je začul pritajen, drgetajoč
ropot. Sestra je prinesla škaf vode ter ga
položila na razverženo vežno klop.

Lovro se je obrnil proti vratom . . .

Črevlji so zaškripali.

Kakor je bil včeraj fantič vesel tega
škripa, tako in še bolj ga je bil tákrat žalosten.

Bolnica je napol odprla oči, zamižala in
zopet pogledala jasneje in bistreje:

„Lovro! Ti si?“

S prijazno besedo in še prijaznejšim pogledom je hotela vsaj nekoliko zatajiti morečo bolezen, ki je bila tako vidno načrtana na vseh njenih obraznih potezah.

Sin se je pomeknil bliže k postelji. Izpraševal bi . . . ali vprašanje mu ni hotelo na ustnice. Tolažil bi . . . pa kako naj tolaži to bitje, v katerem je sam često iskal tolažil in čestokrat tudi našel mehkih, božajočih, nedosežnih.

Govoriti je morala mati.

„Kajne, ti si pa zdrav . . .?“

Sin je prikimal. Tam ob oknu v kletki je zagrlila grlica, kakor bi se začudila nad bolničnim vprašanjem.

„No, to je prav! Kaj pa v šoli?“

„Zadnje dni se mi je vse na bolje obrnilo . . .“

Hipna zadovoljnost, ki je razjasnila ženici voščena lica, je pričala, da se ji je izpolnila neka tajna želja . . .

Lovro je postajal veselejši in zgovornejši . . . „Morda ta bolezen vendar ni tako huda“, se je tolažil sam s seboj.

„Mati! Nove črevlje imam!“ A včerajšnje neskajljene radosti v teh besedah ni bilo več . . .

„Torej si jih vendar dobil!“ je brzo bolnica povzela besedo, ter malo privzdignila glavo. — Več ni vprašala.

Sinu se je zdel ta hipni molk in zlasti tisti „vendar“ čuden, zelo čuden . . . Zakaj ga ni vprašala: „Kje pa si jih dobil?“ Po njegovem mnenju bi bilo to najbližje vprašanje. — V domišljiji je družil in sklepal razne okolnosti iz nedavno minulih dni . . . Jasnilo se mu je — a zjasnilo se mu vendar ni. — —

Minuta je potekala za minuto, ura je minevala za uro hitro, prehitro. Na domačem ognjišču gorí ljubezen najrajši, in kjer gorí ljubezen, tam ni dolgočasnosti, puščobnosti . . . Tudi takrat ne, kadar jo obletava žalost ali bolezen, ali oboje obenem . . . Če prhutajo netopirji, zato jasna mesečina še ni manj milobna . . .

Lovro bi še rad preždel cele ure pri bolni materi, še bi poslušal zgovorno sestro, še bi pravil bratu o tem in onem. Ali mrak

je trkal na okna in klical dijaka v mesto nazaj.

Solnce se je potapljalo s krvavim licem za gore. Severovzhodnik je bril čez mlake in mlakice, čez mokro - zasnežene sledove stopinj, ter jih prestvarjal v ledene skale in skalice — Pred dvoriščem in na vrtu je potihnilo čivkanje šegavih senic, ljubkih ščinkovcev in predrznih vrabcev.

Lovro je odhajal. Ko mu je podala mati tresočo roko z besedami: „Pa na Boga in name nikar ne pozabi!“ — se je streslo tudi njegovo srce, kakor da se je kos materine duše odtrgal in prelil v sinove prsi . . .

A še bolj ga je vznemirilo, kar mu je povedala sestra, ki ga je spremila po stezici do velike ceste.

„Odkar so te zadnjič obiskali, niso več zdravi . . .“

To sicer ni bilo nobeno očitanje, a tudi senca ni strah, vendar se je otrok prestraši.

In Lovro je ljubil svojo mater še vedno z otroško ljubeznijo.

Ko bi dekcle vedelo, da bo brata tako užalostilo to poročilo, gotovo bi molčalo kakor večer . . .

Kakor ta večer, ki se je na temnih krilih spuščal na belo vasico, kot jastreb na globico . . .

* * *

Odkar je Sirnikovka — táko namreč je bilo tudi hišno ime — obiskala sina, je preteklo teden dni.

Čakala ga je pred šolskim poslopjem v snegu in mrazu . . . Ob desni roki ji je visela culica jabolk s hlebčkom domačega kruha; v levici pa je držala velik, obrabljen dežnik. Tega je vedno nosila s seboj.

„Ej človek ne ve, kaj vse mu pošljejo izpod neba . . .“

Črna truma dijakov je zašumela preko vrat na prosto.

Po stari sivkasti suknji je ženica takoj spoznala svojega študenta.

Odkritosrčen nasmeh od obeh strani.

Zavila sta po ozkih ulicah „tja za vodo“. Pot za vodo je vodila do Lovrovega stanovanja.

Kako je materi krvavelo srce, ko je videla sina v tej hudi zimi tako slabo oblečenega od glave do nog... Kako je bil reven! Bleda lica, blede ustnice, blede nosnice... Modrikasti sijaj oči in modrikasta, nekam otožna poteza pod levim očesom...

„Moj Bog! Zdravje se mu bo popolnoma izkapljalo“, je žalovala mati na tihem.

Za hišo, kjer je stanoval Lovro, sta postala.

Po kratkem slovesu je krenil sin s culico v hišo, mati pa se je obrnila nazaj, odkoder sta prišla. Zamišljeno je nekaj mrmrala, potem pa je hitreje stopila, kakor da jo je pognal nov up...

In hitela je onkraj mesta, kjer je prebivala njena znanka — bogata vdova. Bila je rojena v istem kraju kakor ona, a ne pod isto zvezdo. Iz ubogega kmetskega dekleta je po srečni zakonski zvezi postala bogata mestna gospa. Vendar ni izgubila ponižnosti in prijaznosti iz mladih let.

O tem se je prepričala Sirnikovka vselej, kadar jo je slučajno kje srečala v mestu.

In danes se je zaupno zatekla k njej, h gospe Travnovi.

Našla je gospo v majhni predsobi. Ravno kar je pomaknila brsteče oleandre proti solncu, ki se je s težavo prisililo skozi oblake.

Po običajnih pomenkih je razkrila ubožica gospe pravi namen svojega prihoda. — Sama je nosila take črevlje, ki so škripali od slabosti, ne pa od dobrote — a prosila je za sina. — Sama je imela premrzle, skoraj ozeble roke — a skrbela je za sina. — Sama je zmrzovala v slabi zimski jopici in še slabši zimski veliki ruti — a mraz, ki je moril sina, jo je huje rezal v dušo...

„Res! Bojim se, da se mu ne bi zdravje povsem izkapljalo“, je končala prošnjo, in posilil jo je suh kašelj...

Travnova gospa je bila dobrotljiva in mehka, kakor v logu mlada breza; da jo le malce zarežeš v deblo, pa ti izlije iz sebe sladkega soka.

Še kraj dijakovega bivališča je hotela izvedeti in vedela je vse.

Sirnikovka je utolažena odšla... In od takrat je začutila v prsih bolešno zbadanje. Komaj so jo prinesle noge domov. Krog čela ji je zaplesal glavobol in krvni naval ji je silil proti glavi... Pridružila se je mrzlica. Po vseh žilah je čutila neznosno utrujenost.

Drugi dan jo je v prsih nekaj žgalo, rezalo, bodlo in stiskalo. Pritisnil je žlezasti kašelj. Obraz ji je nenavadno rdel, glava je bila omamljena...

Najbrže je zavladała pljučnica.

A trpela je mirno in potrpežljivo in skrbelo jo je, kaj ko bi sin izvedel, kako je obolela... Še sama sebi je hotela prikriti pravi vzrok bolezni.

O materina ljubezen, tebe ne obseže nobena stvar! Celó iz materinega srca vzkipevaš daleč... daleč, kvišku; široko... široko, kroginkrog...

Za kapljico radosti, ki jo izprosiš otroku, rada izpiješ grenki kelih bolečin!

Prej potekó mogočni Savi iztoki in potoki, kakor materini duši viri in studenci neizrazljive, nenadomestljive, neumljive ljubezni...

* * *

In taka ljubezen je vodila Lovra že od prvega diha njegovega življenja.

Ohranila je mladi duši vero in zaupnost v Boga, molitev in ljubezen. Ohranila mu je dušo in telo...

Včasih je razmišljal dijak sredi svojih gromovitih „pasjih dni“:

„Čudno, da ne trešči vame usoda z vso sliko ognjenega bliska... Čudno, da se mi ne utruji gladno in žejno srce!“

In ko se je vračal tisto nedeljo z žalostnega obiska proti mestu se je utrnila z večernega neba svetla zvezda...

Lovro se je zamislil in skoraj je otresel z duše to razmišljanje — a zažvižgal ni...

Čez kratko uro je že molil v svojem stanovanju večerno molitev.

Nad njim je priplavala materina ljubezen kakor lahna misel.

Priletela je pogledat, se je li sin zdrav in srečen vrnil. Materi je bila njegova vrnitev

tako pri srcu, da se ji je od skrbi utrnila z očesa solza kakor svetla zvezda z večernega neba.

In misel je videla, da je vse dobro, in šinila je k bolni materi nazaj . . . Posušila ji je solzo ter se skrila v kotiček srca, dokler

je zopet kam ne pošlje zvesta materina ljubezen . . .

In kadar so angeli Lovrov očenašek „za neznano dobrotnico“ okitili z blagoslovom, komu so ga naklonili: ali Travnovi gospe, ali materi — ali obema? — — —

Bršljan in bodičje.

1.

Ti sam si moj tovariš, duh misleči,
in jaz sem stokrat srečnejši s teboj,
kot bil sem nekoč v družčini hrumeči.
Nad mano se prostira senca hoj,
vsa prepojena čvrstega ozona
z nevidno rôko boža óbraz moj.
O kaj je meni tukaj carska krona,
in kaj posvetna slava? — Dim lehak,
ki v nič se razgubi iznad poklona!

Pa ni le vonja to, ni rezni zrak,
ni hlad le, ni temà le, ni tišina,
kar vliva v moje prsi čut sladak;
to moč je govorečega spomina:
kaj duša strastna vse trpela je
na svetu zroč tirana in trpína,
kako po zdravju hrepenela je,
zaprta sama s sabo, brez zdravila
čakala smrti grenke vsa vesela je . . .
A črna ni zazevala gomila —
Ko je obup do vrha prikipel,
meglà ji svetlo zôro je odkrila.
Misleči duh, glej, tebe sem imel,
ko bil sem svetu celemu sirota,
ko v družbah sem vzdihaval osamel,
ko vsakdo hujše je obsojal pota
mladosti moje, nego Bog in jaz,
utrujen potnik jaz in Bog — dobrota . . .
Trpljenje, kje je verni tvoj izraz,
v katerem pristnem govoriš narečji?
Ti govoriš samo: Minil je čas . . .
Če bolečini nas proda največji
ob dneh nesrečnih srečnih dni spomin,
v samoti mirni balzam je najmečji
spomin težko prestanih bolečin.

2.

Ha, to ni nič — to pevanje ni nič!
Poslej napeti hočem drugo struno,
pa ne zapeti sladko kakor ptič . . .
Dobiti moram si oslovsko runo,
z oslovskim runom doktorski naslov,
potem bom lahko pisal, to in uno.
Kaj méni se areopag duhov,
če kako pevče poje tam zakotno,
da taja src ledeni se okov;
da sodbo si svojí celo nezmotno
brez vseh dokazov in razlogov vseh
tako neuko in tako prvotno

A ne! — Ostanem rajši naj pri tleh!
Ko norec bi se doktorata lotil,
ne pisal bi neumnosti še teh . . .
Na višjem stalu bi duha ukrotil,
pero bi strani vrgel iz strahu,
da ne bi kdaj se v svojem spisu zmotil . . .
Poglej moža, učenega glasu:
trikrat je doktor, univerze dékan —
zato ljubitelj javnega miru . . .
Če kdaj od pevca vendar je usekan,
se spomni le, kako je doktorat
njegov povsod častitljivo izrekan —
in miren se pod noč odpravi spat.

Od takih mož le čakaj, narod mili,
da vek zasije domovini zlat!
Ni zadnji Čop ubegnili trupla sili,
modrostne knjige vedno žroči molj —
še zdaj imamo Čopov v izobilji,
učenih ne tako, a tihih bolj!

Anton Medved.

Prizor iz rimske Kampanje.

Apijeva cesta pred Klavdijevim vodovodom z razgledom na lacijske griče.

Izlet v Ostijo.

Potopisna in kulturnozgodovinska črtica. — Spisal *dr. Frančišek Kovačič*.

I.

Kdor se zadnje dni predpustnega časa mudi v kakem večjem italijanskem mestu, ima priliko opazovati čudne prizore. Že itak glasne italijanske ulice postanejo še živahnjše, že od narave vročo laško kri razburka Karneval (pust) še bolj. Ne le poulični prostaki in bogati lahkoživci, marveč tudi sicer mirno meščanstvo pride nekako iz tira. Sicer ni videti več onih fantastičnootročjih, a obenem dragih karnevalskih veseljc, kakor so se obhajale nekdanje, vendar je Karneval še dandanes italijanski narodni praznik. Celo službena Italija ga ne prezre.

Na tujca napravi laški Karneval različen vtisek, kakor so že okusi različni. Kdor je pa bolj resnobsnega kroja ali bolj občutljive narave, njemu je dovolj, če vidi enkrat iz svoje sobe to pustno norost. Na ulici je boljše, da se ne prikaže, ker se mu utegne kaj neljubega pripetiti. Tako je n. pr. ravno tisti čas, s katerim je v zvezi naš potopis, bival v Rimu neki visok gospod z Bavarskega. Vozil se je v odprtem vozu po mestu — kar mu iznenada skoči na voz, kakor kobilica,

pustna šema, potipa ga po rami — in zopet švigne med svoje drugove. Lah bi se taki razposajenosti smejal, a nemškega gospoda je to tako dregnilo, da je s prvim vlakom zapustil vrtohlavi predpustni Rim.

Novejši čas se vrhutega pustne burke neredko izpremené v politične demonstracije, kar utegne postati tujcu še bolj neljubo.

To in ono je nekoč tudi mene in moje tovariše napotilo, da smo sklenili pustne dni poiskati si zabave zunaj Rima. Vseučilišča, knjižnice in muzeji so pustne dni zaprti, nekoliko prostega zraka smo bili tudi mi potrebni, torej le vun iz mesta! A kam? Iz Rima se ponuja človeku na izbiro potov in izletov v uprav klasične kraje; tako da se je včasih težko odločiti, in človek pri vsem premišljevanju nazadnje — ostane doma. Zlasti je odločitev težka, kadar se zbere večja družba, v kateri vsaka glava po svoje misli.

Tudi takrat se je oglasila večja družba za izlet, in nasvetov ni manjkalo. Za večji izlet smo pa imeli le en dan na razpolago, ker karnevalski dnevi so se bližali h koncu, in čakalo nas je potem drugo delo. Prevladala sta naposled dva načrta: v Ostijo ali

pa v starodavne Veje! Tehtni razlogi so odločili za Ostijo.

V Vejih pač nimaš kaj videti; toliko, da lahko rečeš, da si bil tam. Razrvani holmci ti kažejo grob mogočnega in nevarnega tekmeča nepremagljivemu staremu Rimu.

V Ostiji se pa že kaj vidi; in pot tja je bila ravno takrat najugodnejša. Ako pride deževje, nastane okrog Ostije neprehodno močvirje; kadar nastopi toplejša letna doba, pa začne razsajati ljuta italijanska groznica, zloglasna „malaria“. V takem času hoditi v Ostijo, se pravi, iti smrti v žrelo! In vendar, kdo bi si ne želel ogledati Ostije, tega predmestja večnega Rima, ki je bilo Rimu nekako to, kar človeku usta!

Iz velikodušne prijaznosti se nam je ponudil za vodnika v Ostijo g. I. M., pevovodja pri avstrijski cerkvi S. Maria dell' Anima. „Abbate“ M., kakor so ga zvali Lahi, je bil na glasu, da pozna dobro laško premetenost in se ne da zlepa oguljufati. To je pa že veliko! Razen tega je bila g.-u M. Ostija dobro znana, kar je bilo tudi važno za nas, ki smo hoteli v kratkem času veliko videti.

Ostija ni zvezana z železnico. Kdor se hoče voziti po železnici, mora izstopiti v Fiumicino in potem kako uro peš korakati čez rokave Tiberove. Mi smo si najeli voznika, da nas zapelje naravnost v Ostijo.

Določeni dan je stal pred našim stanovanjem velikanski „omnibus“, v katerega je šlo kakih 8–10 glav. Točno ob sedmi uri bi bili morali odriniti. Vsi smo bili že zbrani in smo živahno razpravljali o vremenu, o nameravanem potovanju itd. Čakali smo le še svojega vodnika. Čas je potekal, njega pa ni bilo. Sopotniki so postajali nestrpni. Bilo je že poluosmih, našega mentorja pa le še ni bilo. Zlovoljna skočita dva tovariša iz voza in se vrneta domov; še malo, pa bi se bila razšla cela družba.

Mislili smo že, da nas je „abbate“ M. pustil na cedilu. Kar se prikaže izza nekega ogla ves obložen z raznimi zavoji. Bil je praktičen mož. Dočim smo se mi zibali v idealnih sanjah o staroslavni Ostiji, telesne potrebe pa prepustili svojim mošnjam, je on bolj

realno računal. Nakupil je kruha in svinjskega mesa za pot, ker — kakor je rekel — v Ostiji se dobi k večjemu le vino in kozji sir, kruh pa je jako slab.

Tako tedaj! Nekdaj je Ostija oskrbovala z živežem celi Rim, sedaj pa še toliko ne zmore, da bi zadovoljila vsaj enkrat lačne želodce par rimskih izletnikov.

Voznik je zamahnil z bičem po suhih konjskih hrbtih, in oddrdrali smo po ozkih rimskih ulicah na Ostijsko cesto (Via Ostiensis.)

Kmalu preletimo mimo velikanskih plinovih tovaren, kjer se je nekdanj raztezal Circus maximus, ter mimo lične cerkvice S. Maria in Cosmedin s klasičnim romanskim stolpom. V ozadju gleda za nami Palatin z mogočnimi razvalinami nekdanjih cesarskih palač. Sedaj hitimo ob vznožju prijaznega Aventina, raz kateri nas pozdravljajo tri lepe cerkve. Tu je stal nekdanj tempelj Dijanin; njega krasni, žlebasti stebri iz parskega marmorja še dandanes nosijo strop v cerkvi s v. Sabine, katero zagledamo na Aventinu. Pozidal je to cerkev neki ilirski duhovnik Peter in je bistveno ohranila obliko iz 5. stoletja. Na desni strani ceste pa, na pobočju Tiberovem, je bilo nekdanj skladišče ali emporium in luka za ladije, ki so dovažale blago iz Ostije.

Še malo minut in evo nas pri mestnih vratih porta s. Paolo, nekdanj porta Ostiensis. Tik mestnega obzidja na zunanji strani stoji Cestijeva piramida, katero so v srednjem veku smatrali za grob Remov. V resnici je to grob Kaja Cestija, ki je umrl pred l. 12 pr. Kr. in je bil pretor, ljudski tribun in ud svečeniške družbe (septemviri epulones), kateri so prirejali slovesne daritvene gostije. Piramida je 37 m visoka in spodaj 30 m široka; zidana je iz opeke in obložena zunaj z marmornatimi ploščami. — Rimljani so za svoje grobne spomenike radi izbirali obliko egipčanskih piramid.

Kdor ne more v Egipet, naj se zadovolji z rimsko piramido, drugo naj si pa zraven — misli!

Voz ropota naprej po trdo tlakani cesti, da bi človek lahko oglušil. Hiše ob cesti

Glavni oltar v baziliki sv. Pavla v Rimu iz 13. stoletja z mozaikom iz 5. stoletja.

se polagoma izgublajo. Kakih deset minut od mestnih vrat zagledamo na levo neznatno kapelico z laškim napisom nad vhodom, ki nam pove, da sta se tukaj zadnjikrat ločila apostola Peter in Pavel, ko so ju gnali v smrt; prvega nazaj v dirkališče na Vatikan, drugega pa naprej „ad aquas Salvias“, k današnjim „Trem studencem“ (Tre Fontane); onega na križ, tega pod meč . . .

Še nekaj časa, in evo nas pri velikanski Pavlovi baziliki, ki stoji na grobu apostola narodov. Pred strašnim požarom l. 1823. je bila ta cerkev najklasičnejša oblika starorimskih bazilik. Njena notranja krasota tudi dandanes očara človeka; a mi se ne moremo muditi pri njej, ker je izvun okvira našega potovanja. Kakih sedem minut za svetim Pavlom krene od glavne ceste na levo Via Laurentina, ki vodi v Tre Fontane, kjer je bil sv. Pavel obglavljen. Mi ostanemo na glavni cesti.

Kmalu za Pavlovo cerkvijo se začenja prava rimska Kampanja. S čim na svetu bi jo človek primerjal? Pusta je in žalostna, pa vendar veličastnoresna. Neki zgodovinar jo imenuje „bojišče narodov“; lahko bi rekli tudi: grobišče rimske slave in veličja Razsute razvaline, ki tuintam štrlé iz zemlje, se ti zde kakor suhe mrtvaške kosti. V poletni vročini je Kampanja čisto sežgana, v jeseni in spomladi pa lepo zelena. V tem času je izprehod v Kampanjo res zanimiv. Nekako tesnobno postaja človeku pri srcu; čuti se strašno osamljenega, kakor bi izgínil v neizmernem prostoru. A vsak čas te kak predmet spomni na davnominule, slavne čase večne Rome.

Skozi prozorni zrak gledajo nate svetlo-modre sabinske in albanske gore s svojimi belimi vilami in mesti; iz daljave pa ti doné na uho rimski zvonovi, ki se kakor glasovi višjih duhov razlegajo po mrtvi planjavi.

Toda ta stran proti Ostiji ni kaj zanimiva, marveč je še bolj pusta, kakor drugod po Kampanji.

Kdor bi potoval semkaj za zabavo ali zaradi krajevne lepote, bi bolje storil, ako bi ostal doma. Cesta gre večinoma ob Ti-

beru,¹⁾ ki mirno in tiho vali svoje žolte valove proti morju. Obrežje je pusto in često poplavljeno.

Kako veličastno je nekdanj bilo tukaj! Rimski bankirji, senatorji in druga visoka gospoda so imeli tod svoja letovišča, razkošne vile s čarobnimi vrtovi. Koliko veselja, rajanja in vriskanja je odmevalo tod, ko so veseli prijatelji srkali žlahtno vino iz kristalnih čaš, ko so odmevale harfe in druga svirala! Tako vsaj smemo sklepati iz Propercija (Eleg. I. 14).

Po Ostijski cesti so vrvele trume ljudi, vóz, tovornih živali, po Tiberu pa so švigale gori in doli z blagom obložene ladje.

Sedaj ni več vil in vrtov, ne veselih prijateljev; davno je utihnilo veselo petje in sviranje. Po Tiberu ne pljuskajo več vesla, na cesti ni več popotnikov in otovorjenih karavan — k večjemu srečamo tuintam kakega bornega italijanskega seljaka na kljusetu ali dvokolnem vozu ali pa pastirja z dolgo palico in dlakastimi hlačami iz kozje kože.

Grobna tišina vlada zdaj tukaj: le tuintam pretrga to tišino fofotanje divjih ptic ali mukanje poldivjih volov in meketanje ovac.

Zemljišče je valovito, ni ravnica, pa tudi pravega hribovja ni; tla se sedaj vzdigujejo, sedaj zopet spuščajo v nižavo. Na višjih mestih se nam v ozadju iz daljave prikazuje kupola sv. Petra, sicer pa vedno isti enolični, pusti, melanholični prizori.

A vendar — ta pusta Kampanja, kako poučna je!

Kako je vendar ta nekdanj tako rodovitni, lepi in bogati kraj postal žalostna in nezdrava puščava? — To vprašanje sega prav v srce stare rimske države. Ni še le v srednjem veku vsled barbarskih napadov Kampanja tako ubožala, marveč začetka tej puščavi moramo iskati že v starorimskih

¹⁾ Mislim, da je pravilnejše Tiber (mošk. spola), nego „Tibera“ (žen. spola). Latincu je „Tiberis“ moškega spola; tudi starorimski umetniki nam ga predstavljajo kot bradatega moža. V nemškem je tudi pravilno „der Tiber“ in ne „die Tiber“. Op. pis.

časih. Vzroki, vsled katerih je Kampanja propadla, so deloma oni isti, ki so strmo-glavili mogočno rimsko državo. Znan je kratki pa jedernati izrek Plinija st.: „Latifundia perdidere Italiam“ (Velika posestva so upropastila Italijo.) Dokler so bila italska tla v rokah manjših posestnikov, so ti pač skrbno obdelavali vsako grudo, da so si pridobili potrebnega živeža. Vsled posebnih klimatičnih razmer je italska zemlja rodovitna in zdrava, ako je skrbno obdelana; kakor hitro se pa zanemari, postane prava zalega kužnih bolezni. Vsled nezdravih družabnih razmer so v rimski državi mali posestniki bolj in bolj propadali, in majhna posestva so se kopičila v rokah bogatinov. Prej svobodni, skrbni in delavni poljedelci so postali brezposelni, lačni proletarci. Lastniki širnih posestev pa niso mogli več tako skrbno obdelavati svojih zemljišč; popustili so navadno vso skrb najemnikom, ki pa seveda niso imeli pravega veselja do obdelavanja tuje lasti.

Zgodovinar M o m m s e n prav dobro opozarja tudi na to, kako je v rimski državi zunanje blago izpodrinilo domače pridelke, ko je Rim postal gospodar sveta. Iz Sicilije, iz Egipta in od drugod se je dovažala v Rim množica dobrega žita in za boljši kup. Domači poljedelec ni mogel tekmovati s tujim blagom, obupal je in zabredel v dolgove, naposled pa vrgel motiko in oralo proč ter šel v Rim, kjer se je nadejal lažjega in boljšega kruha. Rimski proletariat je grozno raste. Nekateri ljudski zastopniki so hoteli pomoči ubogemu ljudstvu. Izposlovali so, da se je ubogim državljanom dajalo žito zastonj ali vsaj po nizki ceni. Nekateri, kakor n. pr. oba Gracha, so to storili gotovo iz dobrega namena; vendar je ta naprava postala usodna za rimsko državo. Ko so ljudje videli, da se v Rimu zastonj dobi kruh, so še bolj izgubljali veselje do težkega poljskega dela, zapuščali svoja polja in hiteli v glavno mesto. Tolpe lačnih postopačev so se klatile po rimskih trgih, dočim so nekdanja polja stala pusta in prazna. Italija sama sebe ni mogla več živiti, vse je dobivala od zunaj po morju,

kakor lepo pravi Tacit (Annal. 3, 54): „Vita populi romani per incerta maris et tempestatum quotidie volvitur“ (Življenje rimskega naroda je vsaki dan igrača negotovega morja in vremena).

Sebični demagogi so deljenje žita znali porabljeni v svoje sebične namene, da so se s pomočjo ljudstva povzpeljali do mastnih državnih služb. Tako so tudi npravstveno izkvarili ljudstvo. In ko je v Rimu vsa oblast prišla v roke enega samega človeka, je tudi ta moral deliti obilno kruha, če je hotel imeti mir pred drhaljo, ki je bila na vse pripravljena. Ob času Julija Cezarja je dobivalo žita 320.000 meščanov. Avgust je hotel število znižati, vendar je še ob njegovi smrti dobivalo žita 200.000 ljudi.

Zgodovina rimskega proletariata najjasnejše kaže, kako nespametne in pogubne so sanjarije onih, kateri hočejo vse prilastiti državi, ki naj bi delila vsakemu, kar mu treba. To ne bo nikogar vzpodbujalo k delu. Brez dela pa tudi država ne more zmagovati potrebnih sredstev, ker ona ni fizična oseba, ki bi sama kaj pridelala, marveč ima le to, kar pridelajo posamezniki. Živ človek ne bo izpremenil naravnega zakona, po katerem naj ljudje dobivajo svoj kruh od zemlje in po katerem je torej poljedelstvo brezpogojno potrebno. Kdo bo pa voljan od zore do mraka na pekočem solncu in v kakem zakotnem kraju razbijati kršne grude, če ve, da dobi tudi tako, česar mu je potreba? V rodovitnih krajih bi morda še šlo; toda da se vedno rastoče človeštvo more prehraniti, je treba obdelovati tudi manj plodovite in pristopne kose zemlje. Ako izginejo marljivi kmetovalci, bo cel svet poln brezpravnega proletariata, zemlja pa žalostna puščava, še žalostnejša, kakor je dandanes rimska Kampanja.

Take in enake misli zbuja popotniku rimska Kampanja. Kajpada smo tudi mi o tem govorili. Vobče je bila družba dobre volje. Vreme je bilo ugodno; sveža tramontana (severovzhodni veter), ki je vlekla sem od sabinskega gorovja, nam je obetala lepega vremena za ves dan. Le prah, ki se nam je

v oblakih valil v voz, nas je nekoliko nadlegoval. Pogovor je bil živahen; vpili smo, kakor bi bili vsi gluhi, ker sicer se zaradi ropotanja koles ne bi mogli razumeti. Po zanimanju smo bili dokaj različni ljudje: bogoslovci, zgodovinarji, pravniki, modroslovci. Vsak je znal kaj povedati iz svoje stroke, kar se je tikalo Rimljanov, Ostije, Kampanje. Mladi doktor bogoslovja iz Würzburga nas je opozoril na krasno 9. poglavje Avguštinovih „Izpovedi“, kjer nedosežno lepo in milo opisuje smrt svoje matere. Zgodovinarji so nam brali, oziroma razlagali zgodovino in opis Ostije, pravniki pa v zvezde kovali pravni čut starih Rimljanov. Ta ali oni je napravil tudi sentimentalno modroslovno opombo o izpremenljivosti človeškega veličja in o usodi posameznih narodov.

Učene pogovore je zasladila semtertja tudi kaka šala. Imeli smo med seboj tovariša, ki je bil nekako središče cele družbe. Zvali smo ga Don Francesco. Bil je mož visoke postave in precejšnje širakosti, sicer pa blaga, zlata duša. Spadal je v ono vrsto ljudi, ki vedno veseli in zadovoljni, nikdar prehudo ne tožijo nad težavami, ki tarejo Adamove otroke, marveč s svojo vedrostjo sebi in drugim sladijo življenje, v vrsto ljudi, o katerih veljajo Schillerjeve besede:

... sie flechten und weben

Himmlische Rosen in's irdische Leben.

Brez takih ljudi bi bilo res dolgčas na svetu. To so ljudje, katerim se vedno kaj smešno nerodnega zgodi, kar bi komu drugemu bilo nadležno ali brezpomembno, njim se pa prav prilega in drugim vzbuja smeh. Tak je bil torej naš Don Francesco. Zraven je bil tip flegmatičnega značaja; če bi snopje na njem mlatil, ne bi ga lahko spravil iz ravnotežja. Bil nam je ljub sodrug, ker smo vedeli, da, kjer je on, tam je tudi dobra volja.

Ko smo se vozili že kaki dve uri po prašni cesti, pridemo do nekega velikega poslopja. Naš „guida“ (vodja) je velel ustaviti. Konji so si morali malo odpočiti, mi pa malo vzravnati od dolge vožnje otrple ude in splahniti prah iz grla. Tu je bila namreč gostilnica — osteria „Mala fede“

(„pri Slabi veri“) Zakaj so ji dali to čudno ime, ne vem, morda zato, ker nikomur ne zaupajo in noben gost ne dobi pijače „na kredo“!

Gostilnica ob cesti iz Rima v Ostijo je le ena, bilo bi torej škoda, če bi še to prezrli. Po ozkih, nerodnih stopnicah smo korakali v zgornje prostore, spodaj so pa bile kleti, hlevi in druge shrambe. Stopili smo v prostrano čumnato, ki je bila hkrati kuhinja in soba za goste. Krčmarica, ženska srednjih let, je ravno pripravljala južino — kaj se je pravzaprav kuhalo, ni bilo moči razpoznati. Okrog nje se je vrtelo troje otrok. Notranja oprava krčme je bila preprosta, kakor je to navadno na Laškem po deželi. Po stenah je viselo nekaj slik, pred vsem „Madonna“ in pa različni prizori iz italijanskih bojev za „zedinjeno Italijo“ — Garibaldi seveda ni manjkal. Dobili smo na izbiro izvrstno črno in belo vino, za jed pa sirova jajca, ki so v onih nezdravih krajih neko posebno krepilo za želodec. Naš vodnik je pa tudi odprl svoje zaklade, katere je nakupil v Rimu, in tako smo se dobro pokrepčali za daljno pot.

Zgovorna krčmarica nam je obširno odgovarjala na vprašanja o življenju v Kampanji. Njen mož je bil oskrbnik, oziroma nadzornik delavcev na posestvih nekega rimskega aristokrata.

Gostilnica je bila le postranska reč, ker se le malokdaj kdo oglasi v onem zapuščenem kraju. „Mi živimo tukaj“, je rekla, „kakor živali: brez cerkve, brez šole, brez duhovnika, brez soseda.“ Res, žalostno mora biti življenje le-tod, kjer se krog in krog razprostira sama nezdrava puščava. Ni čuda, da je ljudstvo po takih krajih sila zapuščeno. Tuintam se sicer najde kaka cerkvica ali kapelica, kamor pride v nedeljo duhovnik iz Rima ali od drugod in opravi službo božjo, popoldne pa poučuje otroke v krščanskem nauku, kakor smo večkrat naleteli na svojih nedeljskih izletih v Kampanjo. Toda pri vsaki koči ne more biti cerkve, in včasih lahko hodiš ure in ure, pa ne najdeš ne božje ne človeške hiše.

In tako so tukaj, rekel bi, v senci kupole sv. Petra skoraj iste razmere, kakor kje v ameriškanskih prerijah.

Po kratkem odmoru smo se zopet naložili na voz in jo mahnili naprej. Svet je postajal vedno nižji. Tla so očitvidno novejšje tvorbe. Ob zori rimske zgodovine so še najbrž tukaj pljuskali morski valovi. Tla so se nam prikazovala vedno bolj močvirna, dasi tisto zimo ni bilo veliko dežja. Velike kose zemlje pokriva pritlikavo grmičje, tuintam se pa vidijo tudi novoizorane, zasejane njive, toda bolj poredkoma.

Novejši čas izkuša vlada oploditi in s tem tudi ozdraviti kampanjska tla. Uspeh je razmerno neznamen, ker zaradi skrajno slabih denarnih razmer država ne more kaj izdatnega storiti, z druge strani je pa kraj tako

nezdrav, da zlasti po letu ljudje ne morejo ondi prebivati

Izkušajo pa Kampanjo obljuditi z utemeljevanjem srednjih posestev, kar ni ravno napačno. Kdor se prijavi, da hoče obdelavati zemljišče, dobi kos zemlje zastonj in je nekaj let davka prost. Toda trebalo bi take posestnike tudi gmotno podpirati izpočetka s podporami in nagradami, kar pa v zadolženi Italiji ni lahko. Veliko škoduje tudi fanatično strankarstvo na Laškem. Znano je, da so trapisti najboljši pionirji za obdelavanje puščobnih krajev, in vendar jih je v okolici Rima laška vlada tako obdačila, da ne morejo skoraj dihati. —

Naposled zagledamo pred seboj v daljavi cerkev in zvonik, neko trdnjavi podobno graščino in strehe bornih koč. To je Ostija!

(Dalje.)

Kadar vince duše vnema.

Dva možička — vinska ptička
 pijeta teran,
 menita se, kaj je bilo
 lani na ta dan.

„Izpod neba so vršale
 bele mačice“ —
 „O ne! mačka je na solncu
 grela tačice“ —

„Ne verjameš? Stavi, bratec!“
 „Dobro! — Litra dva!“ —
 „Pratiko daj, mamka, lansko;
 ona vse to zna.“

Pratika jim pravi: dan je
 v meglo bil odet.
 Prazna stava . . . A izpila
 litrov sta še pet . . .

Silvin Sardenko.

Moj gozd molči . . .

Moj gozd molči,
 in potok moj
 oledenel
 in osivel
 že teden dni
 ne žubori.

Ne jasna noč,
 ne beli dan,
 nihče se več
 ne meni zanj.

Če bo tako,
 razbil ga bom
 in led prodal
 za lep denar
 tako svetel
 kot solnčni žar.

Silvin Sardenko.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Jož. Ošaben.*

(Dalje.)

VIII.

Nedeljo popoldne v kavarni »Café International«. — Geometrijski kraj vseh »starih hiš«. — Ivan Ivančič: Bednič. — Darwin.

Na Dunaju, 10. vinotoka 188 ..

Dragi prijatelj!

Natančen dnevni red, po katerem se ravnam, hočeš imeti od mene?! Mar misliš, če imate vi bogoslovci v semenišču svoj „ordo diurnus“, kakor mi pišeš, in po njem cel dan razdeljen skoraj do zadnjega trenutka, mar misliš, pravim, da moramo kaj takega imeti tudi mi vseučiliščniki? Kakor vidim, nekoliko se Ti je že začelo mešati v glavi! Saj sem Ti že zadnjič pisal, kako malo utegnem, dasi se predavanja še niso začela, in kako se eno opravilo podi za drugim. No, da pa ne boš imel prenapačnega pojma o nas, posebe o meni, kakor da bi samo letal okrog po Dunaju, naj Ti povem, da včeraj, ki je bila nedelja, nismo šli nikamor iz mesta, posebno zato ne, ker je bilo deževno, ampak smo presedeli celo božje popoldne v kavarni „Café International“, kamor zahajamo skoraj izključno Slovani, ponajveč Slovenci.

Življenja, ki je bilo včeraj — in to je vsako nedeljo popoldne — v tej kavarni, Ti ne morem popisati: to treba le videti. Prostorji sami že so zanimivi. Prav blizu vseučilišča, na križišču dveh velikanskih cest — široke „Universitätsstrasse“ in druge, ki se razteza vstric z „Ringom“ — skoraj nasproti veličastni votivni cerkvi, nekoliko pred vhodom v živahno „Alserstrasse“, tam stoji „Café International“ — ena sama velika dvorana, a v sredi zasukana pravokotno, tako

da ena polovica gleda na vseučiliško cesto, druga pa na prečnico. Na oglu je vhod. Stopiva noter, da Ti razkažem ta záme najzanimivejši kraj na Dunaju!

Vis-à-vis vhodu, ob nasprotnem oglu, sedi kakor za nekakim katedrom žensko bitje srednje starosti — blagajničarica (kasirka), ki naju pozdravi z običajnim prijaznim poklonom. Vidiš, Dunajčanje znajo! Ura je šele dve, in vendar obe polovici dvorane že čisto polni, in dim se že precej pogumno vali proti stropu. Kam naj sedeva? Saj še prostora ne bo več! Poglejva najprej na desno, kjer je nekoliko bolj tiho in mirno; morda se dobi tu kakšen kotic pri oknu, kjer se bo lepo mirno sedelo, čitalo razne časopise in gledalo vun v dolgočasno vreme in mimogredoče ljudi. Stopiva počasi! Sami vseučiliščniki; le semtertja kak star gospod s sivo brado in naočniki. Morda te zanima biljard? V sredi desnega krila te obširne kavarne imaš pred seboj kar dve biljardnici (in v levi polovici, to Ti lahko povem takoj, še dve!). Toda pozor! igralci so tako zamišljeni v svoje kroglice, da ne utegnejo paziti na sitne, mnogoštevilne gledavce, ki z velikim zanimanjem spremljajo to fino igro; zato se Ti prav lahko zgodi, da dobiš kakšen sunek z dolgo palico ali „kijem“, kakor se menda zove ta reč pri Angležih. Igravci ali karambolisti, kakor se sami imenujejo, so skoraj izključno le juristi in medicinci; filozofa ne dobiš zlepa med njimi. Sedaj čimdalje bolj vem, zakaj imajo nas filozofe za norce: sami smo krivi, ker tičimo neprenehoma v knjigah, „živeti in drugim življenje sladiti“ — tega pa ne znamo! Mi smo vedno le teoretiki, v praksi pa tako grozno nerodni... Meni je karamboliziranje neznansko všeč, a zdi se mi nemogoče, navaditi se ga. Kako tudi? Deset, dvajset gledavcev zijá vate, in

ti „kija“ niti prijeti ne znaš. Lep je tisti gimnazijski „nauk o udaru“ — a kaj, če ga pa ne znaš uporabiti! In na biljardu je prilika za to! Hic Rhodus, hic salta! In kako fino se znajo ti karambolisti kretati! Če ni drugače, ti pa dene palico za hrbet, se zvije na čudne načine ter naredi v najtežjih „pozah“ — karambol.

Toda idiva dalje, da dobiva prostor! Ob oknih vse zasedeno, vse zatopljeno v časopise, ki jih uljudni markêr komaj sproti donša. Mej čitatelji so nekateri znanci, a pustiva in ne motiva jih! Tudi mizici globoko doli ob prečni steni sta obe zasedeni. A najzanimivejše je tu; zato se pomudiva vsaj toliko, da Ti predstavim osebe, ki so zbrane okrog teh dveh mizic. Isti, kakor danes teden, in prihodnjo nedeljo zopet in bogve, kako dolgo še! Tarok poje pri obeh partijah. Govori se malo. In kdo so? Sami stari znanci. Same „stare hiše“! Ne moreš si misliti, kako sem bil vesel, ko sem jih danes teden, prišedši prvič v to kavarno, zagledal! Sedem, šest let jih nisem videl, in mislil sem včasih: bogve, kaj študira *A* ali *B* ali *C* itd. na Dunaju, da ga tako dolgo ni nazaj? Morda bo pa postal vseučiliški profesor? — Ko smo hodili v prvo šolo, smo poznali vse osmošolce. In kakšni gospodje so bili to! Lepe, črne brade so nosili, dolge lase, svetle ščipalnike, mnogi tudi slovanske surke. In kako veličastno so nastopali! Z občudovanjem smo zrli nanje. Prvi v tistem razredu je bil *A* — torej prvi po alfabetu in po napredku in, notabene, prvi skozi vseh osem razredov gimnazije! Pravili so, da je šel študirat klasično filologijo . . . A glej, mladi mož sedi tu pri taroku, zamišljen, skoraj kakor mrtev . . . Strmeč sem danes teden povprašal sobnega tovariša Drzna, ki tako dobro pozna vse slovensko dijaštvo na Dunaju, kaj je z *A*-om, in povedal mi je, da je „hofmajster“ pri neki plemenitaški rodbini. — Vsled izvrstnih priporočilnih pisem namreč, ki jih je prinesel s seboj s Kranjskega, je kmalu dobil službo domačega učitelja v plemiški hiši. Vpisal se je bil sicer res na filozofski fakultêti, toda obiskaval je predavanja malo. Kolokviral nič, učil se nič,

zanašajoč se menda na svoje kapitalije, nabrane v gimnaziji. In tako teče sedaj že osmo leto, in izpita še ni in ga najbrže ne bo nikoli. „Und so schwinden meine Tage . . .“ — Glej, poleg njega sedi *B*! Medicinec je, v petnajsti semester pojde sedaj, in nima niti prvega „tentamina“. A sicer ljubezniv človek! Jaz sem se že seznanil z njim. — Pri isti mizici tarokira tudi še *C*, slaven jurist. Pri prvem državnem izpitu je pogorel dvakrat, tretjič ga je šele naredil, a sedaj, pravi, nabira moči za drugega. Tudi *C* ima že štirinajst semestrov za seboj. — Pri drugi mizici mi je zlasti simpatičen *S*, čigar brat je bil moj sošolec od prve do osme. *S* je bil — tako so nam pravili — najboljši matematik v svojem razredu. Šel je študirat matematiko, in sedaj — veš, kaj je? Pomožen uradnik pri neki dunajski predmestni „Vorschusscasse“!!! In kakšna ljubezniva duša! Človek ga mora rad imeti! — Dalje Ti nočem predstavljati naših „starih hiš“. Prežalostna je ta zgodba, tako da bi se človek zjokal . . . Res, čisto prav je imel naš rajni profesor zgodovine, ko je ob koncu šolskega leta nekemu odličnjaku, ki je bil začel kazati — roge, priporočal malo ponižnosti, češ: „Najboljši talenti z gimnazije se na univerzi izgubé; sredjenadarjeni gimnazijci bodo najboljši vseučiliščniki!“ Mož je poznal, dasi tujec iz Šlezije, ljubljanske dijake, in govoril je iz — bridke izkušnje. Uboga domovina! Najboljši sinovi ti propadajo na daljnem Dunaju, doma pa zasedajo odlična mesta tujci . . . Res, „Slovenec nima sreče!“ Sicer pa mislim, da je tem „starim hišam“ pri srcu hudó, a eneržije ni menda več. Zato se ogibljejo mlajših, rajši so sami med seboj, a vendar v nekakšni dotiki z mladim, čilim življenjem na novo prihajajočih rojakov . . . Pogled na te tarokiste me je že danes teden prevzel tako, da sem sošolcu Coklarju, ko sva odhajala zvečer iz kavarne, sprožil misel, da moramo mi novodošelci spraviti novo idejo mej slovensko dijaštvo, idejo: o pravem času in s kar možno dobrim uspehom dovršiti svoje študije ter tako dejanski pokazati ljubezen do domovine. A nekaj

se je že izvedelo o tem najinem pomenku; starejši nas gledajo nekako nezaupno in že se slišijo dovtipi o „novih reformatorjih“. No, pri prvi seji „Slovenije“ se udarimo; Cokljar že pripravlja svoj „deviški“ govor.

Toda čas je, da slednjič vendarle dobiva prostor. Tam-le pod kasirkinim „katedrom“ je najživahnejše, tja pojdiva. Tu je zbrana starina in mladina; tudi tu se tarokira, puši, čita, govori, smeje, krohotá, zeha, preteza na mehkih blazinah ob zidu, kramlja... vse vprek. — Tudi časopisi ležé vse vprek: slovenski, hrvatski, poljski, ruski, češki, nemški, francoski, angleški; duša, izbiraj! A najtežje je dobiti v roke „Fliegende Blätter“; za te se vse trga. Tudi za slovenska dnevnik „Slovenski Narod“ in „Slovenca“ se pulimo, ker vsak bi rad čital novice iz domovine. Včeraj je podlistek v „Slovincu“ zbudil mej nami veliko veselost. Očita namreč Fr. Podgorniku, izdajatelju „Slovanskega Sveta“, da dobiva iz Rusije „tekalicajoče“ rublje. Ti „tekalicajoči“ rublji so bili včeraj predmet raznim opazkam, sploh *έπτα περόβεντα*. — Kar k stranski mizici sediva, zakaj pri srednji je vse zasedeno. Veliko besedo ima najin znanec Ivan Ivančič, moj sostanovnik, kakor sem Ti že pisal, in priznani prvi velem med slovenskim dunajskim dijaštvom. Naročiva natihem malo melanžo¹⁾, da dobiva pravico do sedeža, ter poslušajva! A — znana pesem! Ivančič že zopet razlaga Darwinovo teorijo o postanku vrst. Zadnjo nedeljo je pričel, danes nadaljuje. Debate se jih udeležuje več, najbolj pa dva medicenca, Gostič in Bednič; oni, da Ivančiča podpira, ta, da mu ugovarja. Čuden človek, ta Ivančič! Dasi po strokovnem svojem poklicu klasiški jezikoslovec — je vendar v vseh strokah, kar se jih predava na vseučilišču, domá, in to mnogo bolj, nego marsikdo, ki se bavi samo z dotično vedo. Zgodovino in zemljepis n. pr. zna ti tako izborno, da njega vprašujejo, kadar kdo ne ve za kakšno mesto, ki o njem ravno čita v časopisih — dasi so v kavarni vedno tudi geografi ex professo. V matematiki — o tem sem prepričan — mu ni kos nobeden, kar jih študira sedaj, to vedo tukaj na Du-

¹⁾ Mlečna kava.

naju. Jaz se sploh čudim, kako da si ni izbral te vede za svojo bodočo stroko. Zakaj teh deset dni, kar stanujeva skupaj, sem že zapazil, kako presedi cele ure po noči pri mizi, rešujoč matematiške probleme. Sedaj razvozlava en tak problem iz geometrije. Ko ga razreši, pošlje rešitev dunajski akademiji. Pravi, da bo nekaj čisto novega; sicer mi je povedal, za kaj se gre, a jaz, — odkrito Ti priznavam — ga nisem umel. Menim, da Ivančič samo ene reči ne zna: glasbe, a notabene, le praktično ne, kajti teoretično tudi o tem rad govori. Dà, še celó Vaše bogoslovske stvari ga zanimajo. Pomisli le: ko je minuli teden dobila „Slovenija“ najnovejšo slovensko knjigo „Stavbinske sloge“ J. Flisa, mislim za dar, si jo je Ivančič takoj tisto popoldne izposodil ter jo čital, prišedši od večerje, v postelji do štirih zjutraj, tako da je prečital celo. A radi tega ne smeš morda misliti, da mu je Vaš stan simpatičen! Vse prej, nego to! Nobene stvari ne sovraži tako, kakor duhovne. Ako bi mu jaz danes rekel, da pojdem v semenišče, dobro vem, da me ne pogleda več in da bi si postala smrtna sovražnika... „Postreliti vse črnozorce!“ — vzklikne večkrat, kadar nanese baš pogovor nanje. A napačno bi ga sodil, kdor bi trdil, da je zato smrten sovražnik veri in duhovnom, ker živi morda nenravno, ker mu je srce pokvarjeno... Nikakor ne! Vsi slovenski visokošolci vedó, da Ivančič ni — n. pr. babjek... Prišel je, kakor mi je sam že v tem kratkem času večkrat zatrdil, po svojem premišljevanju do takih sklepov, in to ne šele na vseučilišču, ampak že na gimnaziji. Tudi se Ivančiču ne more reči — kar tako radi trdite Vi, kar Vas je duhovskega stanu, da le polizobraženci so brezverni, temeljita izobrazba pa da človeka privede zopet k veri nazaj! Kolikor morem jaz presoditi, je Ivančič najbolj vsestranski izobražen mož tu med nami, in kar je gotovo velike važnosti — izobražen tudi v naravoslovju. Kadar govori o Darwinu in njegovi teoriji, se ne more reči, da maha po zraku. Ivančič sploh ne zine nikdar nobene neumne, kar je, kakor pravijo — znak veleumov. Jaz se

mu sploh čudim, kje si je nabral Krezove zaklade učenosti. No, nekaj se vidi že tu v kavarni. Meyerjev veliki „Conversations-Lexicon“, ki je običajni okrasek menda vsake večje kavarne, je vedno v njegovih rokah; težko, če ni že preštudiral vsega. Samo toliko moram še pristaviti k izpopolnitvi Ivančičeve slike, da ga nekateri dijaki tukaj, katerim itak nobena stvar ni sveta, ne smatrajo resnim; zdeli so mu — ker v jezikoslovju tako rad sega v sanskrit po korenike — priimek „Šakjamûni“. To je pa sama zlobnost in neumnost!

Dà, o disputaciji sem Ti hotel poročati. Ah, da si slišal Ivančiča, kako ti je navdušeno govoril, kako ti je iz ene same drobne celice konstruiral vesoljni svet! Čemu je treba Stvarnika, ko mi sami vemo, kako je vse navstalo, ko so vse stvari sestavljene iz celic! Medicinac Gostič, najstarejši medicinac slovenski, je, kakor sem že omenil, krepko pomagal, drugi medicinac, Bednič, pa ugovarjal, da to še ni dokazano, in to tudi še ne, in ono je tudi le podmena itd. Ta Bednič ti je sploh krasna duša! Gimnazijo je dovršil v Novem mestu in je letos četrto leto tukaj. Vsled njegovega ugovaranja se je Ivančič zeló razvnel. Koliko je trpela uboga kamenita miza! Ne vem, če so natararji zadovoljni, ko jim nekateri vse te bele marmornate mizice poččkajo s svinčnikom. Tako tudi Ivančič; risal je in risal celice, kako se delé in rastejo in zopet delé, in kako se nečuvveno množé, in kako je v milijonih let postal svet, ki ga sedaj vidimo, in ki smo njega del tudi sami Bednič pa je ohranil pri vsem tem svojo hudomušnost in dovtipnost ter ugovarjal, kako n. pr. nikakor ni dokazana še nobena vmesna vrsta med dosedaj znanimi vrstami itd. Pretuhtal ga sicer nisem tega Bedniča, ali res ne pritrjuje Darwinovi teoriji, ali samo draži Ivančiča. Vendar pa je gotovo, da veruje v Boga. Precej značilen zanj se mi zdi izrek, ki ga je izgovoril včeraj pri tistem prepiru: da bi namreč vsak izobraženec moral poznati temeljito zgodovino filozofije in vse znamenitejše filozofične sestave — potem pa se ne bi „mladenič“ tako slepo vrgel na

nauk, ki ga slučajno tačas zagovarja morda večina vseučiliških profesorjev. A škoda, velika škoda, da je Bednič — bolan, bolan menda na ledvicah. V kratkem se bo dal operirati. Sam pripoveduje, da bo umrl med operacijo, a vendar da se ne bo pustil narkotizirati. Umreti hoče hladnokrvno, pri polni zavesti, kot pravi sin Eskulapov — a vendar tudi kot kristjan. Ni ga bilo sram včeraj očitno, vpričo vseh reči, da se bo pred operacijo izpovedal in dal obhajati. Kakšen izreden človek je ta Bednič! Prava zagonetka! Na eni strani ves navdušen za medicino, ki menda, kakor trdijo Ivančič in Gostič in drugi, nikjer več ne moli in ne pripoznava Boga — na drugi strani pa veren kristjan! Kaj pa, če mu baš krščanska vera daje tako čudovito hladnokrvnost in veselost ob robu groba . . . ? Na vsak način je pa bitje in žitje Bedničevo, kakor ga vidim in spoznavam, veden vprašaj in klicaj k izvajanju Ivančičevim. O njegovi usodi Ti vsekakor še sporočim, ker ga kot Novomeščan gotovo dobro poznaš.

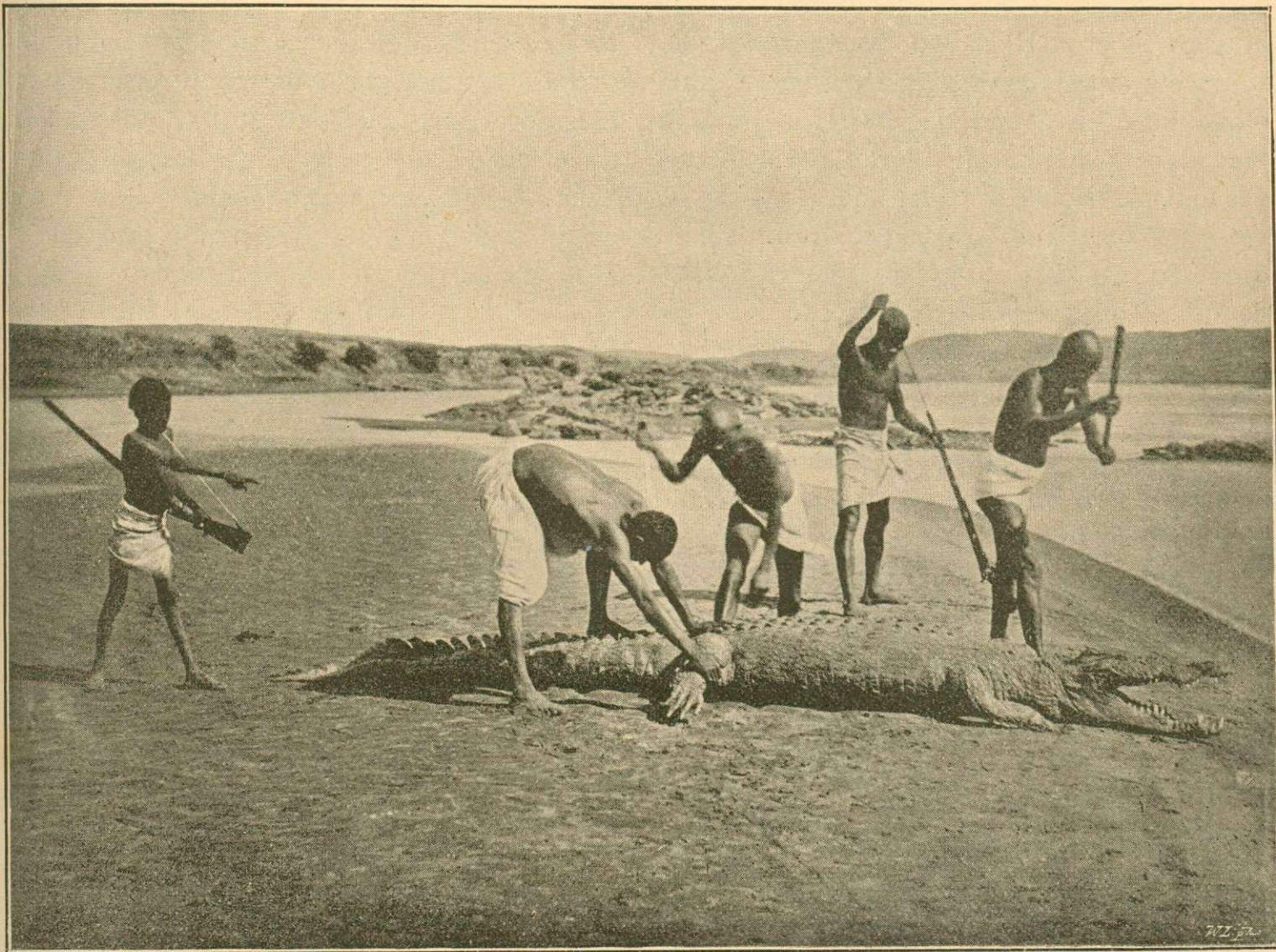
Odločni nastop Bedničev je tudi meni dal poguma, da sem se oglasil v prepiru. Seveda, pametno ni bilo, a pokazati sem hotel, da ne maram slepo kimati za drugim. Zato prinesem Ivančiču tisti ugovor: Tudi če je vse nastalo iz ene celice z deljenjem itd., je vendar-le treba Stvarnika; ker odkod sicer prva celica? Toda meniš li, da je bil Ivan Ivančič kaj v zadregi za odgovor? Prav nič ne! Njegova argumentacija je pa ta-le: Čemu vpraševati po prvi celici? Kaj nas to briga? Kaj ni dovolj, da vemo, kako je vse nastalo iz ene celice? To je največja znanstvena pridobitev, kar obstoji svet, in bo pregnala vse predsodke, kolikor jih še ni. Sicer pa bo veda izvestno prišla še tudi tako daleč, da bo tudi na to vprašanje — odkod prva celica? — dala odgovor.

Med tem je postalo v kavarni silno soparno od toliko ljudi in dima; tudi se je naredila tema, in želodec se je začel oglašati. Na predlog iznajdljivega Drzna se nas vzdigne cela „šuma“ lačenbergerjev, pa jo mahnemo proti Wiednu, kjer imajo ob ne-

deljah zvečer v ondotni ljudski kuhinji ime-
nitno svinjsko pečenko s kislim zeljcem za
borih 15, reci petnajst novčičev. Drzen si
„špoga“ to nedeljsko pečenko že dalje časa
z velikim uspehom. Ko nam je po poti opi-
soval čudovite lastnosti tiste pečenke in divni
okus kislega zeljca, prehajali so me — in
najbrže tudi druge — prej neznani občutki.
In res! nismo se varali. Nekoliko težko smo
se sicer prerili skozi množico „gospodov“ in

Sicer pa ni čudo, če imajo tako izborna
svinjsko pečenko tu na Dunaju. Dan za dnevom
gledam, kako uvažajo v mesto na velikanskih
vozovih tolste ogrske ščetinarje, menda prav
tam iz Bakonjskega gozda . . .

Iz ljudske kuhinje smo šli sevé še h Kell-
nerju v Florijanske ulice, kjer sem dobil Ivan-
čiča. Domov gredé mi je obljubil, da mi bo
tako dolgo razlagal Darwinovo teorijo in imel
potrpljenje z menoj, dokler je ne bom raz-

Krokodilji lov.

„dam“, ki so imeli že cel teden najbrže iste
misli kakor mi nocoj, a slednjič smo le do-
bili vsak svoj delež, ki smo si ga nesli lepo
na krožniku na dolgo mizo, kakor v Ljub-
ljani včasih v ljudski kuhinji. Ne, to Ti mo-
ram pa že reči: Pečenka pa taka! Človek bi
skoraj zopet pel s Prešernom:

Kar sem pretrpel, pozabljeno je!

Pretrpel, namreč čez teden . . .

umel, dokler ne bom popolnoma preverjen
o nje resničnosti. — V četrtek že prične pre-
davati profesor Claus, najslavnejši zoolog v
Avstriji in odločen zagovornik Darwinovih
naukov. — Ivančič pravi, da pojdeva skupaj
poslušat. Morda Ti o tem predavanju kaj spo-
ročim. A prav po ceni se ne dam prepričati!
— Pozdrav!

Ves Tvoj

Ivan.

IX.

Pri prvem predavanju. — Nasprotja.
— Kdo se moti? — Ladja omahuje...

Dunaj, dné 17. vinotoka 188...

Dragi prijatelj!

Čuden dan! Uganka za uganko! Nocoj od 5.—6. ure je imel profesor Claus svoje prvo predavanje v tem poluletju: System der Zoologie. Ivančič ni pozabil obljube, in šla sva. Naši profesorji, t. j. filologi, še niso pričeli, in tako je prof. Clausovo nocojšnje predavanje sploh prvo zame na vseučilišču. Kam človek vse ne zaide! Ta profesor predava brez dvoma v največji dvorani, kar jih ima vseučilišče. V enem oziru me je takoj ob vstopu spomnila naše osme šole v Ljubljani: klopi se namreč vzdigujejo amfiteatrališko kvišku. Ko sva prišla midva, so bile vse klopi že zasedene, samo prav visoko gori zadnje še ne. Ivančič mi šepne: „To so sami studiosi medicinae, ki morajo v teku semestra napraviti izpit (tentamen) iz zoologije; naravoslovcev kot takih morda ni deset vmes.“ Nekam tesno mi je bilo pri srcu. Prišel sem pravzaprav „vkontroband“ noter, ne da bi bil namreč vpisan niti da bi imel namen, pozneje se vpisati — a tako obiskovanje kolegijev velja po vsej pravici za nečastno. Odtod nekakšna tesnoba... Ivančič mi je dajal pogum: „Kdo pa vé, da nisi vpisan?“ Sedeva; pogledam bolj po dvorani —; globoko v nižavi stoji kateder, „vseučiliška stolica“; klopi v bližini katedra natlačene, višje, kakor omenjeno, pa polne; dà, nekateri slušatelji sedé celó na stolih v krogu okoli katedra. Vseh je brez dvoma nad petsto. „Večinoma židje, le poglej nosove!“ pripomni Ivančič. To se že vidi: najmodernejša veda je — medicina.

Nekaj minut do akademiške četrti je še manjkalo. Ivančič mi pripoveduje: „Med vsemi profesorji, kar jih je na tem vseučilišču, je profesor Claus najdelavnejši, vsaj kolikor je meni znano. Lahko se reče: on je pravi mučenec vede. Njemu so natanko znane vse najnovejše razprave v tej stroki, naj bodo spisane v tem ali onem jeziku, v tej ali oni

deželi, v tem ali onem delu sveta. Cele noči prebedi v svojem kabinetu. Nikdar ne stopi pred svoje slušatelje, dokler ni proučil zadnje in najnovejše, v njegovo stroko pripadajoče znanstvene knjige. Sedaj pa pomisli: katera veda pa še napreduje razen elektrotehnike s tako velikanskimi koraki kakor zoologija? Jezikoslovje, matematika, pravištvo dremljejo v primeri z naravoslovjem, in posebe s primerjajočim živalstvom. Koliko knjig, koliko razprav izide vsak teden v nemškem, francoskem, angleškem, ruskem jeziku, in to tudi v Ameriki — in vse te prihajajo v njegov kabinet... Tako stoji Claus vedno na vrhuncu svoje vede. Svojo knjigo „Lehrbuch der Zoologie“ izda vsako leto v novi izdaji, samo da porabi najnovejše pridobitve. Zato pa uživa tudi tako neomejeno spoštovanje. Saj je tudi vzor vseučilišnega profesorja.“ — V tem je ura kazala četrť na šest. V dvorani vse utihne in pričakuje. Vrata tik dvorane nahajajočega se kabineta se odpró, v dvorano stopi sivolas mož, nekoliko upognjen. Čvrsto, mirno koraka proti katedru. V tem se vsuje prava ploha ploskanja. Židje tam okrog stolice razsajajo najbolj. Pač nekaj novega! Kaj bi bili počeli z nami naši profesorji na gimnaziji, da smo jih tako sprejeli ob začetku leta? Šum potihne, predavanje se začne. Takoj strogo ad rem. Brez posebnega uvoda jame učenjak govoriti o celici, nje ustrojbi itd. Tiho je kakor v grobu. Slušatelji skoraj vsi stenografirajo za govornikom, ki govori počasi, mirno, s poudarkom. Impozantno! Včasih na desko tudi kaj nariše, n. pr. obliko stanice, jedro v njej itd. Samo dvakrat je prekinil grobno tišino slušateljev divji krohot. To je bilo nepopisno čudno. Govornik se je namreč dotaknil istega vprašanja, kakor sem ga bil jaz zastavil Ivančiču v kavarni: odkod prva celica? „Das, meine Herren, wissen wir nicht, ignoramus! Oder sollen wir einen ausserweltlichen Schöpfer annehmen?“ — Krohot po celi dvorani... Židje tam spredaj hočejo pobesneti. Mnogi zopet ploskajo od veselja. Čudno! „Ali vidiš?“ me vpraša Ivančič. — „Vidim in slišim!“ odgovorim. — Nato zopet

mirno predavanje. Proti koncu ure še enkrat isti prizor. Sredi stavka povzdigne profesor nekoliko glas, iz katerega je zvenelo nekaj čudnega, nekaj ironičnega, zaničljivega; bile so besede: — „oder wie die Bibel sagt“ — in zopet isti divji krohot, če mogoče še večji, še glasnejši, in zopet plosk in smeh . . .

Po končanem predavanju se vzdigneva z Ivanom Ivančičem. Pogleda me in reče: „Ali si sedaj spoznal, kako učenjaki mislijo o veri in Sv. Pismu?“ Priznavam Ti, da me je vse to iznenadilo in pretreslo do dna duše; nazadnje so nas pa morda le res samo slepili od prve mladosti . . . Postal sem zamišljen in žalosten. Ivančiču sem odgovoril samo to: „Pa čemu se norčuje iz Sv. Pisma in Boga, če mu je vse to bedarija?“ — „Vidiš, naiven si še“, pouči me tovariš, „učenjaku je samo do resnice, in zasmeh je včasih edina pot, po kateri se izbijejo iz glav take vrste pred-sodki. V par tednih bode tem slušateljem popolnoma izginila iz glav srednjeveška tema, kar so je še prinesli s seboj na vseučilišče.“ — — — „Ali mislijo tako vsi profesorji tukaj?“ vprašujem dalje. — „Naravoslovci in na medicinski fakultêti vsi, za druge se ne brigam, pa jih tudi ni vpoštevati . . .“

Odkritosrčno Ti povem, da mi je silno hudo pri srcu po vsem tem. Dosedaj me je vera spremljala povsod, po vseh potih, obvarovala me toliko prestopkov, zmot, dajala mi moči v toliko dušnih bridkosti — in sedaj naj se je še oklepam? Mati so mi jo vcepili v srce, brez njihove roke se ne bi bila prijela. A sedaj nastane vprašanje: Kdo se moti, mati ali vsi ti učenjaki? Učenjaki, ki živé samo vedi, ti naj bi se motili?

Kaj ni verjetnejše, da se motite Vi, bogoslovski učenjaki, ki študirate same stare, zaprašene hebrejske in latinske knjige, dočim naravoslovci zajemajo iz žive knjige, iz pri-rode same?!

In vendar niso vsi taki! Glej, baš danes dopoldne sva šla s Coklarjem k med. dr. C. Schwarzu, prosit ga, da bi naju sprejel v „Studentenheim“, kjer imajo vseučilišniki zastoj stanovanje. V I. okraju stanuje, blizu cerkve sv. Štefana. A njegovo stanovanje? Strmel sem in gledal, in še sedaj ne morem zbrati svojih misli. Kako, kako je to mogoče: doktor medicine, in to na Dunaju, pa ima v predsobi, v čakalnici, kip — Lurške Matere božje, in notabene, pred kipom gorí lučca!! In Ivan Ivančič trdi, da so vsi profesorji medicine Clausovega mišljenja! — A dr. Schwarz je vendar študiral na Dunaju! — In on časti Marijo! on veruje v čudeže v Lurdu! In kako prijazen je bil z nama, in odkritosrčen! Židov ne more. A njegova fiziognomija je čudno podobna židovski, in pravijo, da je še njegov stari oče bil pravi, pravoveren žid. In židje se najhujše posme-hujejo pri Clausovem predavanju . . .

Uganka za uganko! Kdo se moti? Morda pa sploh ni resnice? Čudna vožnja po morju se je začela Pojde-li vse po vodi . . .? V „Studentenheim“ bom najbrže sprejet. — Dr. Schwarz želi tudi, da bi oba s Coklarjem vstopila v dijaško društvo „Austria“. Ne vem, čemu? Slovenci imamo vendar svojo „Slovenijo“. Pogledat pojdem pa vendar-le enkrat!

Prijatelj, ne zgražaj se preveč nad popaplajočim se

Ivanom.

Iver.

Kadàr ti kupa polna je pelina,
kadàr pomlaja rádost ti obraz:

tedaj pač čutiš, da srce bogato
v besedi reven le ima izraz.

Mira.

Oče je . . .

Akt iz tragike življenja. — Spisal *F. S. Finžgar*.

(Dalje.)

III.

To je bilo boleznitisto zimo! Influenca, pljučnica — pa kako sta gospodarili!

V vsaki hiši bolnik... Navček poje vsaki dan... Ljudstvo tarna in moli... Starci in starice prebirajo jagode na molku v nočeh brez spanja. Vse zgiba z glavo: Takega še nikdar! Bila je pljučnica, bile druge bolezni — a smrt ni žela tako, ni pa ni, nikoli ne... Ta jug, ta pošastni jug! Vsakdo ima težko glavo, vsakdo kreha in pokašljeje.

Katra se je dolgo branila boleznit. Pri zeleni pečici, v kožuhastih copatah, v težki kočemajki, stisnjena kot jež, ji je dolgo kljubovala. Hotela je prepričati smrt in samo sebe, da sedaj še ne sme umreti, ker ni še rešena njena naloga. Molila je iskreno. Sredi molitve je opešala le prečesto, suha brada ji je krčevito legla pod nos, male oči so se jezno svetlikale, pod gubasto kožo so se napenjale trhle mišice — krčila je pesti, duša ji je sikala grozne pretnje na Lojzo in nanj, češ, ker hočeta pogubiti njeno srečo. Pred oči ji je hodil trenutek: kaj bo tedaj, če leže, če pridejo z Bogom, če bo morala Zalki odkriti, kar je zasledila ono noč, ono grozno noč! Da bi se bili mostovi podrli, preko katerih je teklo tisto kolo, katero je nosilo Lojzo v ta kraj, da bi vode prekipele bregove, uh, da bi se zemlja potresla in jo požrla to zločesto žensko!

Za takimi mislimi pa zopet pred oči gospod Janez, večnost — ostra sodba pred njo. In zopet je molila potrta in skesana starica.

Zmagovala je — a ni zmagala. Zelena pečica je samevala, Katra mislila v — postelji na smrt. Ni šla v cerkev — moral je priti gospod Janez k njej.

Stare ženice so prihajale in odhajale. Pred vrati so šepetale, skomizgale z rameni in

odmajevale z glavami. Prišel je mimo njih Ponikvar, klobuk na oči, mrklega lica. Razpršile so se na desno in levo, gori in doli. Ponikvarja so se bale — —

Nekoč je prišel pri malih vratcih ob zeleni pečici mlad, lep mož; Zalka ga je privedla. Ko je čula Katra besedo „zdravnik“, zarila se je tesneje pod odejo, obrvi namršila, sivkaste oči so ji čudno zagorele — bala se je, sovražila je zdravnika. Starost je čakala brez njega — in sedaj — ne — ne — !

A morala se je vdati. Zdravnik je gledal na uro tipajoč žilo, pogledal skozi okno in potolažil: „Bomo že naredili!“

Zalka ga je vedla v drugo sobo, da zapiše zdravila.

Katra ga je spremila z jeznimi očmi do vrat, potem zagodrnjala pod odejo: „Nič ne bomo naredili — Bog bo naredil, pa kmalu!“

Popoldne je zaželela Ponikvarja. Bil je slabe volje. Doslej jo je pogledal samo enkrat — tako mimogrede.

„Umrla bom, gospod!“

„Kaj se hoče. Vsak mora enkrat!“

Katra je z zadnjo silo sedla na posteljo. Huda je bila.

„Le zapomnite si: vsak mora — vi tudi!“ Omahnila je nazaj.

„Pomnite rajnice? Zalka je njena hči! Vi pa tak!“

„Kogâ? Ali se ti blede?“

„Pustite Lojzo in ne umorite Zalke! — To je moj testament.“

Obrnila se je v zid in nič več ni pogledala za Ponikvarjem, ki je jezen naglo odšel in v zobe godrnjal robate besede.

V svoji sobi je zaloputnil vrata, klobuk pa vrgel na mizo, da je odskočil in se prevrnil na tla. Začel je hoditi gori in doli in zdajpazdaj je škrtnil z zobmi. Odprl je ste-

kleno omarico. Nagnil je buteljko in strastno pil iz nje. Postavil jo je nazaj, zopet hodil in zopet pil.

Pričela ga je peči vest, videl je blede obličje pokojne žene; krog njega so rajale čudne postave: ene so mu žugale, druge se mu režale prelestno v lice . . . Ponikvar ni imel obstanka v sobi. Še par požirkov močne pijače in hrupno je odšel iz hiše. Prvemu hlapcu je zaukazal, naj napreže. Jaderno se je zasukal Janez, opravil lepo kobilico-lipičanko, Normo. A Ponikvarju je bilo prekasno. Že je sedel na lahkih saneh zavrit v kožuh, klel nad Janezom, kako je neroden in kasen — potem je pa zazvižgal bič, in bliskoma je bežala kobilica — a vedel ni gospodar, a vedela ni ona, kam beži . . . Čutila je iskra žival, kako krčevito so napeti vajeti, kako nepotrebno šviska bič po zraku. Šla je v najstrožjem diru in bežala — in z njo je bežal na vozu gospodar pred slabo vestjo, pred tistimi pošastimi, ki so se drevice za vozom . . .

„Janez, kam se pelje ata?“

„Ne vem, gospodična. Hudi so kot zlomek!“

Obrnila se je hladnokrvno — na videz. V srcu jo je pa nekaj tiščalo in grizlo. Odšel je torej oče, odšel, ne da bi vedela kam. Doslej ji je vsaj to vselej povedal, naročil za dom, naročil za družino, omenil, kdaj se vrne. Sedaj pa nič, kar nič. Kot vihar je odbežal, njo pustil samo brez nasvetov, pustil dom, kjer imajo na smrt bolno osebo, odšel sedaj — proti večeru. Kakor sicer, kadar je bila otožna, šla je tudi sedaj Zalka v svojo tiho sobico. Gledala je sliko mamino, gledala jo koprneče in željno, da bi jo najraje z milim pogledom priklicala v življenje. A slika je ostala mrtva in mrzla. — Zalkino otožno oko, otožno kot pogled umirajoče srnice, ki gleda pred seboj lovca oprtega na dvocevko in ga vpraša: kaj sem storila, da mi jemlješ mlado življenje? — tako je to njeno otožno oko zrlo skozi okno na nebo. Po nebu so se podili oblaki, po njenih licih so tekle solze —

Poleg njene sobe je bilo šepetanje. Pri Katri so bile sosede — postarne deklet. Grobelnikova Maruša se prikaže pri vratih.

„Zalka! Zalka!“ Tiho ji je namignila, naj gre h Katri.

Zalka vstopi, ženske se umaknejo.

„Zalka!“ S težko sapo je govorila Katri.

„Zalka, umrla bom!“

Zalka se skloni nad posteljo.

„Nikar, nikar, ne smete še! Kdo me bo varoval? Vi ste tako skrbeli zame!“

V tem hipu je Zalka začutila tako jasno in tako pereče, kakor še nikoli, da je to pojemajoče srce zveste Katre v tem trenutku edino na svetu, ki jo ljubi, ljubi z vsakim živcem, z vsakim udarcem. Tresla se je po životu, iskala vele roke Katrine, ki je bila že mrzla, tako smrtno mrzla. — „Zalka, umrla bom! Bog vas bo varoval, pa angel varih, pa vaša mama v nebesih, umrla bom, prav sedaj — —“ Zadušiti jo je hotelo. Zenice so se ji razširile. Zalka ji dvigne glavo.

„Čakajte, še to-le — bom — povedala — za očeta — molite — mo — li — te, zelo mo — li — te! Pa spoš — tuj — te ga — oče je — oče! — Tista Lojza — Lojza — veste — tista — je hujša od hudobnega — duha v kači na jablani — sredi — raja, — ona — ga ima — na — vesti — molite — —!“ Katri je zdrsnila na postelji — oči so se zapičile široko odprte, kalne v strop. Zalka je na glas zajokala, starice sosede so prihitele v sobo nazaj, prižgale svečo, pokleknile ob postelji in molile. Katri je zagrgalo v grlu, roka je izpustila svečo, po odeji se je polilo par kapljic rdečega voska, zubelj je ugasnil — Katri je bila mrtva — — —

V družinski sobi je ležala na odru — koščena, rumenega lica, voskastega. Shajale so se tovarišice starice, kropile jo, molile, potem posedale ob peči in govorile o rajnici. — V prvem nadstropju je ležala oblečena na postelji Zalka. Mramor je bilo njeno lice, ustnice je imela stisnjene, skoraj brez rdečice. Po licih so se poznali sledovi grenkih kapelj, ki so pred kratkim tekle iz krasnih oči. Toda ta dva studenčka, lepa in globoka kot pogorsko jezero, sta bila suha, skoraj kalna. Zalko je prvič v življenju zmagała tista strašna bolešt, tisto grozno spo-

znanje, ki peče in žge tako, da posuši vroče solze — edino hladilo bolnega srca; kolikrat se je že izjokala in izsolzila! Vselej ji je odleglo, vselej se je umirila duša. In nocoj? Jokala bi, da bi bil njen plač rezek in bolesten in bi segal v kamenito srce ter je ranil in zmehčal. Jokala bi — a solz ni bilo, glasu, katerega umejo vsi narodi, katerega umeje vsako dete, predno zablebeče prvo besedo, tega glasu nocoj ni bilo . . . Zadržana je bila vsaka beseda, srce se ji je krčilo, čutila je, da se vanje zasajajo kremplji strašne usode. To je tisto gorje, katero zadene neizkušeno, nedolžno dušo tedaj, ko nekaj ima, a je vendar izgubljeno, ko mora nekaj ljubiti, a bi rado sovražilo, ko leži človeško srce podsuto, strto in pokopano prvič pod razvalinami najlepšega templja, templja dotlej edinega in največjega ideala . . .

IV.

Na dvorišču so zapeli kraguljčki. Hlapec Janez je kar padel skozi vrata. Poznal je Ponikvarja.

„Ali je umrla?“

„Umrta, gospod, kmalu ko ste odšli.“

„Skrbi za pogreb; povej v župnišču, da plačam jaz!“

Videl je Ponikvar sveče pri oknu, čutil je v sobi šum čuvarjev, katerih je bilo polna soba. Katro so čislali vaščani. „Ali naj stopim med nje? Ali naj jo pokropim? Gospodar sem — moram, tako je navada.“ Ponikvar se je bližal, da bi pritisknil kljuko. Ali obšel ga je neki sram, polil ga strah in on, gospodar, je odšel po prstih v zgornje sobe. Kaj tako groznega še ni doživel. Da bi on, Ponikvar, veljak v celi okolici, on da bi moral po prstih hoditi v lastni hiši, on da bi se moral bati samega sebe? . . . „Kleta ženska!“

Zgrudil se je v naslonjač.

„Torej Ciber v Dobu mi je pravil in me svaril, naj bom — pameten . . . Tam se že spogledujejo ljudje, ko me vidijo, a jaz sem mislil, da celo doma ne ve nihče . . . Nihče? Kako? Katra mi je žugala na smrtni postelji. In Ciber pozna to žensko! Pravi, da jih je

že mnogo zvodila, mnogo upropastila . . . Da, da, prav je imel! Svilena krila, gosposka hrana, zlatnina in lišp — to se ne služi pri frakeljnih in pri par litrih vina! In jaz, jaz Ponikvar naj bi z njo zaigral ugled, zapravljal poštenje, zapravljal srečo — ne — čak me vrag! In kako ti je sladak, kako nedolžen ta satan — uh nedolžen — — —“

Ponikvar se je ugriznil v ustnico.

„Oženi se“, mi je svetoval Ciber. „Na vsak prst pet tak mož, tak posestnik! Pet, a vrlih, poštenih! In Zalka bo srečnejša ob poštenu mačehi, kot pri očetu, za katerega hrbtom se spogledujejo ljudje in poredno kihajo — — Pameten mož Ciber, a pametnejši bo Ponikvar. Ne bo se ženil na stara leta, a opral bo ta madež, opral z odločno besedo, kot jo ima Ponikvar. — Na posodo me je prosila par stotakov. Ne posodim. Enega ji vržem v tisti komendijontarski obraz, da ji zamašim usta — potem — amen!“

Odprl je listnico. Pogledal bankovce — dovolj.

„Še nocoj se to zgodi!“

Zopet je lezel po prstih iz sobe. Iz Zalkine spalnice je svetila luč pri špranji na pragu. Kako mu je bila neprijetna ta luč! Porodilo se mu je takoj vprašanje: „Ali Zalka ne ve? Ali je Katra molčala? Morda ubožica joka in bedi — zaradi očeta, katerega se bo sramovala?“

Ta misel mu je bila netopir, ki je obletaval njegovo dušo. Ne — konec vsemu! Ni prepozno — gotovo ni! Da bi se ga lastni otrok, ki ga ljubi tako goreče, moral sramovati — ne — nikdar!

Izmuzal se je skozi vrata. Piš vetra je glušil stopinje v zmrzlem snegu — — —

Pri Lojzi ni bilo gostov. Vsesplošno bolehanje je ljudi vezalo na dom. Ponikvarju je bilo to všeč.

Vstopi.

Pri peči je sedela Lojza, pletenje v naročju.

Stopila mu je naproti. Kako je bila ljubezna, laskava kot mačka . . . Zopet so ga zrle tiste črne oči, tista dva satana. Pričel se je boj, v našem življenju najtežji, ko se bijemo sami s seboj.

„Saj sem vedela, da boš prišel! Brez tebe mi je vsaka ura večnost!“

Stopila je tik njega — a Ponikvar se je umaknil in dokaj rezko zahteval vina. Sedel je k peči, klobuka in haveloka ni odložil. „Hitro, hitro, sicer sem izgubljen!“ Tako je mrmral, ko je šla Lojza po vina.

„Odlóži vendar!“ Hotela mu je vzeti klobuk.

„Pusti! Mrliča imamo! Domov se mi mudi.“

„No, če umre tista stara coprnica, kaj za to?“

„Kaj? Katra je bila poštena, najbolj poštena dekla, kar jih je služilo našo hišo.“ Udaril je ob mizo.

A Lojza je bila lisica. Ni se dala izvabiti z jezo. Da bi mu odgovarjala še ona trdo, tedaj bi se naklep Ponikvarjev gotovo posrečil. Nekaj časa sta oba molčala. Ponikvar je izpraznil hitro pol litra. Še vprašala ga ni, prinesla je v drugič — močnejšega vina. Vedela je, kaj dela vino! Sedla je tik njega.

„Lojza, najine komedije mora biti nocoj konec!“

„Komedije? . . . Ti imenuješ ljubezen — komedijo?“

„Prosila si me na posodo. Ná, stotak ti podarim — a pustiva poslej v miru vse — pozabiva se in pojdiva vsak svojo pot!“ —

Lojza plane kvišku.

„Ti boš delil meni milodare? Ali sem beračica? Ali sem te prosila zastonj le enega vinarja? Ali te ni sram? Ti se misliš z menoj igrati? Ti —! O — ne! Nazaj ne moreš! Le poslušaj tiste hinavce in obrekovavce, le boj se tiste navihane svoje hčere — saj si za vse slep, saj nič ne vidiš! Previdnosti nimaš nobene. Mene si spravil ob dobro ime — váral si me — in zdaj misliš, da se to poravna s stotakom? Hoho! Le! Ti naredi svoje, jaz pa svoje! Videli bomo, koga bo bolj sram, tebe ali mene!“

V Ponikvarju je vse gorelo. Zgrabil bi jo bil najrajši za vrat in zadušil. Golčal je pretrgane stavke, škripal je z zobmi. Besede Lojzine so mu zmedle vso pamet. — Varal jo je? — nazaj ne more? — Kaj to pomeni? Sramota? — Kaj je to? Obrekovavci — ah duša njegova se je zvijala kot lev, zapleten

v lovčevo mrežo — in ta mreža je bila greh — greh — —

Tedaj pa je Lojza porabila trenutek. Odpadla je krinka jeze, žaljene časti — odpadlo vse — bila je hipoma sladka in prijazna — puhtela je iz nje ljubeznivost: „Pustiva, pustiva to!“ je šepetala. „Ti si revež, zapeljan, nahujskan. Nikar mi ne zameri! Saj rada pretrgam vse — vse — kakor hočeš, samo hud mi ne bodi — hud nikar, ker te imam tako rada — —“

Ponikvar jo je pogledal v oči. Zadrhtel je, vino ga je grelo, tiste črne oči so mu zopet uporabljale dušo.

Krog hiše je tulila vihra — — —

V.

Prišel je domov.

Duh mrliški se je širil po veži. Ponikvar je za trenutek obstal. Ta duh mu je bil znan. Tako je stal nekdam sredi veže, ko je na odru spalo nevzdramno spanje srce njegove rajnke žene. Kako je bil tedaj otožen, kako ga je rezalo nekaj v srcu! A nad tem srčnim poljem, ki je bilo kakor strnišče po toči, je sijalo solnce upanja, je donela pesem — „Nad zvezdami“, je svetilo sicer že ugaslo, a vendar ljubeznivo gledajoče oko njegove žene. . . In danes? V sobi mir. Nič več govornice, ne več molitve, ne šepetanja. Par ženice je dremalo pri peči — zveste čuvarice pokojne Katre, par sveč je z bledim plamenom uporabljalo skromno rejo nebeljenega voska. V Ponikvarjevem srcu strašna pusta poljana, vsa pobita po toči, vsa divja; nad njo so se vozili črni orli, nad njo je donel mesto pesmi hripavi kra — kra — kra —

Hitel je v sobo. Pred Zalkinimi vratmi še vedno razsvetljena špranja, še zmerom tisti ostri žarek luči, ki je prihajal od postelje njegovega otroka in ga bodel v srce kot igla. Roka se mu je tresla, ko je prijel za kljuko. Samega sebe se je sramoval. V trenutku prekipi vso bojazen stroga samozavest: Ti si gospodar! kaj bi torej lazil domov kot tat, koga se bojiš? Kdo ti kaj more? — Trdo je pričel hoditi po sobi metajoč obleko od sebe.

Izmučen leže v posteljo. Tedaj se oglasi skozi okno jokajoč glas. Ponikvar se zavije tesneje v odejo, potegne rjuho čez glavo.

„Vražji cerkvenec!“ mrmra v blazine. Nikdar mu ni tako presedal glas zvona, ki je naznanil jutro in klical z lin: Hvalite Gospoda — — —

Oči so bile težke kot svinec, telo izmučeno, glava omotična, duša nepokojna. Kot težka zapaha zaklopijo se trepalnice — toda pod njimi ni teme — —

V nos mu udarja duh mrliški, pred okom mu plapola zubelj mrtvaške sveče. Visoko se oblizuje plamen, nemiren — bori se luč s temo, bori se dan z nočjo. Par visokih povzpevov — pred Ponikvarjem tema, noč — smrt — smrt — nič več luči — in kaj sedaj?

„Kaj sedaj? Kaj tedaj, ko ugasne tebi dan —?“ tako je zagromelo v njegovi notranjosti.

„Kaj tedaj, ko bo konec — konec — konec — smrt — smrt — smrt —?“ kričalo je venomer v notranjosti, kakor bi krogarji prhutali nad pusto poljano in v divjem letu se kosali za mrvo truplo.

Ponikvar pograbi tesneje odejo. Mrzel duh zaveje po kosteh, na čelo stopijo potne kaplje. Pogleda — obrne se — oči se znova zaklopijo — po sobi mir in tema. Njegov pogled se pogrezne v brezkončne globine. Brezdanje brezdanje zazre; v njem jezero pošasti. Strašne so, grozna žrela, luskinasta telesa, zmajeve peroti, kačji hrbti, krokodilovi zobje. Ne ve jim imena. In te pošasti se bijejo, koljejo, objemajo in stiskajo, boré se za prva mesta,

druga drugo uživajo — da, sedaj vidi — na dnu je bila tista — sedaj vidi novo, najstrašnejšo! Kake oči ima! Dva žareča oglja! Zmije sikajo vanjo, a bojé se njenega pogleda. To goreče oglje, te strašne oči, tron dveh satanov, da, to je Ponikvar vse videl — te oči so mu znane — — —

Nad brezdnom priplava mirna kot oblaček na nebu, jasna kot zarja — bela žena v poročnem krilu. Tudi to spozna Ponikvar.

Pogleda ga s tistimi očmi, ki so ga gledale ljubeznipolne tisoč in tisočkrat, nagovori ga z istimi ustnicami, katere je poljubil tolikrat v življenju, in bil po vsakem poljubu srečnejši mož ob strani njeni. Nagovori ga, mehko kot nekdanj:

„Poznaš to brezdnno?“

„Pekel“, zaječi polglasno.

„Ne, ni pekeli! To je človeška duša!“

„Da, to so moji sovražniki — da — da —“, lažje mu je postajalo. „O, človeška zloba in zavist!“

„Pomisli, če ni to — tvoja duša?“ —

Bela žena je izginila, jezero pošasti se je raztopilo, po hodniku so se čule lahke stopinje mlade noge, stopinje Zalkine.

Ponikvar je ležal vznak, brisal si je pot s čela, oči so begale po stropu, ni vedel ali je sanjal ali je bdel. V srcu je čutil nekaj strašno grenkega, kakor pelin, in ta grenkoba mu je ugajala, ga je celo mirila in lečila njegovo bolno dušo. Vedel je celo ime tej grenki rastlini, ki je pognala sredi puste in divje poljane njegovega srca, vedel je, da se ji pravi: mea culpa! (Konec.)

Nova pesem.

Zapojem naj
milobnih melodij?
Ko srce polno je
disharmonij!

Prej dušo utolážite
miru, pravice žejno!
Miru, ki ga sovražite
tako močno, brezmejno,
pravice, ki po nji zaman

drhté zatirani trpini,
a svet sovražni kliče jim:
Ti delaj in — pogini . . .!

Strašno . . . To veste vi —
in še vprašujete:
kaj sladkih melodij
več z mojih strun ne čujete?

Leo Levič.

Drobnogled in drobni svet.

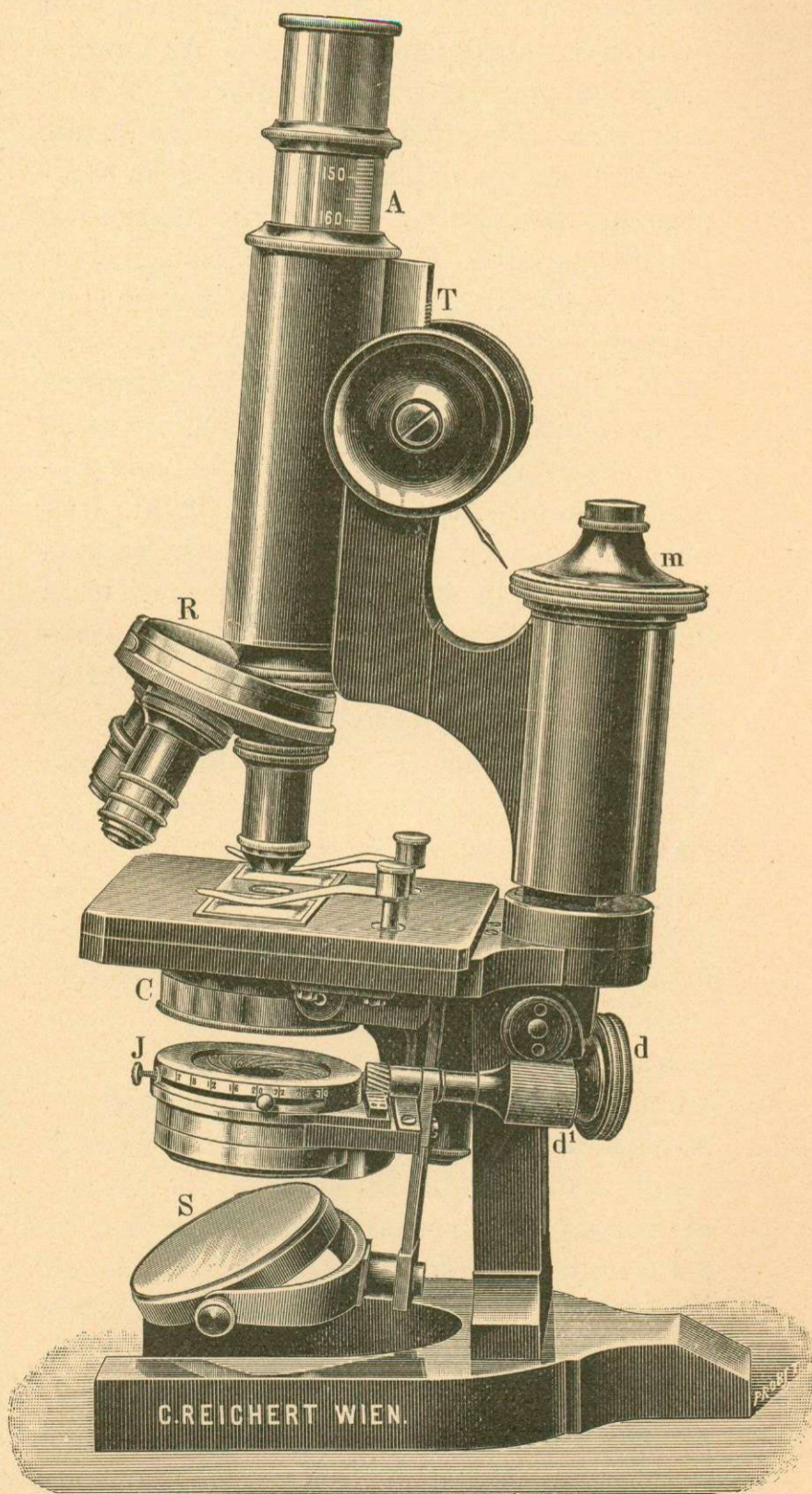
Spisal kanonik *Ivan Sušnik*.

(Dalje.)

Kolikor bolj je napredoval optični aparat, in so se jele rabiti močne povečave, tembolj je bilo treba izpopolniti tudi mehanični del drobnogleda. Pri izdatnih povečavah je tudi najmanjše upogibanje mizice ali cevi v enaki meri povečano in zelo moti opazovanje; zagadelj je trebalo izdelati stojalo z največjo natančnostjo. Zlasti pa je bilo treba izpopolniti pripravo za razsvetljenje predmetov. Nadalje je uporaba polarizirane svetlobe za raziskavanje rudnin in raztopin zahtevala priprav, s katerimi je mogoče tudi najmanjše predmete pod drobnogledom natančno izmeriti, jih narisati ali celo fotografirati. Vse to je zelo izpopolnilo preprosto stojalo, a omeniti bi bilo še raznih drugih, deloma zelo dragih dodatkov, kateri se pa nahajajo le pri največjih drobnogledih.

Slika 10. nam kaže izpopolnjeno stojalo modernega drobnogleda. Vznožje ima obliko podobno nekoliko podaljšani podkvi. Vrh stebriča je os, ob kateri je moči ves zgornji del drobnogleda z vsem optičnim aparatom pregibati, tako da stoji cev lahko navpično, ali pa se nagne do vodoravne lege. Za opazovavca je to mnogo manj utrudljivo, ker mu ni treba gledati neprestano naravnost navzdol v drobnogled, temuč istega poljubno nagne, kar je zlasti priložno, kadar se sedé opazuje. (V sliki vidimo zgornji del drobnogleda nekoliko nagnjen.) Vijakova matica *m* služi v podrobno premikanje cevi. Matica sama je na svojem obsegu razdeljena v sto delov. Ako zasučemo matico le za eno črto, se je vsa drobnogledova cev premaknila le za 0.003 mm navzgor ali pa navzdol. Da ni potreba premikati glavne cevi s prosto roko, imamo tu prirejene dve kolesci, s tretjim manjšim, zobčastim kolescem v sredi, katero vbira s svojimi zobci v zareze cevi pri *T*. Če zasučemo omenjeni kolesci na eno ali

na drugo stran, približamo glavno cev mizici, ali pa jo od nje oddaljimo. Za manjše povečave zadoščuje premikanje cevi s kolescem

Slika 10.

in zobci; za večje povečave, zlasti pri uporabi najmočnejših objektivov, se pa poslužujemo zgoraj omenjenega, jako na drobno urezanega vijaka.

Na spodnjem koncu cevi opazimo tri objektivne, pritrjene ob cevi; in sicer se nahaja eden prav pod cevjo, druga dva sta pa nekoliko na strani. Veliki drobnogledi imajo po več, navadno po 4—6 raznih objektivov. Ž njimi in z raznimi okularji je raziskovavcu mogoče dobiti skoraj vsako poljubno povečavo. Objektiv je z vijakom pritrjen na spodnjem delu cevi. Ako rabim drugačno povečavo, nadomestim en objektiv z drugim. To preminjanje je pa zamudno, ker je treba en objektiv odstraniti in drugega pritrčiti. Da se to opravilo polajša, so izumili napravo, katero imenujemo „revolver“. Nekoliko vzbočeno kolesce ima na spodnji strani troje vijakov, na katere pritrčimo tri različne objektivne. Vsa priprava je pa zopet tako pritrjena k cevi, da pride en objektiv ravno pod cev in zamoremo gledati skozenj. Ako hočemo nastaviti drug objektiv, zasučemo omenjeno kolesce za tretjino oboda, in drugi, in če treba, tretji objektiv pride pod cevko. Izdelovatelji drobnogledov napravljajo na zahtevo „revolverje“ za 2—5 objektivov.

Predmetna mizica v naši sliki je enostavna. Izdelujejo pa tudi premakljive mizice. Navadno je taka mizica okrogla in se suče okrog svoje osi. Pritrjena je na dveh ploščicah, kateri se premikata s pomočjo vijaka in kolesca z zobci v dveh navpično-ležečih smeréh. Kadar gledamo v drobnogled, zasučemo predmet poljubno okrog optične osi, ali pa ga semtertja, gori in doli premičemo. Angleži so prvi rabili to napravo pri svojih večjih drobnogledih in so trdili, da je zelo praktična; na evropski celini se je pa izdelovatelji drobnogledov dolgo niso hoteli oprijeti, ker je bila zelo draga in po izjavi merodajnih raziskovavcev nepotrebna. Še le v najnovejšem času se je začela širiti tudi pri naših največjih drobnogledih.

Najvažnejši del modernega stojala je pa priprava za primerno razsvetljavo predme-

tovo; ona nekako izpopolnuje optični del pri drobnogledih. Omenili smo že, da ima drobnogledovo stojalo pod mizico ogledalce, katero odbija svetlobne trakove kvišku in predmet primerno razsvetljuje. Ta umetna razsvetljava pa mora biti tem močnejša, čim večja je povečava. Ako povečamo predmet namesto stokrat, dve- ali tristokrat, tedaj je svetlost slike v drobnogledu štirikrat, oziroma devetkrat manjša. Svetlost slike pojema torej v kvadratični meri, in pri vedno rastoči povečavi pridemo tako daleč, da nam samo ogledalce več ne zadošča za razsvetljavo, temuč je treba izdatnejših pripomočkov. Jeli so v ta namen ustavljati vmes med ogledalce in predmet zbiralne leče, ki so imele nalogo, od ogledalca odbijane svetlobne trakove združiti v eno točko in predmet na ta način zadostno razsvetliti. Vrhutega je pa morala tudi primerna zaslonka odstraniti vse nepotrebne svetlobne trakove.

Med raznimi poskusi se je tozadevna izpopolnitev drobnogleda najbolj posrečila že imenovanemu prof. Abbè-ju v Jeni, ki je pred kakimi 30. leti sestavil nov „razsvetljevalnik“. Njegova izumitev se je kmalu razširila skoraj po vsi Evropi in v resnici zadošča vsem zahtevam. Ker je ta naprava pridejana tudi naši sliki, opišimo jo malo natančneje!

Prav pod predmetno mizico vidimo obod C, v katerem sta sestavljeni dve zbiralni leči. Spodnja leča je ravnovzbočla in zavzema vso širjavo oboda; zgornja leča je podobna polukrogli, je za polovico premera manjša in sega skozi predmetno mizico prav do predmetne plošče. Svetlobne trakove, katere odbija ogledalo S, zbira najprvo večja spodnja leča in jih pošilja manjši, a močnejši zgornji leči, katera jih popolnoma združuje. Ta del razsvetljevalnika imenujemo zbiravnik (Condensor). Vsi svetlobni trakovi, katere pošilja ogledalo vzporedno kvišku, se združijo v eni točki — v gorišču — katero je zelo močno razsvetljeno. Ta razsvetljava pa ni vselej umestna, temuč treba je nepotrebne svetlobne trakove odstraniti. To se pa zgodi s pomočjo zaslonke \mathcal{F} .

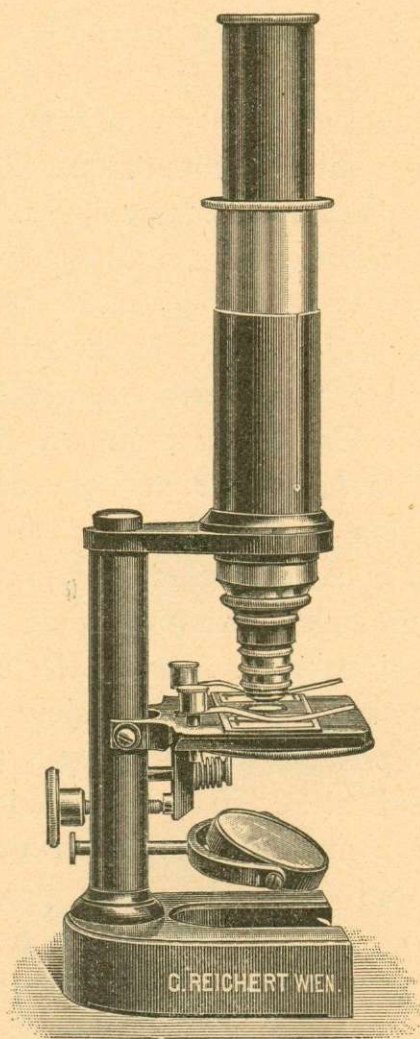
Zaslonka \mathcal{F} je sestavljena iz 12—15 sila tankih premakljivih jeklenih ploščic, ki so tako vstavljene, da jih je lahko s pomočjo glavice pri \mathcal{F} središču približevati, ali pa jih od njega oddaljevati. Ako se vse ploščice središču približujejo, postaja odprtina vedno manjša; ako se od njega odmikajo, postaja odprtina večja. Gledavcu je torej omogočeno osrednjo odprtino zaslonke od 30 mm skrčiti na 1 mm, in poljubno množino svetlobnih trakov po zbiravniku (Condensor) C združiti na predmetu. Ker ta zaslonka prav tako deluje, kakor šarenica (Iris) v človeškem očesu, jo imenujemo šareno zaslonko (Irisblende.)

Na strani pri d^1 vidimo malo vretence, katero z zobčastim kolescem vbira zarez pri zaslonki. Ako to vretence nekoliko zasučemo, se zaslonka odmakne na stran. Svetlobni trakovi od ogledalca skozi priprto zaslonko ne vpadajo več na sredo zbiravnika, temuč le na njegov krajni rob, ki pa pošilja v kljub temu svetlobne trakove v svoje gorišče. Ker vpadajo sedaj svetlobni trakovi na predmet samo od ene strani, je predmet tudi le od ene strani razsvetljen. Ta poševna razsvetljava predmeta je pa velikega pomena; kajti baš pri nji se pokažejo na predmetu najmanjše podrobnosti, katerih bi s samo osrednjo razsvetlavo nikdar ne mogli zagledati. Zaslonka je nadalje vstavljena v obod tako, da jo je lahko sukati okrog njene osi. Ako odmaknemo z vretencem d^1 zaslonko od središča in jo potem polagoma zasučemo okrog njene osi, vpadajo svetlobni trakovi zaporedoma od raznih strani na predmet in ga rasvetljujejo od vseh strani. Zbiravnik in zaslonka sta skupaj združena in ju je moči s pomočjo kolesca d dvigati, ali pa, ako potreba, popolnoma na stran zasukati.

Abbè-jev razsvetljevalec je v istini izborna delo. Ž njim je mogoče svetlost predmeta po potrebi zvečati, ali pa zmanjšati; ž njim dovedemo lahko predmetu navpičen, ali pa do 60° na optično os nagnjen šop svetlobnih trakov; sploh omogoči nam najrazličnejšo razsvetljava. Zato se pa nahaja

ta aparat tudi pri vseh večjih modernih drobnogledih.

Opisano stojalo zadošča najrazličnejšim potrebam in zahtevam raziskovavcev z drobnogledom. Da je pa tako orodje zaradi svoje členovite sestave in zaradi velike natančnosti v svojih posameznih delih tudi precej drago, to bode našim bravcem lahko umevno. Zato segajo po drobnogledih s takim stojalom tudi le oni veščaki, ki se bavijo z raziskovanjem najmanjših podrobnosti v drobnem svetu. Za bolj skromne zahteve, zlasti pa za pouk in kratek čas zadoščajo bolj priprosta stojala, katera izdelujejo razne tvrdke poleg onih večjih. Slika 11. n. pr. nam kaže tako prav preprosto stojalo. Cevka z optič-

Slika 11.

nimi lečami se premika s prosto roko v drugi cevi. Pod premakljivo mizico vidimo vijak, ki opira pravokotno roček pri mizici. Ako vijak nategnemo, se mizica nekoliko dvigne, ako ga odjenjamo, navito pero mizico zopet zniža. Pod mizico sta zaslonka in pa ogledalce.

Optična vzmožnost drobnogleda.

Dober drobnogled nam mora podati od raznih predmetov razločne, jasne slike brez barvenih krajev (robov); na sliki moramo opazati kolikor mogoče mnogo podrobnosti. Seveda mora biti predmetova slika povečana, toda nekoliko večja ali manjša povečava ni prva in najmenitnejša stvar. Navadno se misli o drobnogledu, da je tisti najboljši, ki najbolj poveča. To naziranje je le deloma resnično. Najboljši je oni drobnogled, ki podaja pri najmanjši povečavi najbolj jasne in razločne slike in kaže na slikah največ podrobnosti. Ako je slika nejasna, obdana z raznimi prizmatičnimi barvami, tedaj nam tudi največja povečava nič ne koristi. Lastnost drobnogledovo, z bok katere nam kaže slike bolj ali manj jasno in razločno z raznimi njihovimi podrobnostimi, imenujemo njegovo optično vzmožnost.

Da dosežemo čim večjo optično vzmožnost pri drobnogledu, je treba najprvo odstraniti ali vsaj do skrajnosti zmanjšati oni dve hibi leč, o katerih smo že govorili, namreč sferični in barveni ali hromatični odklon. Čim popolneje sta obe napaki odstranjeni, tem čistejše, jasnejše so tudi slike predmetov pod drobnogledom, tem razločnejše nam je mogoče zaznavati tudi najmanjše podrobnosti na njih. Ako je sferični odklon dobro odstranjen, se združujejo svetlobni trakovi v posameznih, določenih točkah, in podrobnosti slike so jasne, razločne. Pri slabi leči z napako sferičnega odklona se pa svetlobni trakovi enega predmeta ne združujejo v eni in isti točki, in podrobnosti se kažejo potem nejasne, zamazane in nekako v meglico zavite.

Isto velja tudi o hromatičnem odklonu. S pomočjo novejših stekel so tudi tega skoraj do neznatnosti odstranili. In sicer mora biti pri dobrih lečah ta hiba enakomerno odstranjena, bodisi da opazujemo predmete z navpično, ali pa s postransko ali poševno razsvetljava. Navadno se poprava izvrši tako, da preostane prav malo višnjevkastih svetlobnih trakov ob robu slike, drugi bolj vidni

in za oko neprijetnejši svetlobni trakovi se pa združujejo.

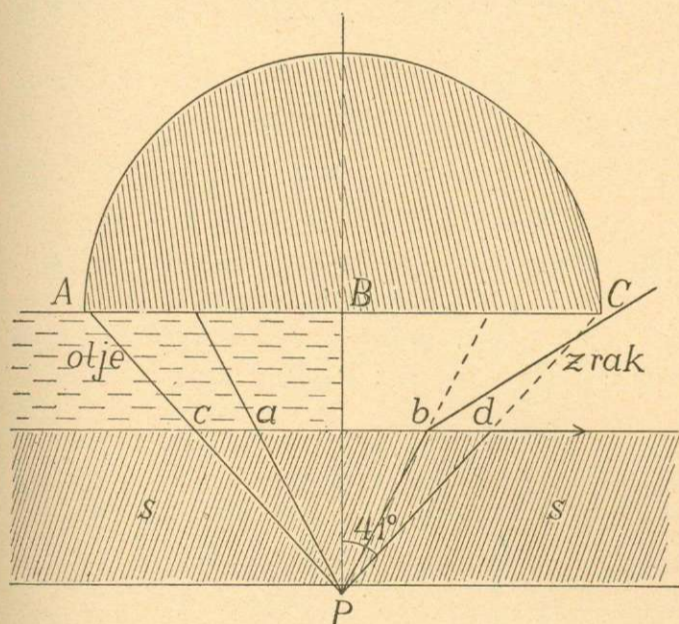
Odstranitev obeh napak je prvi pogoj dobrih leč; potem šele je mogoče skrbeti za drugo lastnost, ki napravlja pravo optično vzmožnost objektiva, namreč za izdatno odprtino leč.

Kaj pa je odprtina leče? Svetlobni trakovi, ki vpadajo vzporedno na lečo, se združujejo v eni točki, v gorišču. Skrajni trakovi napravlajo v gorišču največji kôť in ta kôť imenujemo odprtinski kôť, ali na kratko odprtino leče (Öffnungswinkel, Öffnung). Od tega kota je najbolj odvisna vzmožnost drobnogleda.

Vsak predmet sploh mora imeti, da ga vidimo, ali svojo lastno svetlobo (ogenj, zvezde), ali pa mora biti od drugega predmeta razsvetljen. Z daljnogledom opazujemo obojne predmete; z drobnogledom pa izključno le one, ki imajo luč od drugih predmetov. Vsak predmet pa, ki nima lastne svetlobe, nam postane viden tako, da se svetlobni trakovi ob njegovih ploskvah lomijo in vsaj deloma odbijajo. Telesa, katera svetlobo popolnoma propuščajo, so nam nevidna (plin, zrak). Z drobnogledom torej raziskujemo predmete, ki — kakor rečeno — sicer nimajo lastne svetlobe, ob čijih večjih ali manjših ploskvah se pa od drugod prihajajoča svetloba lomi in odbija. Vsled lomljenja in odbijanja pa mnogo svetlobnih trakov ne prihaja v oko. Na onih mestih nastajajo temne proge ali sence. Ako je odprtina objektiva le majhna, tedaj tudi mnogo odbijanih svetlobnih trakov ne more skozi objektiv do očesa, in slika je vsled tega pomanjkljiva, nejasna, in nekaterih njenih podrobnosti celo nič ne vidimo. Ako pa vzamemo drug objektiv z veliko odprtino, tedaj prihaja v oko tudi več šopov odbijanih obrobni svetlobnih trakov, ki napravlajo v očesu dovolj jasno sliko, da more oko tudi mnogo manjše podrobnosti še razločiti. Prof. Abbè je dokazal teoretično in s poskusi, da nam drobnogled le tedaj podaja razločno sliko raznih podrobnosti, ako se v njej združijo vsi odklonjeni obrobni svetlobni trakovi. To pa

je tedaj, ako je odklon svetlobnih trakov le majhen, ali pa odprtina objektiva tako velika, da sprejme vse odklonjene trakove in jih združuje v skupni sliki. Kolikor večji je torej odprtinski kôl, tolikanj več šopov svetlobnih trakov dovzema oko, toliko več podrobnosti nam pokaže mikroskop. Izkušnja pa je vendar pokazala, do vzmožnost drobnogledova gledé zaznavanja podrobnosti ne raste enakomerno s kotom, temuč s sinusom dotičnega kota in tudi to le do gotove meje.

Denimo majhen predmet P (glej sliko 12.), katerega smo priredili za drobnogled, na

Slika 12.

ploščo od stekla in pokrijmo ga z drugim tenkim steklom — pokrivalcem SS , ter ga položimo pod drobnogled. ABC je spodnja, v sliki povečano narisana leča objektiva. Svetlobni trakovi, ki prehajajo od razsvetljenega predmeta P skozi pokrivalce SS , se ob njegovi zgornji ploskvi lomijo in ne prihajajo v isti smeri v objektiv. Svetlobni trak Pb se pri prehodu preko stekla v zrak odklanja na stran v smeri bC in vsled tega ne prihaja v objektiv. Ako je pa svetlobni trak še bolj nagnjen, potem pa sploh skozi steklo v zrak ne prestopi, temuč se ob zgornji ploskvi odbija — Pd . Račun in izkušnja sta pokazala, da prehaja svetlobni trak od predmeta P skozi steklo le tedaj, ako proti vpadnici ni nagnjen več nego za kôl 41° . Še bolj naklonjeni svetlobni trakovi se ob zgornji

ploskvi odbijajo. Šop svetlobnih trakov, ki prehaja od predmeta P , je sličen zaobrnjenemu stožcu, čigar strani so proti osrednji osi nagnjene za kôl 41° ; samo ti trakovi prehajajo skozi steklo in pripomorejo k napravi slike, vsi drugi svetlobni trakovi so za oko izgubljeni.

To napako pa lahko odstranimo, ako nadomestimo zrak med objektivom ABC in pokrivalcem SS s kako drugo snovjo, v kateri se svetlobni trakovi manj odklanjajo, kot pa pri prestopu v zrak. Že Amici je to poizkusil; izpolnil je prostor med pokrivalcem in objektivom po vrsti z vodo, glicerinom, oljem itd. in je dosegel lepe uspehe. Oberhäuser in Hartnack sta jela sestavljati objektivne, pri katerih se spodnja leča potaplja v vodo. Ako denemo na stekleno pokrivalce kapljo vode, tedaj prehaja iz stekla v vodo mnogo takih svetlobnih trakov, ki se pri samem zraku odbijajo. Dočim znaša največji vpadni kôl svetlobnih trakov pri prehodu iz stekla v zrak le 41° , znaša isti kôl pri prehodu iz stekla v vodo 61° . Z večjo odprtino je rastla tudi vzmožnost drobnogleda; zato so tudi Hartnackovi objektivni od leta 1859. zbudili splošno zanimanje.

Ker se pa svetlobni trakovi pri prehodu iz stekla v vodo še vseeno nekoliko odklanjajo, skušali so veščaki najti primerno prozorno tekočino, katera bi svetlobne trakove prav tako lomila in razprševala, kakor navadno steklo. Skozi tako tekočino bi prehajali potem svetlobni trakovi popolnoma premočrtno. Izmed raznih tekočin, ki so se v ta namen preiskovale, ugaja najbolj olje, ki se dobiva iz lesa ameriške rdeče cedre, (*juniperus virginiana*¹⁾). Lomni eksponent te tekočine se od navadnega stekla ne razločuje.

Vrnimo se še enkrat k naši sliki. Na pokrivalcu SS se nahaja plast cedrovega olja, v katerega se potaplja spodnja leča objektiva. Od predmeta P prihajajoči svetlobni trakovi Pa in Pc nadaljujejo skozi olje svojo pot popolnoma premočrtno do leče. Ako plast olja odstranimo, morejo

¹⁾ Ta les rabijo tudi za svinčnike.

vstopiti v lečo samo oni svetlobni trakovi, ki se nahajajo med a in b ; vsi drugi se odklanjajo. Ako pa vtopimo lečo v kapljo olja, sprejema leča vse svetlobne trakove od c pa do d , in če je leča prav blizu pokrivalca, sprejema sploh vse svetlobne trakove, kolikor jih prihaja od predmeta. Objektive, kateri so na ta način prirejeni, imenujemo leče-vtapljavke (Immersions-Linsen). Seveda so taki objektivi rabni samo za najmočnejše povečave in za raziskavanje najnežnejših podrobnosti.

Rekli smo, da z velikostjo odprtine objektiva raste njegova vzmožnost. Ker pa zamore ista odprtina sprejeti mnogo večji šop svetlobnih trakov, ako prehajajo ti iz stekla skozi vodo ali olje, nego če prehajajo samo skozi zrak —: je posledica ta, da se je pri vzmožnosti drobnogleda razen na odprtinski kôrt (oziroma na sinus dotičnega kôta), treba ozirati tudi na snov, skozi katero prihajajo svetlobni trakovi v objektiv. Profesor Abbè, na čigar obširna izvajanja

smo se naslanjali,¹⁾ označi torej vzmožnost drobnogleda tako, da množi sinus od (pol-)odprtine objektiva z lomnim eksponentom snovi (zraka, vode, olja), skozi katero prihajajo svetlobni trakovi v drobnogled. Na ta način izraženo optično vzmožnost objektiva imenuje numerično odprtino (numerische Apertur²⁾). V tem izrazu imamo merilo, ki nam označuje vzmožnost kakega drobnogleda; t. j. ta izraz nam pové, kolikšne podrobnosti je še mogoče zaznavati s kakim drobnogledom. (Dalje.)

¹⁾ Abbè, Beiträge zur Theorie des Mikroskopes und der mikroskopischen Wahrnehmung (Archiv für mikroskop. Anatomie 1873). Dippel, Allgemeine Mikroskopie 1882.

²⁾ Ako je kôrt odprtine α in lomni eksponent n , tedaj je obrazec za numerično odprtino = $\sin \frac{\alpha}{2} n$. Lomni eksponent zraka = 1, vode = 1.33, cedrovega olja = 1.52. Ako znaša α n. pr. 120° , tedaj je numerična odprtina pri zraku 0.87, pri leči, ki se potaplja v vodo 1.15, in pri leči, ki se potaplja v olje 1.32. Vzmožnost teh treh leč med sabo je torej v razmerju 0.87 : 1.15 : 1.32.

Svetovaclavska krona.

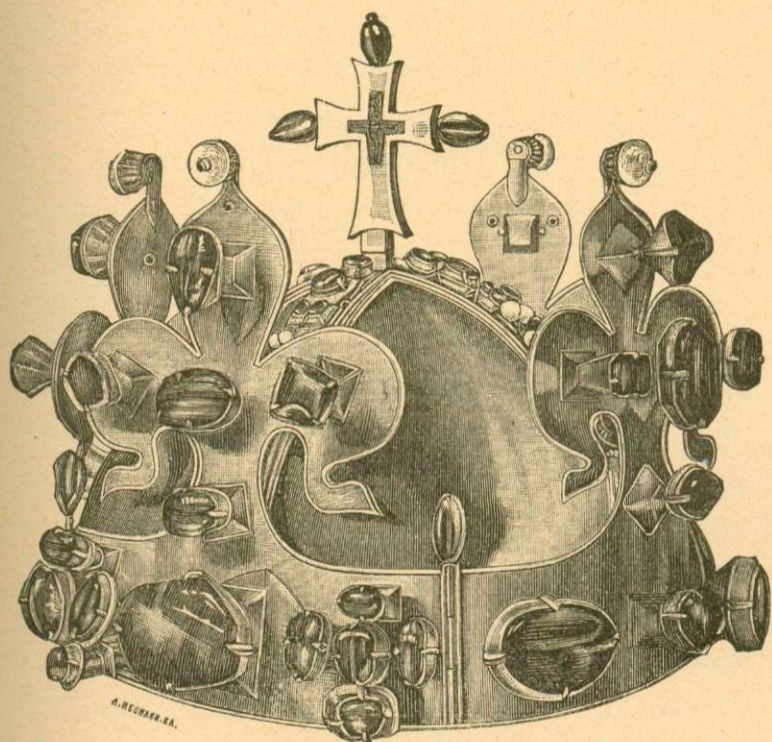
Spisal dr. Ivan Ev. Krek.

Krona, katere sliko prinaša današnja številka našega lista, je zunanje znamenje češkega kraljestva in njegovega državnega prava. Nima torej samo umetelniško-zgodovinskega pomena, marveč sega globoko v življenje celega češkega naroda in zadene ob veliko vprašanje, s katerim se peča dnevni red našega državnega življenja. Vse dežele češkega kraljestva se imenujejo danes dežele „češke krone“. V vseh mednarodnih in državnopravnih listinah se rabi to ime do današnjega dne. In to ime izvira od dragocenega zaklada, ki je shranjen v posebni shrampi nad kapelo sv. Vaclava v vzvišenem gotskem domu sv. Vida na praškem Hradčinu.

Od desetega stoletja sem je bila združena Morava s sedanjo češko deželo. Za kralje-

vanja luksenburškega rodú na češkem prestolu se je v štirinajstem stoletju priklopilo Šlesko in Gorenja in Dolenja Lužica. Izprva so se dežele, ki so spadale pod češkega kralja, imenovale splošno „Češko“ (Čechy) ali „češko kraljestvo“. Za Karola IV. se je pa udomačilo ime „češka krona“ (koruna česká). Ta veliki dobrotnik češkega naroda je namreč še za življenja svojega očeta Jana dal napraviti zlato krono, s katero naj bi se po njem kronali vsi češki kralji. Prejšnja krona se je bila izgubila; trdi se, da jo je zapravil lahkomiselni kralj Ivan (Jan), oče Karola IV. Da bi zagotovil krono, je naprosil papeža Klemena VI., naj ji s posebnim pismom podeli pravice kraljeve krone. Papež je uslišal prošnjo in dné 6. vel. travna l. 1346. je izdal

v Avinjonu bulo o novi kroni. V nji pravi, da je mejni grof¹⁾ Karol dal izgotoviti dragoceno krono v čast sv. Vaclavu in jo daroval glavi tega svetnika, čigar truplo počiva v praški stolnici. Na svetnikovo glavo jo je dal položiti, da bi se snemala ž nje samo takrat, ko bi se češki kralj kronal ali ko bi jo rabil pri kaki veliki slovesnosti v Pragi. Kralj jo pa mora takoj, ko jo je rabil, položiti nazaj na glavo sv. Vaclava. Vsak, kdor bi se drznil iz kakršnegakoli vzroka odstraniti to krono, bodi takoj izobčen iz cerkve, in le če jo vrne, sme upati od papeža odveze. Tako govori papeževa bula, ki

Svetovaclavska krona.

v začetku pojasnuje pomen svetniškega češčenja, na koncu pa objavlja jezo božjo in sv. apostolov Petra in Pavla proti vsakemu, kdor bi se ji protivil.

To nam pojasnuje, zakaj se imenuje ta krona Svetovaclavska krona. Darovana je namreč sv. Vaclavu, in češki kralji, ki so se pol tisočletja kronali ž njo, so si jo smeli samo izposojati od njega.

Od te krone je dobila češka država svoje ime. Po belogorski bitki se je nazivala tudi „češke dedne dežele“ (Böhmische Erblände). „Češko kraljestvo“ se je imenovala navadno

¹⁾ Mejni grof se je imenoval Karol zato, ker je še živel njegov oče, kralj Jan.

samo češka dežela. Vendar pa tudi dandanes uradno slove skupina čeških dežel „češka krona“.

Karol IV. je dal spraviti krono v svojem dragocenem gradu Karlštajnu. Tam je ostala, dokler je ni dal prepeljati Ferdinand II. k sv. Vidu na kraljevi Hradčin dne 17. listopada 1620. Marija Terezija jo je pa po svojem kronanju l. 1743. vzela s seboj na Dunaj in jo tam položila v cesarsko zakladnico, kjer je ostala skoraj 50 let. Jožef II. je prenesel tja tudi ogrsko krono iz Budima (dne 13. maledga travna 1785); to je vrnil koncem svojega kraljevanja (dne 18—21. svečana 1790) nazaj v Budim. Češki stanovi so prosili ob tej priliki, naj se vrne tudi češka krona domov. Leopold II. je to dovolil dne 26. kimavca 1790. Deželni zbor je poslal posebne zastopnike ponjo. Z velikim sijajem so jo prepeljavali. Dne 5. vel. srpana 1791. so šli z Dunaja in jo z jabolkom in žezlom vred položili dne 9. vel. srpana zopet v Svetovaclavsko kapelo pri sv. Vidu. Dne 6. kimavca se je dal Leopold II. kronati ž njo za češkega kralja. Od takrat ima veličastna praška stolnica zopet dragoceni zaklad češkega kraljestva v svojem varstvu.

Svetovaclavska krona je torej vidni znak nerazdeljivosti češkega kraljestva in vzvišeni simbol njegovih pravic. Najveličastnejše se to kaže pri slovesnem kronanju čeških kraljev. To kronanje, katero izvršuje praški nadškof, se ima goditi vpričo zastopnikov češkega naroda in pomenja po svojem bistvu pogodbo med vladarjem in narodom in s prisego potrjeno priznanje samostojnosti češkega kraljestva.

Kralj Ljudevit je l. 1522. tako-le prisegel: „Prisegamo Bogu, Materi božji in vsem svetnikom na tem svetem berilu, da hočemo in moramo ohraniti gospode, viteštvo in vladike, Pražane in druga mesta in vse ljudstvo češkega kraljestva v njihovih redovih, pravih privilegijih, izjemah, svobodah in pravicah in v starih, dobrih, hvalevrednih navadah in da nočemo ničesar odstranjati ali zastavljati od tega češkega kraljestva, marveč je hočemo rajši po svoji zmožnosti razšir-

jati in množiti in vse storiti, kar je k pridu in poštenju tega češkega kraljestva. Tako nam pomagaj Gospod Bog in vsi svetniki.“

Po tem besedilu so prisegli češki kralji do belogorske bitke. Od takrat se je pa sprejela ta-le oblika: „Mi I. prisegamo Gospodu, vsemogočnemu Bogu, blaženi Devici Mariji, Materi božji in vsem svetnikom na tem svetem evangelju, da hočemo trdno roko držati nad katoliško vero, vsakemu deliti pravico in

Dedova pipa.

ohraniti stanove pri njihovih od I. potrjenih in prav pridobljenih privilegijih, ničesar ne odstranjati od tega češkega kraljestva, marveč je rajši po svoji zmožnosti razširjati in razmnoževati in vse to storiti, kar je k pridu in poštenju tega kraljestva. Tako nam pomagaj Gospod Bog, blažena Devica Marija, Mati božja in vsi svetniki.“

Zadnji je prisegel Ferdinand I. (kot češki kralj V.) dne 7. kimavca 1836. tako-le: „Mi

Ferdinand peti prisegamo Bogu Vsemogočnemu prisego, da se bomo trdno držali katoliške vere, delili pravico za vsakogar, in ohranili stanove pri njihovih pravicah, ki so jih potrdila Njih. Veličastva, bivši naši pra- in veliki ded Ferdinand II. dne 24. (prav: 29.) vel. travna 1627, potem Ferdinand III. dne 21. sušca 1642, kakor tudi bivši Karol VI. dne 5. kimavca 1723, naša gospa prababica Marija Terezija dne 12. velikega travna 1743, naš gospod ded Leopold II. dne 6. kimavca 1791, ravno tako naš gospod oče Francišek I. najblažjega spomina dne 9. vel. srpana 1792, da tudi ne bomo ničesar odstranili od kraljestva, marveč je po svoji zmožnosti množili in razširjali in vse storili, kar mu je k pridu. Tako nam Bog pomagaj.“

Naš cesar Francišek Josip I. je večkrat izjavil, da ima namen dati se kronati za češkega kralja, toda politiške razmere so vedno preprečile, da se to ni uresničilo. Dne 13. maleda travna 1861. je bila deputacija češkega deželnega zbora pod vodstvom deželnega maršala pri cesarju, ki je odkrito povedal, da ima namen dati se kronati v Pragi za češkega kralja „v prepričanju, da se s tem svetim obredom utrdi nova neporušna zveza zaupanja in zvestobe med njegovim prestolom in njegovim češkim kraljestvom“. Dne 26. kimavca 1870. je v cesarskem odgovoru na adresu deželnega zbora izraženo ravno to in ponovljeno v odgovoru dne 12. kimavca 1. 1871.

Vendar je pa želja češkega naroda, da bi mogel pozdraviti v zlati Pragi svojega kralja kronanega s Svetovaclavsko krono, ostala neizpolnjena. Umljiva je ta želja! Kronanje bi imelo v naših dneh še mnogo večji pomen, nego v prošlih časih. Kraljeva prisega bi se namreč brez dvojbe dotikala tudi narodnostnega vprašanja, zagotavlja ravnopravnost obema narodoma češkega kraljestva. Temelj za tako prisego bi pa moral biti zakon, ki bi ravnopravnost določeval v podrobnih določbah. Tak zakon je pa nemogoč, ali bi vsaj ne dosegel svojega namena, če se ne sporazumeta gledé nanj obe stranki, češka in nemška.

Razmere naših dni so se v tem oziru silno zamotale. V ospredju češkega in vsega avstrijskega javnega življenja stoji nerešeno češko državnopravno vprašanje, vtelešeno v češki kroni. Upajmo, da se zacelijo rane, ki jih seka nestrpnost državnemu telesu in da se vresničijo besede prvega strokovnjaka v češkem državnem pravu dr. Jos. Kalouska, ki pravi: „Ni treba opuščati nadeje, da

tudi Nemci spoznajo v tem svojo in ne samo češko korist, če stopijo narodna in politiška prava prebivalcev po deželah češke krone pod obljubo kraljeve prisege ob kronanju in če se torej s soglasjem in k pridu vseh udeleženih strank zopet zaleskeče Svetovaclavska krona na glavi češkega kralja.“¹⁾

¹⁾ České státní právo. Praha 1892. str. 559. 560.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1900.

Slovenska Pesmarica. Uredil Jakob Aljaž. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. II. del. — Gosp. župnik Aljaž nam je zopet zbral krasen šopek duhtečih cvetov slovenske pesmi, krasen šopek, umetno sestavljen, poln najraznovrstnejše vsebine. Od preproste narodne pesmi do mogočnih zborov, od nežnoljubkih do krepkih, ognjevitih skladb. Vsak posameznik dobi kaj primernega svojemu temperamentu, vsak pevski zbor, bodisi moški ali ženski ali mešan, bodisi močan ali slaboten, bo dobil kaj, kar mu bo posebno ugajalo. Povečjem so zastopani vsi slovenski skladatelji. Največ je pa narodnih in v narodnem duhu zloženih pesmi. To se nam zdi velikega pomena zlasti za povzdigo poštenega, zdravega narodnega petja. Zakaj zadnji čas so začele marsikje izumirati lepe, pristnonarodne pesmi, namesto njih se pa vtihotapljuje lahkokrile pritepenke dvomljivega, opolzlega značaja, brez pesniške in glasbene vrednosti. Zoper to ni drugega pomočka, kakor da proti tej izprijeni damo ljudstvu zdrave in tečne hrane. Le s pesmami moremo iztrebiti zajedavke, ki preté okužiti zdravo telo poštene narodne pesmi. Kar je narodnih pesmi v tej zbirki, so res take in tako prirejene, da se jih bo ljudstvo zopet rado oprijelo. Harmonizacija je lepa, tudi izvečine živahna, a vendar ne izumetničena. Narodne pesmi so ostale narodne, čeprav se nam kažejo v lepši, finejši obliki.

Med drugimi zbori so izvečine taki, ki smo jih že srečali v drugih zbirkah, nekaj jih je pa tudi novih.

Med skladatelji se nam je v tej zbirki predstavil tudi g. Aljaž sam, ki se je v prvi zbirki — rekel bi — držal v rezervi. Njegove skladbe diči prijetna melodika in nekako ljubezniva har-

monija; na človeka napravi vtis kot če posluša prijazno bohinjsko govornico: je nekaj krepkega v nji, pa je vendar voljna in mehka. Zato Aljaževe skladbe ugajajo, le „Peričnik“ ne zadovolji — dasi je dobro zasnovan — ker nima pravega konca; uho še nekaj pričakuje. Zakrije se ta nedostatek precej, ako se poje cel predzadnji takt precej počasi.

G. Foerster, slavni naš mojster, ima tudi nekaj skladb, ki nam še niso znane. Njega jedrnati slog in živahna, umetniško-dovršena dikcija sta znana ne-le pri nas na Slovenskem, ampak tudi preko mej naše domovine daleč naokoli. Kar on zapiše, to drži, bodisi da piše mogočne koncertne skladbe, bodisi da se podá v preprosti dom narodne pesmi.

Skladbe g. Gerbiča so izdelane enotno, tematično: par navidez pogosto preprostih tematičnih stavkov — a bistri duh gospoda skladatelja jih umetno razpostavi, zveže in preplete in nam podá vsem umetniškim zahtevam ustrezajočo skladbo.

Č. p. Angelik Hribar ima tudi precejšno število plodov svoje muze. Njegove skladbe so zložene v lahkem, poljudnem slogu.

G. dr. Benjamin Ipavec nam v tej zbirki ugaja zlasti vsled svojih v narodnem duhu zloženih pesmi. Zeló nam ugaja „Molitev“ iz „Teharskih plemičev“. Pri tej naj se v zadnjem taktu izpremeni tenorjev *fis* v osminki *fis-h*, v prvi vrsti naj poje bas v predzadnjem taktu *d* mesto zadnjega *h*. — Njega brat g. dr. Gust. Ipavec je zastopan z eno samo pesmico, pa ta je izvrstna, prav narodnega duha.

Precej drugačnega značaja so skladbe gospoda Laharnarja. Skladatelju se marsikje pozna, da izvečine komponira za cerkev. Njegovi motivi so pa pogosto zanimivi, dobro izpeljani, včasih široko zasnovani; najbolj nam ugaja pesem „Mladosti ni“, zlasti še nje veličastni konec.

K. Maškovi „Mlatiči“ so nenavadno krepak, humoristično nadahnjena zbor; ako ga bo pel močan, izurjen pevski zbor, bodo poslušavci v duhu postavljeni tudi iz koncertne dvorane na pôd med mlatiče. Mala pomota je na str. 65. v 2. vrsti v 1. taktu v basu, kjer naj stoji *h* mesto drugega *fis*.

Skladbe č. p. Hugolin Sattner-ja imajo na sebi nekaj finega, karakterizira jih krepko, markantno izražanje in izborna poznavanje duha posameznih pesmi. Le pogledimo odlomke iz Hribarjeve „Naše pesmi“. Škoda, da so le odlomki, ki se jim pozna, da so iztrgani iz večje celote

Razen omenjenih so zastopani še drugi skladatelji večinoma z manjšimi pesmicami. Naj omenim le vrlega gosp. Fajglja, gospoda Ferjančiča z njegovim čvrstim „Pozdravom“, g. Tribnika z ljubeznivim „Slavčkom“ idr.; kot harmonizatorja sta v prvi vrsti gospod Matej Hubad in gospod J. Žirovnik. Štv. 18, 19 in 25 so brez imen skladateljevih. 19 in 25 sta res krasni.

Med cerkvenimi skladbami je pač najboljša in najbolj zanimiva slavna skladba Gallusova: „Glejte, kako umira“ (Ecce, quomodo moritur). V popolnoma drugačne sfere nas zanese ta umotvor, nekaj resno-svetega, nedotakljivega ima na sebi, kakor sploh skladbe iz časa Palestrinovega. Skladba napravi — dobro in umno predavana — mogočen vtisk. Ta veličastni zbor bo marsikakemu cerkvenemu zboru dobro došel za veliki petek, kjer imajo navado peti pred božjim grobom. Tudi ga lahko izvaja moški zbor, ako se postavi kvinto nižje v *As*. Drugo ostane vse tako kot je pisano, le II. bas poje mesto *C* in *Des* (kjer je sedaj *G* in *As*) *c* in *des* — Na str. 208. v drugi vrsti naj se razdelé zlogi — *šče svoje* — tako, da pride na — *šče* le polovna nota *es*, osminki *d-c* in oba četrtinska *d* v prihodnjem taktu na zlog *svo* —. Impozanten je zbor Lisztov; original je postavljen z orglami, škoda, da so orgle v zbirki odpadle. Gosp. Hladnik ima lepo, melodiozno Marijino, p. A. Hribar pa med drugimi eno svojih najlepših Marijinih. — Riharjev „Novomašnik“ je pač vsakomur znan, všeč nam je lepa harmonizacija. — Toliko o skladbah samih; v podrobnosti se pri taki množici skladb ne moremo spuščati. Omenimo naj razen že omenjenih le še nekatere pogrške, ki smo jih mimogredé opazili.

Pri ljubkoživahni Knitlovi „Sabljici“ ni dovolj označeno, kako naj se poje. Na str. 54. bi morala za *Fine* takoj stati beseda *Trio*; na str. 55. bi moralo stati koncem prve vrste *Fine* (namreč za *Trio*), koncem skladbe pa bi se moralo besedam: „*Trio* dal segno al *Fine*“ prideti še „e poi da *Capo* al *Fine*“ (morda tudi *senza repetiz*.)

Nenavadno je, da se pesem „Složno“ začne s septimnim akordom. Na str. 88. v zadnjem taktu 2. vrste naj se postavi v baritonu za prvi *c* pika, drugi pa izpremeni v osminko; na str. 89. spodaj

v predzadnjem taktu pa *c* v *des*; — na str. 95. mora stati v tenorju pri končnem akordu *d* mesto *cis*. Na str. 98. v 2. taktu 1. vrste mora stati v 1. tenorju *gis* mesto *g*, na str. 191 naj poje v zadnjem taktu zadnje vrste bas *f* skupno s tenorjem.

Taka je letošnja „Pesmarica“; lepa po vsebini, izborna urejena, prikupljiva po zunanji obliki. Gosp. župniku Aljažu bo za njegov trud pač najlepše plačilo zavest, da njegovo delo ni bilo zastoj, zavest, da je storil s to „Pesmarico“ veliko za povzdigo umetnega in narodnega petja med slovenskim ljudstvom.

Fr. K.

Razni koledarji za l. 1901.

Tudi letos smo poleg lepega koledarja „Družbe sv. Mohorja“ dobili še nekaj drugih koledarjev in pratik. Omenimo jih kar po vrsti!

Slovensko-amerikanski koledar za l. 1901. Izdalo in založilo uredništvo „Glas Naroda“. VIII. letnik. Cena 25 centov ali 1 K. New York. Tiskarskarne „Glas Naroda“. 109 Greenwich Street. Vel. 8°. Str. 85. Poleg navadne koledarske tvarine ima več leposlovnih doneskov, ki so kratki, nekateri bolj vinjetskega značaja in srednje vrednosti. Ima več statističnih izkazov, opisuje vojsko v Južni Afriki ter ob koncu politični pregled, v katerem je o naših domačih razmerah poučen iz motnega vira. Slik je mnogo, a so deloma slabe.

Ilustrovani narodni koledar. 1901. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celju. Leto XIII. Cena elegantno vezanemu zvezku 2 K. Trinajsti letnik tega koledarja prinaša slično vsebino kakor prejšnji letnik. Izmed življenjepisov dr. Janka Pajka, dr. Ketteja in profesorja dr. Jožefa Kranjca se odlikuje zadnji. Gosp. Karol Verstovšek je zanimivo in precej natančno opisal življenje in delovanje slavnega rojaka, velikega pravnika, Jožefa Kranjca, čigar spominsko ploščo so v pretečenem letu odkrili na stolpu cerkve v Škalah, kjer se je kot deček šolal. Jako zanimiva je zgodovinska črtica P. pl. Radicza: „Idrijčanka ‚prijateljica‘ in spremljevalka Napoleona I.“. Koledar ima tudi pregled „važnejših dogodkov v preteklem letu“. Slike so jako fine.

Ročni kažipot po Goriškem, Trstu in Istri in koledar za navadno leto 1901. Sestavil Andrej Gabršček. V Gorici. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček. 1901. — Velik del tega „kažipota“ je porabljen za reklamo „Goriške Tiskarne“. Jako priročen pa je oni del, ki podaja natančen zaznamek političnih in sodnih oblastev, šolstva, davčnih, poštnih in drugih uradov, raznih zavodov, društev, časopisov, obrti, trgovcev, zdravnikov itd. — Dobé se v njem skoro vsi važnejši naslovi.

Narodni koledar za navadno leto 1901 je pa izdala „Narodna Tiskarna“ v Gorici, ki je izšel

kot priloga „Gorice“. V njem je kratek zgodovinski opis „Goriške grofije“, in zgodovine Palmarnove.

Blaznikovi „*Pratiki*“ in Kleinmayrovi „*Slovenski Pratiki*“ se je pridružila letos „*Družinska Pratika*“, ki piše o „Gospodarski Zvezi“, o škofovih zavodih, o domovinski pravici.

Janka Krsnika zbrani spisi. — Uredil Vladimir Levec. Zvezek I. Sešitek II. — **Agitator.** — Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1901. Str. 128. — Krsnik je naobraženim Slovencem znan. Njegov „Agitator“ je zabavno-satirična slika iz našega polpreteklega političnega življenja. — Gospod urednik Vladimir Levec kaže pri svojem delu vestnost in natančnost. Zunanja oblika je lična.

Poezije doktorja Franceta Prešerna. — Uredil skript. L. Pintar. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1901. — To je nekaka kritična „ljudska izdaja“ našega pesnika. Ponatisk je velike ilustrirane izdaje, ki je izšla lani. Prav čedna in priročna je in k temu — po ceni. V platno vezana, 212 strani obsegajoča knjižica, stane 1 K 40 v; mehkovezana 1 K; po pošti 20 v več.

Umno kletarstvo. Spisal Fr. Gombač, deželni potovalni učitelj za vinstvo v Ljubljani. V berilo je vtisnjenih 21 slik. Tisk Blasnikovih naslednikov v Ljubljani. Založil deželni odbor kranjski. Cena za izvod v pisarni c. kr. kmetijske družbe 30 h, po pošti 38 h. Mala 8°. Str. 60. Pred sedemindvajsetimi leti od družbe sv. Mohorja izdana Vošnjakova knjiga o umnem kletarstvu je že pošla, in kletarstvo se je od tega časa toliko izpremenilo, da je storil deželni odbor kranjski veliko uslugo našim vinogradnikom, ko je izdal to knjižico. Ta knjiga nas poučuje, kako se grozdje trga, kako se reblija in masti drozge, kako se iztiskajo in porabljajo tropine, in popisuje ravnanje s sodi. Predno nam pové, kako ravnati z moštom, teoretično razlaga sestavo vina, in nato, kako se napravlja belo in črno vino, kako se vino čisti, pretaka, segreva in odkisa. K sklepu pojasnjuje vinske bolezni in napake ter poučuje, kake morajo biti kleti in kako se snažijo in zračijo. Knjižica je spisana po najnovejših izkušnjah in je vredna priporočila. *F.*

Naša znanstvena lista. Naši katoliški izobraženci delajo danes že s požrtvovalno vnemo v različnih strokah. Edina dva naša znanstvena lista pričata, da imamo môž, ki gojé znanost in se trudijo, da jo razširijo med nami. Za bogoslovne vede imamo „Voditelja“, ki ga izdajajo profesorji knezoškofijskega bogoslovnega učilišča v Mariboru, in ki ga urejuje dr. Fr. Kovarčič. Letos je

list nastopil četrti letnik. Letošnji prvi zvezek ima zelo mnogovrstno in izbrano strokovno-bogoslovno vsebino. Eksegeza, dogmatika, arheologija, cerkvena zgodovina in razne dušnopastirske stroke so zastopane po lepih in učenih sestavkih. Ta list priporočamo duhovskim krogom kar najtopleje (cena na leto 5 K). — „Katoliški ObzorNIK“ pa, ki nastopa letos peti letnik, je namenjen širjim krogom. Njegovi sestavki so apologetični in obravnavajo razna znanstvena, splošno zanimiva vprašanja. Ta list zasluži, da ga izobraženstvo čita in upošteva. Izhaja štirikrat na leto in stane na leto 5 K. Ker urednik dr. Aleš Ušeničnik boleha, je prevzel začasno uredništvo dr. Iv. Ev. Krek, našim bravcem dobro znan po svojih socioloških spisih.

„*Jug.*“ Izdaja Fr. Derganc. Izhaja po enkrat na mesec. Cena na leto 5 K. — Prva številka, ki je izšla dné 1. prosinca, silno veliko obljubuje. Politiko, gospodarstvo, socialno vprašanje, naravoslovje, elektrotehniko, fiziko, kemijo, medicino, antropologijo, psihologijo, pedagogiko, kulturno zgodovino, zgodovino umetnosti, glasbo, arhitekturo, filozofijo, jezikoslovje, statistiko, žensko vprašanje, okultizem in hipnotizem — vse to bo obravnaval in poleg tega prinašal baje še leposlovna dela! In vse to na mesečnih 32 straneh v osmerki! Svetovno naziranje Dergancevo je darwinizem. Naravnost trdi, da „ni človek nikako izjemno bitje, nikak namen ali središče stvarjenja, ampak samo posebna veja v tem velikem plemenskem drevesu, da ni človek nič družega, nego višje razvita opica“ (str. 10). Umevno je, da lista, ki je tega mnenja, ne moremo priporočati.

Hrvaška književnost.

Knjige društva sv. Jeronima za l. 1901.

Kar je Slovencem družba sv. Mohorja, to bi morala biti Hrvatom družba sv. Jeronima. Žal, da ima še premalo udov, dasi se vodstvo resno trudi, da družbenikom podaje dobro berilo. 75 tisoč Mohorjanov in 19 tisoč udov društva sv. Jeronima, to je pač prevelik razloček, zlasti, če pomislimo, koliko je Slovencev, a koliko Hrvatov! Še vedno je premalo organizacije in premalo agitacije med poverjeniki za to izvrstno družbo. Za leto 1900 nam je podala družba naslednje knjige:

1. **Danica.** Koledar za leto 1901. 8°. Str. 244, tiskan v 50.000 izvodih. — „Danica“ je najboljši hrvaški koledar in se ga gotovo največ razpeča po vsem Hrvaškem. Tudi letos mu je vsebina prav izbrana. Poleg zabavnega dela ima prav primerne poučne članke, n. pr. „Iubilej ili sveta godina“ od dr. I. Pazmana s podobami, župnika I. Šafrana „Što sam sve vidio“ opis Boke Kortske s podobo, „Štetni kukci u voćnjaku“, „Ču-

vajte se zmija otrovnica“, „Dobre i zle knjige“, „Trsova medljika (*Oidium Tuckeri*)“ itd. Na koncu koledarja so naštetih poverjeniki in dosmrtni udje družbe. Ob koncu leta 1899. je imela družba 14.806 dosmrtnih in 4553 letnih udov. Bodi mi tukaj dovoljeno priporočiti nekaj Slovencem v preudarek. Če pregledamo koledar družbe sv. Mohorja za l. 1901., najdemo, da je družba imela na Hrvaškem v zagrebški, senjski, djakovski in bosniški škofiji, brez tržaško-koperske in poreške, koder je tudi mnogo Hrvatov — 34 dosmrtnih in 1023 letnih udov, a v „Danici“ sta zabeleženi med Slovenci samo dve poverjeništvu s skupnim številom 26 dosmrtnih udov. Naj bi Slovenci bolj pristopali tej družbi in tako pospešili književno vzajemnost med Slovenci in Hrvati!

Dosmrtni ud plača 10 K, a letni ud 1 K. Upraviništvo je v Zagrebu, Trenkova ulica št. 14.

2. *Život sv. Josipa*. Po sv. pismu, po predaji sv. otaca i po nekim piscima napisao dr. Josip Pazman 8°. Str. 188. Učeni pisatelj, kateri je pretekli dve leti za družbo napisal v dveh zvezkih življenje B. D. Marije, nam podaja letos življenje sv. Jožefa. Kakor je ljudstvo prvi dve knjigi z veseljem sprejelo in rado prebiralo, tako bo gotovo veselo tudi te, ker je poljudno pisana. Pisatelj je zbral vse, kar nam je znano iz zgoraj omenjenih virov, posebno je zajemal iz V. Merciera, G. Buceronija in I. Schindlerja. Popisuje nam življenje in smrt sv. Jožefa, razne pobožnosti in bratovščine njemu na čast ustanovljene, in ob sklepu podaja okrožnico Leona XIII. od 15. vel. srpana 1889. o sv. Jožefu in o Devici Mariji. Knjigo krasi nekoliko primernih podob.

3. *Slike i uspomene sa sela*. — Napisao Janko Barle. 8°. Str. 138. Barle je star znanec „Dom in Sveta“. Kot Slovenec, bivajoč med Hrvati, ni pozabil svoje domovine, ampak pridno dopisuje slovenskim listom. Posebno se je prikupil s svojimi malimi črticami v „Vrtcu“ in „Dom in Svetu“. A tudi hrvaški književnosti je priden so-trudnik. Posebno se bavi z raziskovanjem nadškofijskega arhiva, in je že priobčil nekoliko plodov svojega truda. V tej knjigi pa je stopil pred hrvaško občinstvo prvič z večjim leposlovnim spisom. Te slike in ti spomini mu bodo zagotovili odlično mesto med hrvaškimi narodnimi pisatelji. Zbral nam je osemnajst črtic, v katere je vlil vso svojo pesniško dušo, katera je tako polna najnežnejših čutov do domačega kraja, do rodbine in do prijateljev. Ti spomini so zajeti večinoma iz njegovih mladeniških let in iz domače vasi, kar sam naglašja v prvi sliki „Moje selo“. Kot natančen opazovavec se spominja svojega deda, babice, matere, sestre, sosedov in sošolcev in nam živahno pripoveduje svoje mile spomine nanje. Vsaka posamezna slika zbuja domoljubje ali pa podaja primeren nraveni nauk. Nekatere slike so

res izborne in nas spominjajo velikih ruskih in čeških pisateljev. V njih vidimo zdravi narodni realizem, kateri je večkrat živo dramatičen in šaljiv, s finim dušeslovnim opazovanjem. S tem je pisatelj zadel pravo struno in pokazal, da zna pisati za narod. Ljudstvo ga bo tudi razumelo in gotovo rado segalo po njegovi knjigi. Hrvaška kritika je to knjigo dobro sprejela. Dr. Stjepan Bosanac pravi o njej: „Gospod Barle lijepo je pokazao, da umije pisati za narod, pa mu u tom krasnom i patriotičkom poslu želimo svaku sreću u daljnem radu.“ (Vienac 1900. št. 51.)

4. *Josip Juraj Strossmayer*. O petdesetgodišnjici njegovega biskupovanja napisao Janko Barle. 8°. Str. 76. Hrvatje so z drugimi slovan-skimi narodi lansko leto slovesno proslavili petdesetletnico škofovanja mecena J. J. Strossmayerja.

Posebno književni društvi „Jugoslovanska akademija“ in „Matica hrvaška“ sta izdali slavnostne knjige. Razume se, da tudi družba sv. Jeronima ni smela zaostati za drugimi, ker je Strossmayer njen veliki dobrotnik. Zato nam je podala družba to knjigo izpod Barletovega peresa. G. pisatelj nam popisuje življenje slavnega djakovskega škofa in črta ustanovitev njegovih velikih prosvetnih del: „Jugoslovanske akademije“, „hrvaškega vseučilišča in galerije slik v Zagrebu. Nato opisuje in razjasnuje s podobami njegovo največje delo, djakovsko stolnico. Stala je tri milijone K, od katerih je škof iz svojega podaril 2.400.000 K. V sklepu nam popisuje škofovo delovanje za slovanstvo na cerkvenem polju. Iz tega zelo kratkega spisa se vidi, kako je slavni škof od začetka do danes ostal zvest svojemu geslu „Sve za vjeru i za domovinu“. — Take so letošnje knjige društva sv. Jeronima. Naša želja je, da jih ljudstvo dobi povsod v roke in jih čita v svojo korist.

V. Bučar.

Zadnje poglavje. Srgjan Tucić. Zagreb 1900. Pisatelj je podal v moderni obliki kos stare tragike zakonskega življenja, ki začenja v veliki ljubezni, v skoraj otročjih ljubezenskih pôzah, v koje se pa vrine kača — greh, kateremu zapade sreča kot žrtev. Anjita je bila hči moralno propalih roditeljev; iz brloga greha in podlosti jo popelje Arsen Ivanović kot svojo ženo na svoj mirni tihi dom. Neomadeževano jo je otel grehu in se ji vdal v tihi ljubezni. Medene mesece sta preživela doma in na jugu v Italiji. Na rajskem otoku Capri je dosegla intenzivnost njune ljubezni vrhunec. Prišedši domov, v mirno tiho sobico, se je takoj izpremenilo razmerje med obema. Ona ni bila več zadovoljna s to tihoto in osamljenostjo. Nazaj, nazaj tja na vroči, strastni jug! — Začela je pohajati veselice, plese in konec je bil — padec v „parfimirane ruke lijepoga častnika“.

Mož zaradi tega zboli. Da si zdravje utrdi in da privabi v svojo hišo zopet nekdanjo srečo in ljubezen, se preseli iz mesta na deželo. A ondi se v nekaj dneh izvrši konec zadnjega poglavja. Anjita je spoznala svojo krivdo, zasmilil se ji je bolnik, ki je mrl ljubezni do nje, da si ga je prezirala in — prelomila zakonsko zvestobo, in ki ji je še vedno veroval. A ni se mu upala izpovedati greha, meneč, da jo zavrže potem, z ljubeznivo postrežbo je hotela greh oprati. A greh je zahteval popolnega zadoščenja: ko jo je on v strastni ljubezni objel, ko je ona se čutila v rajju, spomni se hipoma svoje nezvestobe. Padla je predenj in se izpovedala — on pa je v strašni razburjenosti izdihnil dušo. — Novela je pisana dokaj fino, tehnika je dobra. Psihološko resnično je očitno preobrat Anjite iz slabega v dobro, kakor je sploh cela epizoda na vožnji iz kolodvora na novi dom dobro in fino naslikana. Realistiško je narisan konec, smrt Arsena Ivanovića. Vendar eno se nam ne zdi dobro v noveli. Padec Anjite v zakonsko nezvestobo je prepovršno naslikan in neutemeljen. Tako, kakor ga je pisatelj narisal, je psihološko resničen, a vzrok padca, kakor ga navaja pozneje iz ust Anjite same: „To je kri...kri...“, ni pravi. Te poslednje besede se nam zdé popolnoma odveč in kazé prej dobro izpeljano psihologijo. Nam se zdi, da je kaj naravno, da pride za viškom ljubezni mala apatija, reakcija. Da bi celo življenje teklo zakoncema v prizorih iz medenih tednov, ni naravno mogoče. Ako bi se Anjita posvetila resnemu delu in skrbi resne žene, bi ostala njena ljubezen sveža, kakor je bila njegova. A njena vzgoja je bila slaba. Presedati ji je začelo enakomerno življenje, enakomerni prihod in odhod možev iz pisarne in v pisarno; navajena ni bila resnosti življenja. Kriva ohlajenju ljubezni je — konečno le slaba vzgoja in volja; zato se nam zdi neprimerno in vsiljivo klicati kri na pomoč!

I. Š.

Izgubljen biser. Pripoviest, napisao Ferdo Becić. Zagreb. Dionička tiskarna 1900. — Povest ni dolga. Na 88 straneh nam je naslikal pisatelj zgode in nezgode svojega junaka, „gojenca nekega dunajskega zavoda za vzgajanje krajinskih upravnih častnikov“. Pisatelj — on pripoveduje v prvi osebi — sreča nekoč na ulici deklico izredne lepote. Misli, da je kaka sobarica, gre za njo, jo ogovori in se ji ponudi za spremljevalca. Znanje je storjeno. Domenita se, da napravita drugi dan (v nedeljo) skupen izprehod v Prater. Gojenca pa je sram obleke, ki jo mora nositi po predpisih zavoda, zato obleče za ta izprehod obleko svojega obolelega tovariša naddesetnika. Ko ga deklica vpraša po vzroku, noče povedati, da je to storil radi nje, ampak se zaplete v neko malo laž, češ, da je v zavodu dovoljeno menjati obleko. Med

potjo si pripovedujeta drug drugemu svoje razmere — in čudno, saj se poznata šele od včeraj (!). Deklica (ime ji je Marta) ni sobarica, ampak izobražena, bogatih starišev, iz Linca doma. Sedaj je na Dunaju pri neki stari grofici, materini prijateljici. Gresta dalje! Pride do „odkritja ljubezni“ — še več: oblubita si zakon (!). On je sicer reven, a ona mu hoče tistih 24.000 gld., ki se zahtevajo od častnika pri ženitvi, sama vložiti (!). Vse je dobro — toda na poti domov ju doleti nesreča. Sreča ju vodja onega zavoda, ter ošteje neprevidnega gojenca vpričo izvoljenke in vpričo ljudi dokaj robato. Marta pa pobegne in se izgubi v tem med množico (!). To je potem „izgubljen biser“. Junak bi ta biser poiskal, a nadzorstvo je poslej strožje. In izkušnje so pred durmi — s tem je povedano dovolj. Šele po izkušnjah izvé, da je „biser“ ušel domov k svojim starišem v Linc. Za njim! V Lincu pa izvé, da se je medtem omožila Marta z bogatim grofom in da je nesrečna v zakonu. Čakala je nanj, a odlašal je predolgo. Junak je obupan. Za izgubljenim biserom pa žaluje še vedno. — Čemu pripovedujem vse podrobnosti, vse malenkosti? Zato, ker je samo to vsebina povesti. Na 88 straneh ne iztaknete drugega dejanja, niti stranskih epizod. Dejanje se razvija s strogo umerjenostjo korak za korakom, brez odmorov, brez oddiha. — Povest je v prvi polovici dolgočasna, ker ne izvemo drugega, kot da se junak in junakinja seznanita in se napravita na izprehod. V drugi polovici je nekoliko živahnejša; a tudi tu je pripovedovano preveč na široko in na podrobno — brez ognja, mehanično, monotono. — Kaj je ideja spisa, je težko dognati. Morda je hotel gospod pisatelj pokazati, da „bez prave ljubavi ne može v nijednom braku ni prave sreče biti“ —? Ali se mu je posrečilo, ne vem. Brez prave ljubezni — gotovo! Toda gospod pisatelj nas ni prepričal, da bi bila ljubezen med onim gojencem in med Marto res tista „prava“ ljubezen. Junak pozna svoj „biser“ šele od včeraj. Morda bi se bila izcimila iz tega „prava“ ljubezen, ali pa ne... morda bi bil ta zakon srečnejši, ko oni z grofom, ali pa ne... In še marsikaj neverjetnega, ali vsaj neutemeljenega bi bilo zaslediti v povesti. Čemu tisto večno ponavljanje in opisovanje Martine lepote? Vsaka malenkost na njej mora biti opisana kot „divno ljepa“. „Visoka i vitka, a okrog svega toga jedra, struka i uzrasta...“ „Njene lijepe oči, modre i svjetle...“ „Zlatni prami bujne joj i duge kose...“ itd. itd.; kolikokrat smo že brali, kolikokrat že slišali! To večno hvalisanje in opisovanje telesne lepote je že šablonsko in starinsko! Stavim, da so bili tisti „bujni lasje in modre oči...“ tisočkrat opisani s prav tistimi besedami že od drugih pisateljev na drugih junakinjah. Tu, mislim, se ne bo izlepa kdo povzpел do česa izvirnega. Umetnika, ki naj bi se sukal nekako nad materijo, naj bi

zanimala ta samo, kolikor je prav potrebno. Včasih povesta dve, tri karakteristični potezi več, kot sicer cele strani opisovanja. — Sicer pa moramo priznati, da veje navzlic temu nad vso povestjo neka idealna sapica, ki nas veže na spis in ki dela povest v celoti ugodno in blažilno. Izmed zna-

čajev je Gjuka, ki je obenem pobratim in sošolec junakov, ljubek in prikupljiv ter dosledno očitran. Iz vse povesti sije neka „bona voluntas“ gospoda pisatelja, ki se bo najbrže povzpел še do bolj dovršenih povesti.

P. P.

Glasba.

„**Možiček**.“ Enodejanska pantomima. Za klavir dvoročno zložil J Ipavic. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 5 K. — „Pantomimus“ je bil pri starih Rimljanih igravec, ki je s samim kretanjem molčé izražal dejanja in čuvstva. Od tod se imenuje „pantomima“ ona igra, ki se predstavlja samo s plesom in kretanjem. Pantomima je doma v Italiji. V dobi rimskih cesarjev je bila večinoma resna. Igravec je predstavljal kak bajesloven, večinoma erotičen dogodek, zraven so svirale piščali in druga glasbila. Pozneje je pa postala pantomima smešna in burkasta ter služi po „cirkusih“ za zabavo smehaželjnemu občinstvu. Iz resne pantomime se je razvil „balet“. — Naš „Možiček“ je

burkasta, erotična pantomima. Dejanje je pač preveč preprosto in abotno. Kaj takega se prenese samo pred pustom. Glasba pa je zeló izrazita. Za predigro sledi sedem prizorov. Klavir spremlja vsako kretanje kot glasbeni tolmač molčečih igravcev. Glasba nam pové, o čemer usta molčé. Pantomima je do umetne operete pač le v tem razmerju, kakor silhueta do oljnate slike, a daje spretnemu igravcu na klavirju priložnost, da pokaže svojo spretnost, občinstvu pa, da ga bolje razume. In v tem je tudi vsa vrednost te prve naše pantomime — sicer ne slovenske — ker se v nikakem jeziku ne govori, pač pa natisnjene v slovenski izdaji.

dr. E. L.

To in ono.

Naše slike so izvečine dovolj pojasnjene po spisih v listu. — Cenjeni bravci bodo gotovo z veseljem ogledovali velikega Sienkiewicza in njegova ljubka otroka. (Str. 131, 133.) Morda bodo pri tem obujali željo, da bi iz malega Sienkiewicza zrastel tudi tako slaven pisatelj, kot je oče! — Slika na str. 137. je delo mojstra Giulia Romana. Ta je bil učenec Rafaelov in je po Rafaelovi prerani smrti dovršil več njegovih zasnutkov, med drugimi zlasti sloveče „Izpremenjenje“ („La Transfigurazione“). Rafaelov genre je na sliki očividno. — Porta s. Paolo, nekdanja porta Ostiensis (str. 152) je po v svojem notranjem delu večinoma še iz avreljanskega časa (270. p. K.); zunanja plat s stolpoma pa je iz bizantinske dobe. — Cestjeva piramida poleg vrat je 37 m visoka, in po vsaki strani 30 m široka. — Glavni oltar (confessio) v rimski baziliki sv. Pavla (str. 160), pod katerim počiva polovica telesnih ostankov prvakov apostolov, sv. Petra in Pavla, je impozantno delo. — Ciborij nad altarjem je dodelal Florentinec Arnolfo di Cambio s pomočjo Cosmatov l. 1285. Baldahin, katerega nosijo štirje krasni slopovi, je

dar egipčanskega kediva, Mohamed Alija; krasnozeleni malahit, iz katerega so narejene slopovom podstave, je pa podaril cerkvi ruski car Nikolaj. — Lov na krokodile (str. 169) je baje težavna stvar, a veselje mora biti veliko, ko leži taka zverina mrtva pred lovci!

Giuseppe Verdi. Dne 27. prosinca t. l. je umrl v Milanu slavni italijanski skladatelj Verdi. Rojen je bil v vasi Roncole pri Parmi dne 10. vinotoka l. 1813. Kot otrok se je vnel za glasbo, ko je poslušal preprostega godca igrati na „celo“. Domači organist ga je poučil v prvih glasbenih naukih in mali Verdi se je kmalu spravil nad domače orglje, da je v cerkvi pomagal. Še iz šole v Bursetu je hodil vsako nedeljo domov orgljat in pri tem je nekaj zaslužil, da je mogel živeti. Kot šestnajstleten mladenič je že nadomeščal svojega učitelja Provesija pri vodstvu filharmoničnih koncertov. Pristrčno je želel, da pride na konservatorij v Milan, pa — nesreča! — pri sprejemnem izpitu so ga odklonili kot nesposobnega. Pa ni se dal ostrašiti, ampak je začel živahno zlagati skladbe. Prvo skladbo je zložil že kot štiri-

najstleten deček. Odslej je pa kar sipal v svet klavirske točke, koračnice, kantate, serenade in pesmi. Posebno rad je zlagal maše in Marijine pesmi ter orgljal v cerkvi. L. 1829. je nastopil s prvo opero „Offerta di San Bonifacio“, ki je še precej dobro uspela, l. 1840. je pa popolnoma propadel z opero „Un giorno di regno“. Umrla mu je tudi žena, in bil je nekaj časa zelo potr. Pa delal je krepko naprej. L. 1842. se je proslavil zopet z opero „Nabucco“, kateri je sledila „I Lombardi alla prima crociata. Ko je francoski kralj Louis Philipp slišal v Parizu to opero, je imenoval Verdija za viteza častne legije. Opere „I due Foscari“, „Giovanna d'Arco“, „Algira“, „Attila“ niso imele mnogo sreče. Z „Macbethom“ (1847) je dosegel zopet v Florenciji popoln uspeh. V Londonu je l. 1874. sam dirigiral svojo najnovejšo opero „I Masnadieri“, ki pa ni ugajala. „Battaglia di Legnano“ in „Stiffelio“ sta ugajali bolj. Popoln uspeh je pa dosegel „Rigoletto“, ki ga je zložil v štirinajstih dneh, in posebno „Trovatore“ (1853), ki se je kmalu predstavljala na vseh večjih odrih. V Parizu je leta 1863. slavil „Trovatore“ že svojo stokratno, leta 1872. pa dvestokratno uprizoritev. „Les vêpres siciliennes“, „Simon Boccanegra“, „Un ballo in maschera“, „La forza del destino“, „Don Carlos“ so si zdaj sledili v kratkem času. Leta 1871. je zložil „Aido“, zadnji operi sta pa „Othello“ (1887) in „Fallstaff“ (1890). Ko je umrl slavní pisatelj Manzoni, je zložil Verdi „Requiem“, ki so ga prišli poslušat najveljavnejši kritiki, ko se je prvič pel v cerkvi sv. Marka v Benetkah dne 22. vel travna 1874. Verdi je bil res neumoren skladatelj. Njegove opere so živahno melodiozne in prav italijanske. Z denarjem, ki si ga je prislužil, je ustanovil zavod za bolne glasbenike. V visoki starosti, slavljen od vsega glasbenega sveta, je z Bogom spravljen mirno umrl kot član francoske akademije lepih umetnosti.

Julij Zeyer. Čehom je umrl dné 29. pros. t. l. eden najboljših slovstvenikov, Julij Zeyer. Rojen je bil dné 26. svečana v Pragi. Ko je zvršil realko, se je učil strugarstva. Kot strugar je prepotoval velik del Evrope. Ko se je vrnil v domovino, se je posvetil temeljitejšemu učenju. Njegova pridnost je bila res velikanska. Naučil se je latinščine in grščine, potem se je lotil semitskih jezikov, nato se je naučil ruščine in večine zapadnih jezikov tako, da je pri svojih epskih delih mogel zajemati ne le iz zapadnih, ampak tudi iz severnoevropskih spisov. Še celó kitajskega jezika se je precej priučil. Leta 1873. je postal vzgojitelj pri knezu Valujevu na Krimu, leta 1878. je potoval po Švedskem. Leta 1880. ga vidimo kot vzgojitelja pri knezu Popovu v Simferopolu. Od leta 1881. je živel večinoma na Češkem v Vodňanah, kjer je s pisateljema Fr. Heritesom in O. Mokrim preživel več srečnih let v neprestanem slovstvenem delovanju. Njegovo veliko nadarjenost je prvi spoznal Neruda, ki je o njem pisal: „Julij Zeyer spada k takozvanemu „Lumírovemu krogu“ čeških pisateljev.

Zeyer je začel pisateljevati šele kot tridesetleten mož, torej mnogo pozneje, nego je med nami navadno. A nastopil je takoj kot zrel, mnogostranski in samostojen duh. Danes pa ga štejemo med najboljše svoje slovstvene moči. Njegovo prvo delo je bila povest „Duhový pták“ v „Lumíru“ (leta 1873.), a od te dobe je spisoval neprestano dela, ki so zbudjala občno pozornost. Najboljša dela njegova so bogatila češko prozo. Tu naštejmo le njegove „Novele“, romane „Černyšev“, „Amis a Amil“, „Dobrodružství Madrany“, „Báje Šošany“ in „Fantastické povídky“. Velik del teh spisov je izšel po Sladkovem posredovanju v „Lumíru“. Tam nahajamo tudi novele: „Teréza Manfredi“, „Donato a Sismonda“, „Darja“, „Zráda v domě Han“, „Blaho v zahradě květomích broskví“. Med tem je dozoreval Zeyerjev veliki epiški ciklus „Vyšehrad“, pesem čudovite koncepcije in polna poetičnih krasot. V „Lumíru“ je Zeyer poleg mnogih pesmi obelodanil tudi „Igora“ in „Helena“. Tudi v dramatičnem pesništvu se je Zeyer poskusil srečno („Blanka“, „Bratří“, „Stará historie“), in njegova dela so na odru dobro uspela. V dramí in v zgodovinskem romanu, v katerem se je Zeyer s svojim „Černyševom“ že kot začetnik tako proslavil, torej v dveh za naše narodno življenje tako važnih slovstvenih strokah, pričakujemo od njega še mnogo. Julij Zeyer je po vsej svoji pisateljski naravi romantik. Njegova domišljija se kristalizuje v čisto izvirnih oblikah in ima velik pesniški vzlet.“ Tako je pisal o njem Neruda. Med njegovimi poznejšimi prozaičnimi spisi je roman „Jan Maria Plojhar“ uprav monumentalno delo. Izmed njegovih pesmi omenjamo še sledeče: „Poesie“ (1884), „Kronika o sv. Bandranu“, „Z letopisů lásky“, „Karolinská epeje“ itd. Med dramatičnimi deli so še vredna spomina: „Radúz a Mohulena“, „Sulamit“, „Neklana“ in „Z dob růžového jitra“. Umrl je za srčno boleznijo. Njegovi prijatelji nabirajo doneske, da mu postavijo dostojen nagrobni spomenik.

† *Angleška kraljica Viktorija.* Dné 22. prosinca t. l. je umrla angleška kraljica Viktorija v visoki starosti 83 let kot vladarica najbolj razširjene in najuglednejše države na svetu. Dné 20. junija 1837, stara šele 18 let, je bila poklicana v pozni noči iz Kensingtona na prestol treh združenih kraljestev. Z navdušenjem je angleški narod pozdravil hčer vojvoda Kentskega in ni se varal v svojih nadah. Vladala je 63 let. Anglija je pod vladu kraljice Viktorije in njenega soproga, princa Alberta, napredovala z orjaškimi koraki v vsakem oziru. Kraljica Viktorija zapusti svojemu nasledniku štirikrat večjo državo, nego jo je prevzela. V Ameriki so si Angleži razširili svojo „Dominion of Canada“ do Severnega in Tihega morja. Avstralija, kamor so pred polstoletjem izvažali le izvzrek človeštva, je danes velika, cvetoča državna zveza pod angleško zastavo. V Afriki so Angleži ob nastopu umrle kraljice imeli v posesti le Kapstadt in ozek rob ob zlatem obrežju,

danes pa Angleži gospodarijo velikemu delu južne Afrike. Iz trgovske družbe v Kalkuti se je razvilo ogromno cesarstvo, ki se pokori poveljem iz Londona. Seveda ni vse to osebna zasluga kraljice Viktorije. Kakor bi danes pruski kralj ne nosil na svoji glavi nemške cesarske krone brez Bismarcka in Moltkeja, istotako so bili desna roka Viktoriji možje Peel, Palmerston, Russel, Derby, Disraeli, Cobden, Gladstone, Rippon, Stuart Mille. Toda ona je imela vpliv na vse važne sklepe in nadzorstvo nad vsemi dejanji, ki so jih njeni državniki izvrševali v njenem imenu. Pod njeno vlado so tudi viharji stresali angleško državno poslopje. V krimski vojski in v indijski vstaji se je boril angleški lev, toda obenem se je množilo imetje angleškega naroda, rastla je in cvela angleška trgovina. Ob pričetku vlade kraljice Viktorije je Velika Britanija štela kapitala 4000 milijonov, danes ga šteje do desettisoč milijonov funtov sterlingov. Državni dohodki so se pomnožili od 51 na 108 milijonov. Ob tej priliki pa je spomina vredno, da so ravno pod vlado kraljice Viktorije katoličani dobili večjo prostost. Po mnogih bojih so l. 1829. katoličani dosegli emancipacijo, ki je sicer končala suženjstvo katoliškega prebivalstva, a ni izpolnila opravičenih zahtev. Leta 1850. je bila zopet ustanovljena katoliška hierarhija, in prvi nadškof v Westminsteru je bil učeni in zaslužni kardinal Wiseman. Njegov naslednik je bil slavni konvertit Manning. Število angleških konvertitov vedno narašča; največ jih je iz plemstva in učenih krogov. Vsako leto se vrne v naročje katoliške cerkve več anglikanskih duhovnikov, ki v spisih zagovarjajo katoliško cerkev. Katoliško vseučilišče v Kensingtonu je bilo ustanovljeno l. 1874. Katoličanov na Angleškem je apostolski vikar škof Poyntner v svojem poročilu na apostolsko stolico l. 1815. naštel 69.000. Katoliških duhovnikov je bilo takrat le 88. Leta 1850. se je zopet uredila hierarhija, katero so nestrpni krivoverci razdrli v prejšnjih stoletjih. Takrat je bilo na Angleškem že 166 katoliških šol. Leta 1900. je bilo pa že 1536 katoliških cerkvâ in kapel, 2837 duhovnikov in 1400 ljudskih šol s 300.000 katoliškimi učenci. Zdaj je v Angliji okolo 1,800.000 katoličanov, do 2000 redovnic in 200 katoliških zavodov, ki se vzdržujejo s prostovoljnimi

† Viktorija, angleška kraljica.

darovi. V angleškem delu severne Amerike je bil leta 1800. samo en škof, 60 duhovnikov, 50 ljudskih šol in 137.000 katoličanov. Zdaj je tam sedem nadškofov, 19 škofov, 2400 duhovnikov, 20 semenišč s 5400 gojenci, ena univerza s 600 dijaki, 5070 drugih učnih zavodov z 280.000 učenci in 2,335.000 rimskih katoličanov. Najboljši učenjaki med anglikanci se nagibajo na katoliško stran, in število izpreobrnjenecv iz najvišjih stanov tudi sedaj še narašča. — Kraljico Viktorijo bi zgodovina imenovala presrečno, ko bi bila zatisnila oči pred dvema letoma. Doživeti pa je morala nesrečno bursko vojsko, z lastnimi očmi videti tugo in žalost tisočerih družin, katerih sinovi in očetje pokrivajo južno-afriška bojišča. Zrla je v duhu temne oblake, ki se zgrinjajo nad ponosno Anglijo. Burska vojska je velik madež v njeni zgodovini. Viktorija se je sicer ustavljala grabežljivosti svojih lordov, a zgodovina piše to roparsko delo na njen račun. In ta rana je osivelo kraljico pekla na mrtvaški postelji... Bog daj, da bi se angleška država povrnila h katoliški cerkvi!

Pogovori.

(Dalje.)

G. I. P. v M. „Morda morete kaj sledečega porabiti za Vaš (!) list. Veselilo bi me, ko bi bilo mogoče tudi meni podpirati nekoliko razvitek našega slovstva. Sevé, sledeče bi bilo vrlo malo! A kar še ni, se lahko še zgodi! Veselja mi ne manjka.“ — To je lep, vrl uvod mladega pesnika, ki nam ž njim priporoča svoje delce. Želeli ste, če mogoče, odgovora v zasebnem pismu, prideli znamko — a kdaj je vse to bilo, ne vemo, ker, kakor po navadi, na pismu ni datuma. Bodi Vam tiskan odgovor! Bojite se „strašne besede: kritike.“ Kaj bi se bali — saj ste nam poslali, mislimo, svoje izdelke baš v kritiko. Najprej naj Vas splošno pohvalimo za Vašo dobro voljo in veselje; dalje za to, da še mlad „gledate in opazujete življenje od resne strani“. Tako opazovanje človeka uči in izuči za starejšo dobo. Vendar bi rekli, da ima življenje tudi lepo, vedro stran in zato se nam ne zdi prav primerno, če mlad človek z opazovanjem „resne strani“ postane že zgodaj enostranski in čuti samo bol in težo in hoče to izlivati v pesmi. Toda k pesmam! Slikate nam življenje in trpljenje v „Tovarni“. Fantazije v pesmi ni malo — a beseda je precej okorna, rime tako navadne, merilo ne enotno, primere večkrat prav trde. Kriva je pač temu tudi snov, ki bi se sicer tudi lahko obdelala poetiško, a ste jo Vi preveč razširili, da bi bila res poetiška. Zdi se nam, da ste se le bolj vadili delati verze, in ste napisali nekako merjeno in tuintam rimano prozo. Zapisati sèmkaj cele Vaše „Tovarne“ ne kaže, ker smo prepričani, da bote, ako jo Vi le sami záse še enkrat in sicer pazno prečitaste, uvideli, da naša sodba ni prestroga. — Druga je „Ptici“. Neumevno je nam, zakaj ste jo naslovili tako. Da ste bili srečni pri svojih doma, to radi verujemo. Da bi pa bila to tako „kruta usoda“, če mora človek zapustiti domači krov in gre v svet, da se česa nauči in pripravlja za poznejše življenje, tega Vam ne verujemo — posebno ne v tej obliki, kakor popisujete Vi. In kakšna tolažba ob takem „udarcu usode“ je pač v besedah:

Le mirno moj bratec, tak hudo tó ni,
da moral bi jokati vedno!
Glej, bratcev in sester res nimaš več ti,
Zato si pa tudi odrastel.

Usoda je naša, zgubiti se v svet
in tukaj samotno trpeti —
Če prav pa ne teče tam sladčice med,
se dá zadovoljno živeti. i. t. d.

Torej, če človek odraste — nima več bratcev in sester? Zakaj ne? Mislimo, da ste mislili: nima jih več pri sebi, da bi se ž njimi igral... kaj ne? A zato spomin na doma ostale vendar sladi človeku ločitev, ali ne? In da bi bila „usoda naša, zgubiti se v svet“, ne moremo pritrditi. Izgubi se človek pač lahko, a te usode Vam ne privoščimo, pač pa želimo, da se marljivo učite, izobrazujete in postanete domačim dika in ponos. „Kam da teče sladčice med“, nam ni jasno, ker ste nejasno povedali misel, ki ste jo morda imeli ob tej kitici. — Tudi „V ne sreči“ čutimo, da je ta nesreča le nekako prisiljena in domišljena, zato nam ni mogla geniti srca. Uveruje nas o tem, kar smo začetkom trdili, da Vi namreč preveč resno gledate, ne v svet pristni, ampak namišljeni, in zato Vas le resno prosimo, da glejte v njega brez očal svoje domišljije, trezno in oprezno in da si prizadevajte ohraniti zdravo srce, veselje do dela in, recimo tudi do pesnikovanja. Kar odrekati Vam vsakega darú ne moremo in povrhu lahko še rečemo, da Vam bo življenje dalo, kar primanjkuje Vaši mladosti. Brez poetičnih čustev in zmožnosti, to kažejo Vaši „proizvodi“, niste — treba jih torej uriti, treba jih izolirati. Daj Vam Bog vztrajnosti. Kritike se pa nikdar — ne bojte!

G. d— v L. „Prilagam temu pismu nekaj drobnih stvarij s prošnjo, da jih, če se Vam zdé primerne, priobčite v Vašem cenjenem listu, proseč bližnjega (!) odgovora...“ „Te drobne stvari!“ Drobne pač, ker so drobno pisane — a kako bodo za nas primerne! Zdi se nam, mladi pesnik, da ste se navzeli duha novostrujarskega, v katerem pesniki pojó menda zato, da jih nobeden ne razume. Tu nam pošiljate neko „Povest“, ki nam pa prav nič ne pové. Človek mora ugibati in ugibati, pa še ne dobi v posameznostih prave zveze, kaj šele celo „povest“. V besedah ste jako bogati, izrazi Vam kar tako tekó; da-li so pa vsi primerni mislim, če ste sploh kaj misli povedali — to je drugo vprašanje. Bog nas varuj, da bi se tako pesništvo udomačilo v naši književnosti! Vsakdo bi moral brati le svoje proizvode, ker bi le vsak sam mogel razumeti, kaj hoče. Ne rečemo, da niso rime dovolj čiste, merilo precej popolno, a misel je menda tudi nekaj v pesmi; nánjo mora pesnik pred vsem paziti! Vprašali bi Vas samo: kaj hočete s temi-le besedami:

Njen duh je hodil v misli parkih
in poleg čaš ognjenožarkih
je dolge dneve snivala
in si obraz zakrivala. i. t. d.

Kako hodi duh v „parkih misli“? kakšne so one „ognjenožarke čaše“, ob katerih se „snivajo dolgi dnevi“? To so pač bombastične besede; a samo besede! Za poizkušnjo denimo častitim bravcem tu sem še drugo Vašo „pesem“ — „Gazelica“:

Oj pozdravljen, solnčnojasen dan,
anglec zlati iz nebes poslan!
Venček se krog kodrov lesketa
iz blestečih žarkov je nabran.
Stresaj, ljubček, svilnate lase
in nastiljaj z biseri ravan,
da jih nekaj zase bom nabral,
jih dejal na svojo levo stran,
jih dejal na težko si srce,
da kot noč odpluje vran teman.

To Vam je poezija! Besede blesteče in svilnate in biserne, ki pa dejane „na levo stran“, bogve, če bodo komu odgnale iz srca „temnega vrana“, ki naj „odpluje“ kot noč! Težko je morda Vaše srce — a težke so tudi njegove misli — ne — težke so Vaše besede! Ali bo vseh bravcem, če jim zapišemo še Vaš „Sonet“?

Na pesek mirno vlegle so cipresne
se sence in opojno diha vrt
in vodometa šumi in luč nebesne
kraljice stkala je čaroben prt.

Postave sem hrumevajo prelestne
čemdalje bolj in dvor jim je odprt
in lijejo v vinograde občestne
in strun glas vije se ob stebelu trt.

Naenkrat: tiše, tiše to vrvenje,
pogledi vodené in gostov manj
se gnete okrog vaz razcvelih sanj

in tamkaj bela pot — o Bog, trpljenje!
— tam jih sprejema dolga bela pot
in jaz sem sam in pal palač je svod. —

Ste li razumeli te „krog vaz razcvele sanje“? Človeku se zdi, da je v deveti deželi, kjer „prelestne postave hrumevajo“ in se „strune glas vije ob stebelu trt!“ „Pogledi vodené“ — a vodené tudi besede in misli, in bati se je, da odnese voda vso to poetično fantazijo! Prosimo Vas lepo, porabite vendar bolj svoj dar, kar Vam ga je Bog dal! Najprvo pametno mislite in svoje misli razberite; potem šele uglasite strune ne „ob stebelu trt“, ampak bolj naravne, da bomo mogli mi, ki še ne slišimo rasti trave i. dr. umevati, kaj čuti Vaše srce in kaj hoče povedati Vaš jezik!

M. B.

Naznanila.

Družba sv. Mohorja

uljudno vabi vse drage Slovence in Slovenke, da se v tem prvem letu novega stoletja, ki je zaeno petdeseto njenega delovanja, kar najmnogšeje zberó pod njeno zastavo. Književni dar, ki se udom pripravlja in deloma v družbeni tiskarni že pridno tiska, je za leto 1901. tale:

1. *Zgodbe sv. pisma*. VIII. snopič. Spisal dr. Iv. Ev. Krek. — 2. *Pamet in vera*. Slovenskemu narodu v potrditev svete vere. Prvi zvezek. Spisal župnik I. M. Seigerschmied. — 3. *Umni kletar*. Spisal učitelj A. Kosi. — 4. *Za srečo*. Povest (12 pol). Spisal Fr. Malograjski. — 5. *Slovenske večernice*. 53. zvezek. — 6. *Koledar za l. 1902*.

Nabiralne pole naj čč. gg. poverjeniki družbe z denarjem vred določijo odboru do dne 5. marca.

„Krščansko-socialna zveza“

v Ljubljani začne izdajati obširno delo: *Socializem*. Spisal dr. I. Ev. Krek. Gospod pisatelj bode uredil in izpopolnil tvarino, katero je priobčeval v našem listu od leta 1896. dalje pod naslovom „Socialni pomenki“. Delo bode izhajalo v snopičih po 15 kr. Vsak mesec izide vsaj po en snopič. Knjiga bo najmanj v enem letu gotova. — To važno podjetje toplo priporočamo. — Naročnike sprejema č. gosp. Luka Smolnikar, stolni vikar v Ljubljani.

Lastništvo in upravništvo *„Dom in Sveta“*

odgovarja na razna vprašanja gledé I. Bonačevih izvornih platnic, da se iste pri imenovanem bukvozevu še dobé za vse letnike, in sicer v ognjeno-češnjevordeči, havanarjavi in azurno-modri barvi. — Cena je v Ljubljani 1 K 40 v, po pošti 1 K 60 v.

Listnica uredništva — Gčna. *Mira*. Le pošljite — prosimo! Obenem nam izvolite naznaniti svoje pravo ime! — Gčna. *Ksenija*. Hvala! Nekaj priobčimo prihodnjič. Le pogum! — *Več sotrudnikom*. Prosimo potrpljenja! Polagoma porazvrstimo v list vse, kar je dobrega.